T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ
KOORDİNASYON BİRİMİ

GADELENYUM VE EVROPİYUM KATKILANMIŞ BİZMUT TRİOKSİT POLİMORFLARININ KRİSTALLOGRAFİK VE ELEKTRİKSEL İLETKENLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Proje No:
FBY–9–1121

Yüksek Lisans

SONUÇ RAPORU

Proje Yürütücüsü:
Doç.Dr. Mehmet ARI
Fen Fakültesi/Fizik Bölümü

Araştırmacı:
Özgül DEMİR BULUT
Fen Fakültesi/Fizik Bölümü

Aralık 2010
KAYSERİ

Doç.Dr. Mehmet ARI danışmanlığında **Özgül DEMİR BULUT** tarafından hazırlanan **"Gadelenyum ve Evropiyum Katkılanmış Bizmuttrioksitin polimorflarının kristallografik ve elektriksel iletkenlik özelliklerinin incelenmesi"** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fizik Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

13/01/2010

JÜRİ

Başkan : Prof. Dr. Şaban Patat

Üye : Prof. Dr. Mehmet Akkurt

Üye : Doç. Dr. Mehmet Arı

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 19.01.2010 tarih ve 2010/03-19 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

19/01/2010

Prof. Dr. Nusret AYYILDIZ

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince beni bilgilendiren Hocam Doç. Dr. Mehmet ARI' ya teşekkürlerimi sunarım.

Erciyes Üniversitesi Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi çalışanlarına XRD ve SEM ölçümlerinde gösterdikleri kolaylıktan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımın birçok aşamasında desteğini ve emeğini esirgemeyen eşim Mustafa BULUT'a sabrı, özverisi ve anlayışı için tekrar tekrar teşekkür ederim.

Beni her konuda yüreklendiren ve bana olan güveni, ilgisini, sevgisini hep başucumda hissettiğim babama, olaylara her zaman bambaşka perspektiflerden de bakmamı sağlayan anneme, aramızda kıtalar da olsa sıcaklığını yüreğimde hissettiğim kardeşime, sevgi ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

GADELENYUM VE EVROPİYUM KATKILANMIŞ BİZMUT TRİOKSİT POLİMORFLARININ KRİSTALLOGRAFİK VE ELEKTRİKSEL İLETKENLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Özgül DEMİR BULUT
Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2010
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet ARI

ÖZET

Bu çalışmanın ana amaçları, $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ Bizmut trioksit-Gadelenyum trioksit-Evropiyum trioksit üçlü sisteminin polimorfozlarının faz geçişlerini, kristallografik ve elektriksel özelliklerini ve Gd_2O_3-Eu_2O_3 içeriğine bağlı olarak örgü parametrelerinin incelenmesidir. Yapısal ve termo elektriksel geçiş özelliklerinin belirlenmesi için SEM, XRD, TG/DTA ve elektriksel ölçümler yapıldı. Elektriksel ve yapısal ölçüm sonuçlarına dayanarak sistemin oksijen iyonik iletkenlik mekanizması belirlendi. Sistemin dominant beta fazı 700 °C'de gözlendi. Gd_2O_3 oranı arttıkça sistemin birim hücre parametrelerinin de arttığı bulundu. Bu üçlü katı çözeltisi, yüksek oksijen iyonik iletkenlik özelliğinden dolayı, katı hal elektrokimyasal cihazlarında özellikle katı oksit yakıt pillerinin (SOFC) temel bileşeni olarak kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Bizmut trioksit, Bi_2O_3, Gd_2O_3, Eu_2O_3, Katı oksit elektrot, X-ışınları toz difraksiyonu (XRD), SOFC, Oksijen iyonik iletkenliği

ELECTRICAL PROPERTIES AND CRYSTALLOGRAPHIC CHARACTERISATION OF Gd_2O_3 AND Eu_2O_3 DOPED Bi_2O_3 POLYMORPHS

Özgül DEMİR BULUT

Erciyes University, Graduate School of Natural and Applied Sciences

M. Sc. Thesis, January 2010

Thesis Supervisor: Assist. Prof.Dr. Mehmet ARI

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the polymorphic phase transitions, crystallographic and electrical properties and Gd_2O_3-Eu_2O_3 content dependence of the lattice parameters of the ternary solid solution $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$. The SEM, XRD, TG/DTA and electrical measurements have been carried out in order to clarify structural and thermo-electrical transport properties. The mechanisms of the ionic oxygen conductivity of the system have been discussed by using the electrical and structural measurement results. The dominant β-phase of the system has been obtained at 700 °C. The obtained unit cell parameters of the system increase with the increasing Gd_2O_3 content. This ternary solid solution can be used as an essential component in the production of solid state electrochemical devices especially solid oxide fuel cell (SOFC), due to their high oxygen ionic conductivity.

Keywords: Bismuth trioxide, Bi_2O_3, Gd_2O_3, Eu_2O_3, Solid oxide electrolyte, XRD, SOFC, Oxygen ionic conductivity.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY i
TEŞEKKÜR ii
ÖZET iii
ABSTRACT iv
İÇİNDEKİLER v
SİMGELER VE KISALTMALAR vii
TABLOLARIN LİSTESİ ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ x
EKLERİN LİSTESİ xiv
1. BÖLÜM 1
GİRİŞ VE ÇALIŞMANIN AMACI 1
2. BÖLÜM 4
GENEL BİLGİLER 4
2.1. Yakıt Pilleri 4
2.1.1. Yakıt Pillerinin Avantajları 7
2.1.2. Yakıt Pillerinin Dezavantajları 7
2.2. Katı oksit yakıt hücresi kavramı (SOFC) 8
2.3. Bizmut Trioksit 8
2.3.1. Bi_2O_3 Fazlarının Endüstriyel ve Bilimsel Önemi 10
2.3.2. Saf Bi_2O_3 Kristal Modifikasyonları 11
2.3.3. Saf Bi_2O_3 Fazlarında Örgü Yapısı ve Örgü Kusuru 12
2.3.4. Saf Bi_2O_3'ün Fazlarını Sentezleme ve Kararlı Hale Getirmesi 13
2.3.5. Bi_2O_3 ve Fazlarının İletkenlik Türü 16
2.4. Gadelenyum Trioksit 20
2.4.1. Gd_2O_3 Fazlarının Endüstriyel ve Bilimsel Önemi 22
2.5. Evropiyum Trioksit 23
2.5.1. Eu_2O_3 Fazlarının Endüstriyel ve Bilimsel Önemi 24
2.6. Elektriksel İletkenlik 24
2.7. Örgü Kusuru 27
2.7.1. Katyon iyonik iletkenliği 28
2.7.2. Anyon iyonik iletkenliği 31

2.7.3. Bi_2O_3 ve Polimorflarında İyonik İletkenlik 32
2.8. Aktivasyon Enerjilerinin Hesaplanması 37
3. BÖLÜM 40
DENEL BÖLÜM 40
3.1. Karışımların Hazırlanması 40
3.2. Fazların Sentezlenmesi 43
3.3. X-ışınları Toz Kırınımı Çalışmaları(XRD) 45
3.4. Taramalı Elektron Mikroskopisi (SEM) 46
3.5. Termal Analiz (TG/DTA) 47
3.6. 4 Nokta D.C. İletkenlik Ölçüm Metodu 47
4. BÖLÜM 52
BULGULAR VE TARTIŞMA 52
4.1. XRD Ölçüm Sonuçları 52
4.1.1. Homojen Fazlara Ait Veriler 56
4.1.2. Birim Hücre Parametreleri 59
4.1.3. İkili Fazlara Ait Veriler 61
4.2. SEM Sonuçları 63
4.3. TG/DTA Analiz Sonuçları 64
4.4. Elektriksel İletkenlik Ölçüm Sonuçları 65
4.4.1. Katkı Miktarının İletkenliğe Katkısı 70
4.4.2. Aktivasyon Enerjileri 71
5. BÖLÜM 76
SONUÇLAR 76
KAYNAKLAR 79
EKLER..... 87
ÖZGEÇMİŞ 103

SİMGELER VE KISALTMALAR

a,b,c : Birim hücre boyutları

α : b ve c eksenleri arasındaki açı

β : a ve c eksenleri arasındaki açı

γ : a ve b eksenleri arasındaki açı

Å : Angstrom

d : Kristal düzlemler arasındaki mesafe

$d_{düz}$: En küçük kareler yöntemine göre düzeltilmiş düzlemler arası mesafe

d_{hes} : Bragg yasası ile hesaplanan düzlemler arası mesafe

h,k,l : Miller indisleri

n : Mol sayısı

I : Yansımaların şiddeti

I_o : En büyük yansımanın şiddeti

λ : Dalga boyu

kV : Kilovolt

mA : Mili amper

Θ : Bragg yansıma açısı

$\Theta_{düz}$: En küçük kareler yöntemine göre düzeltilmiş Bragg yansıma açısı

Θ_{hes} : Hesaplanan yansıma açısı

V : Birim hücre hacmi

keV : Kilo elektron volt

pm : Piko metre

Pa : Basınç

w : İş

q : Elektrik yükü

L : İki nokta arası uzaklık

π : Pi sayısı

s : İki bağlantı ucu arası uzaklık

t : Numune kalınlığı

r : Düzlemdeki bir noktanın akım kaynağına uzaklığı

d : Daire geometrili numunenin çapı

R: : Yarıçap

Ln	: Lantanit grubu elementleri
Bi	: Bizmut
Gd	: Gadelenyum
Eu	: Evropiyum
O	: Oksijen
$\alpha, \beta, \gamma, \delta, \omega, \varepsilon$	: Bi_2O_3 fazları
ρ	: Özdirenç
σ	: İletkenlik
V	: Elektrik Potansiyel

TABLOLARIN LİSTESİ

Tablo 2.1. Bazı iyonların iyonik yarıçapları 16
Tablo 2.2. Bazı katkılı Bi_2O_3 temelli sistemlerin bildirilen iletkenlik değerleri 19
Tablo 2.3. Gadelenyum'un izotopları 21
Tablo 2.4. Evropiyum'un temel özellikleri[26] 23
Tablo 2.5. Evropiyum'un fiziksel özellikleri[26] 23
Tablo 2.6. Evropiyum'un atom özellikleri[26] 24
Tablo 2.7. İletkenliğin sınıflandırılması 25
Tablo 2.8. Malzemelerin Elektriksel İletkenlik Değerleri 26
Tablo 3.1. Kullanılan bileşikler ve oranları 41
Tablo 4.1. Saf α-Bi_2O_3 'in XRD Toz Deseni Verileri 54
Tablo 4.2. $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ üçlü sistemine ait faz tablosu 56
Tablo 4.3. Sentezlenen Tetragonal Tipi Katı Çözeltinin Birim Hücre Parametrelerinin, Gd_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı Değişimi. 60
Tablo 4.4. Aktivasyon Enerjileri (eV) 75

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1.1. Değişik sıcaklıklarda Bi_2O_3 bileşiğine ait fazlar (erime noktası 824 ^oC) 3
Şekil 2.1. Yakıt pilinin tanımlanması..... 6
Şekil 2.2. Bi_2O_3'tin Kristal Yapısı. 9
Şekil 2.3. Temel madde Bizmut Bi_2O_3..... 9
Şekil 2.4. Katı oksijen yakıt hücresi (SOFC)..... 11
Şekil 2.5. Oksijen sensörü..... 11
Şekil 2.6. Bi_2O_3 için faz dönüşüm sıcaklıkları diyagramı..... 12
Şekil 2.7. Örgü kusuru tipleri ve yük taşıyıcısının hareketi..... 28
Şekil 2.8. NaCl kristalinin örgü düzeni..... 29
Şekil 2.9. Na katyonu iletimi 29
Şekil 2.10. NaCl için mümkün iyon iletimi mekanizması 30
Şekil 2.11. Florit (CaF_2) Yapı Modeli..... 35
Şekil 2.12. Gattow Modeli'ne Göre BiO'in Bozuk Florit Tipi Kristal Yapı. 36
Şekil 2.13. Sillen Modeli'ne Göre BiO'in Bozuk Florit Tipi Kristal Yapı..... 36
Şekil 2.14. Willis Modeli'ne Göre BiO'in Bozuk Florit Tipi Kristal Yapı. 37
Şekil 2.15. $\left(\ln(\sigma)-\frac{1}{T}\right)$ Grafiği. 38
Şekil 2.16. İki Bölgeli $\left(\ln(\sigma)-\frac{1}{T}\right)$ Grafiği. 39
Şekil 2.17. % 3 Mol Gd_2O_3 Katkılı β-Bi_2O_3'in (750 ^oC, 48s) Elektriksel İletkenliği..... 39
Şekil 3.1. Temizlenen malzemelerin kurutulması sırasında kullanılan fırın..... 40
Şekil 3.2. Sabit tartıma gelmiş alümina kröze 41
Şekil 3.3. Hassas Terazi 42
Şekil 3.4. Agat havan 43
Şekil 3.5. Nüve Marka MF 120 model kül fırın..... 43
Şekil 3.6. Reaksiyon sıcaklığına bağlı olarak rengi değişen numuneler..... 44
Şekil 3.7. X-Işınları Toz Difraksiyon Ölçümleri (XRD) İçin Kullanılan Bruker AXS D8 Advance Tipi Difraktometre..... 45
Şekil 3.8. Ölçümlerde Kullanılan SEM Sistemi..... 46
Şekil 3.9. Termal Ölçümlerinde Kullanılan TG-DTA Ölçüm Sistemi. 47
Şekil 3.10. Tablet kalıplı pres makinesi..... 48

Şekil 3.11. İletkenlik Ölçüm Kiti. 48
Şekil 3.12. Dört Nokta D.C. Elektriksel İletkenlik Ölçüm Tekniği Çalışma Prensibi.... 49
Şekil 4.1. Saf Bi_2O_3'in XRD Toz Deseni..... 53
Şekil 4.2. 700 ^oC'de %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 ve %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Katkı Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu,
a. %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Bi_2O_3 Katkılı 700 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası,
b. %3Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Bi_2O_3 Katkılı 700 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası..... 57
Şekil 4.3. 750 ^oC'de %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 , %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3, %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 ve %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Katkı Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu,
a. %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası,
b. %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası,
c. %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası,
d. %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası..... 58
Şekil 4.4. 800 ^oC'de %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 , %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3, %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 ve %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Katkı Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu,
a. %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası,
b. %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası,
c. %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası ,
d. %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası..... 59
Şekil 4.5. Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3 İkili Fazının 650 ^oC'de XRD Spektrumu,
a. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3,
b. %2Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3,
c. %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3,
d. %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3 62
Şekil 4.6. Bi_2O_3-Gd_2O_3- Eu_2O_3 Üçlü Sisteminde Sentezlenen Tetragonal Tipi Örneğin SEM Serbest Yüzey Görüntüsü % 1 mol Gd_2O_3 ve %4 mol Eu_2O_3 Katkı Oranı (750°C'de Isıl İşlem Sonrası)..... 63
Şekil 4.7. % 2Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750^oC'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in TG/DTA Grafiği.δ-faza dönüştüğü düşünülmüştür..... 64
Şekil 4.8. % 2 Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 700°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği. 65

Şekil 4.9. % 3 Mol Gd_2O_3 ve %2 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 700°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 65
Şekil 4.10. % 1 Mol Gd_2O_3 ve %4 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 66
Şekil 4.11. % 2 Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 66
Şekil 4.12. % 3 Mol Gd_2O_3 ve %2 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 66
Şekil 4.13. % 4 Mol Gd_2O_3 ve %1 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 67
Şekil 4.14. % 1 Mol Gd_2O_3 ve %4 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 67
Şekil 4.15. % 2 Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 67
Şekil 4.16. % 3 Mol Gd_2O_3 ve %2 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 68
Şekil 4.17. % 4 Mol Gd_2O_3 ve %1 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği 68
Şekil 4.18. O^{2-} İyonu İletkenlik Mekanizması Modeli 69
Şekil 4.19. 800 ^oC (24s) Isıl İşlemle Sentezlenen Katı Elektrolitlerin Elektriksel İletkenliğinin Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı değişimleri, ♦: 350^oC, ■: 450^oC ve ▲: 600^oC 70
Şekil 4.20. 750^oC (24s) Isıl İşlemle Sentezlenen Katı Elektrolitlerin Elektriksel İletkenliğinin Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı değişimleri, ♦: 350^oC, ■: 450^oC ve ▲: 600^oC 70
Şekil 4.21. 700^oC (24s) Isıl İşlemle Sentezlenen Katı Elektrolitlerin Elektriksel İletkenliğinin Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı değişimleri, ♦: 350^oC, ■: 450^oC ve ▲: 600^oC 71
Şekil 4.22. %2 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (700 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 71
Şekil 4.23. %3 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (700 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 72

Şekil 4.24. %1 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 72
Şekil 4.25. %2 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 72
Şekil 4.26. %3 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 73
Şekil 4.27. %4 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 73
Şekil 4.28. %1 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 73
Şekil 4.29. %2 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 74
Şekil 4.30. %3 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 74
Şekil 4.31. %4 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi 74

EKLERİN LİSTESİ

EK- 1. %2 Mol Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3 Katkılı 700 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri 87

EK- 2. %3 Mol Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3 Katkılı 700 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri 87

EK- 3. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 88

EK- 4. %2 Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3Katkılı 750 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 89

EK- 5. %3 Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3Katkılı 750 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 89

EK- 6. %4 Gd_2O_3+%1 Eu_2O_3Katkılı 750 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 90

EK- 7. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 91

EK- 8. %2 Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 91

EK- 9. %3 Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri..... 92

EK- 10. %4 Gd_2O_3+%1 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri 92

EK- 11. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri..... 93

EK- 12. %2 Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri..... 95

EK- 13. %3 Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri..... 97

EK- 14. %4 Gd_2O_3+%1 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri..... 100

1. BÖLÜM

GİRİŞ VE ÇALIŞMANIN AMACI

İnsan sağlığını tehdit eden düzeye gelen hava kirliliğinin daha çok içten yanmalı motor kullanan ulaşım araçlarından kaynaklandığı bilinmektedir. Ayrıca Dünya 'nın en önemli ticari malı olan ham petrol rezervlerinin azalmasından dolayı da bir çok zengin ülke birincil enerji kaynaklarının çeşitliliğini arttırarak petrole olan bağımlılıklarını azaltmaya çalışmaktadırlar.

Enerji üretiminden, ulaşım sektörüne kadar pek çok alanda kullanımının başarıyla mümkün olduğu görülen yakıt pilleri, teknolojik yönden gelişmiş ülkelerin, araştırma kurumlarının ve ulaşım sektörünü elinde tutan şirketlerin son yıllarda üzerinde durdukları en önemli araştırma konusudur [1].

Yakıt pilleri, kimyasal reaksiyonun enerjisini direkt olarak elektrik enerjisine çeviren aygıtlardır. Temel bir yakıt pilinde, taşıtlarda kullanılan bataryalardan farklı olarak hidrojen pilin anot tarafından sürekli olarak girerken, hava da pilin katot tarafından sürekli beslenir. Bu yapıdan dolayı yakıt pilleri, yakıt ve yakıcının elektrotlarda yeniden şarja gerek olmadan elektrik enerjisi üretimi sağlamış olur. Elektrik akımını oluşturmak için elektrotlarda elektrokimyasal reaksiyonlar meydana gelir ve sonuç olarak hücrede elektrik akımı ve artık olarak su oluşur.

Elektro kimyasal bir reaksiyon sonucunda, direkt olarak elektrik dönüşümü sağlayan yakıt pillerinde hidrojen temel yakıt kaynağıdır. Bununla birlikte; metanol, doğal gaz, petrol ve ürünleri gibi yakıtlarda kullanılabilmektedir. Yakıt pillerinin içerisinde bulunan elektrolit yapısına göre alkalin (AFC), erimiş karbonat (MCFC), katı oksit

(SOFC) ve polimer elektrolit mebran (PEM) yakıt pilleri olmak üzere çeşitlere ayrılır [2, 3, 4, 5, 6, 7].

Bunlardan SOFC katı oksit yakıt pilleri; diğer yakıt pillerinden yüksek sıcaklıklarda çalışmasına rağmen (~1000 °C) bu yüksek işlem sıcaklığı umulanın aksine düşük sıcaklıklara göre daha ucuz ve değersiz metal katalizörlerin pil elektrotu olarak kullanılmasına olanak tanır [8].

Bizmut trioksit (Bi_2O_3) tabanlı katı elektrolit sistemleri uzunca bir süredir bilim insanları tarafından üretilmekte, kristalografik yapıları ve elektriksel iletkenlikleri araştırılmakta ve tartışılmaktadır. Bi_2O_3 tipi katı elektrolitlerin en çarpıcı özelliği oldukça iyi bir O^{2-} iyonu elektrik iletkenliği gösterebilmesidir. Bilimsel çalışmaların daha düşük sıcaklıklarda, daha yüksek oksijen iyonik iletkenlik özelliğine ve daha yüksek verime sahip yeni elektrolitlerin üretilmesi, karakterize edilmesi gibi konularda yoğunlaştığı ve hala günümüzde de güncelliğini koruduğu anlaşılmaktadır [9].

Bi_2O_3 bileşiğinin dördü üzerinde yoğun olarak çalışılan ve ikisi yeni keşfedilen toplam altı farklı kristal modifikasyonu (fazı) literatürde belirtilmiştir. Ancak bu fazlardan sadece α fazı oda sıcaklığında kararlıdır. Bi_2O_3 bileşiğinin altı fazından biri olan, normalde oda sıcaklığında ve saf haldeyken kararsız olan β-Bi_2O_3 fazının oda sıcaklığındaki stabilizasyonu, saf Bi_2O_3 içerisine katı hal reaksiyonları ile Dy_2O_3, Eu_2O_3, Sm_2O_3 gibi çeşitli oksit bileşiklerin katkılanarak üretilmesiyle yapılabilir. Bunun için katkılanan oksit bileşiğinin cinsi, reaksiyon sıcaklığı, reaksiyon ortamı, soğutma hızı ve sitokiyometrik katkı oranı gibi parametrelerin etkisi önemlidir [9].

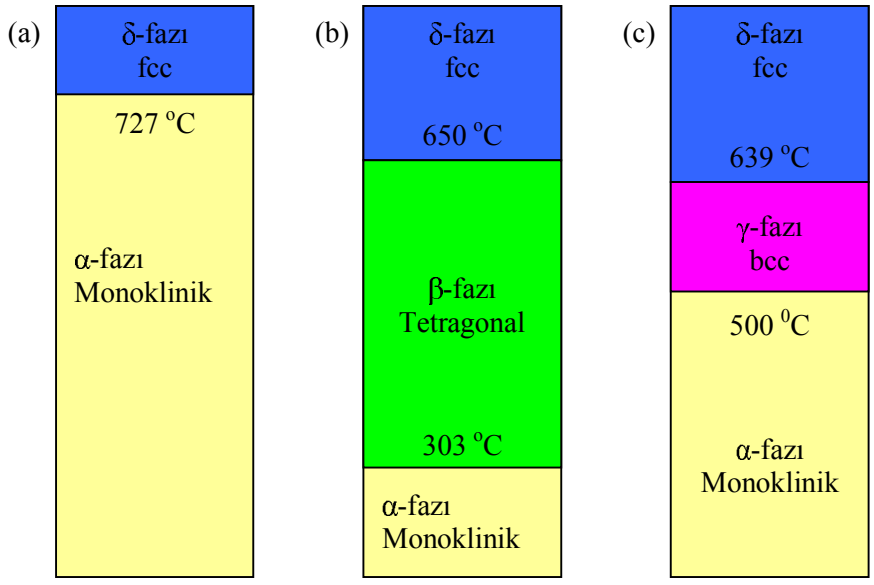
Bi_2O_3 fazlarından uzun süredir üzerinde çalışılan önemli üç kararsız fazı olan β, γ, δ fazları O^{2-} iyonu elektrik iletkenliği gösterir. Bu nedenle bu fazların oda sıcaklığında katkılama yoluyla kararlı hale getirilmesi durumunda, oda sıcaklığında kullanılabilecek bir katı oksijen iyonik iletken elektrot üretilmiş olur. Çoğunlukla elde edilen fazın kristal yapısı ve kristal yapı ile ilgili değişimler, fazların elektrik iletkenliğini büyük oranda etkilemektedir. Katkılama esnasında fazın kristal örgüsünde O^{2-} iyonu boşlukları oluşması durumunda, kimyasal reaksiyonla elde edilen faz, oksijen anyonlarının hareketliliğinden (mobiliteleri) dolayı oldukça yüksek oksijen iyonik iletkenliği

gösterecektir. Genel olarak yüksek sıcaklık ve yüksek katkı miktarı elektrik iletkenliği artırır [10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19].

Tezin amacı yüksek iletkenliğe sahip olacağı beklenen yeni tip Bi_2O_3 katı elektrolitler üretmek ve bunların iletkenliklerini ve iletkenlik karakterlerini ortaya koymaya çalışmaktır. Bu nedenle tezde, öncelikle malzemeler kimyasal yollarla elde edilmiş, kristal yapıları hakkında yorumlar yapılmış, faz dönüşümleri ve yapıları hakkında belirlemelerde bulunulmuştur.

Numunelerin aktivasyon enerjileri de belirlenerek tablolar halinde değerleri incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle aktivasyon enerjisi ve Arrhenius eğrisi teorileri incelenmiştir.

Üretilen *β*-faz tipi katı elektrolitlerin elektrik iletkenlikleri ölçülmüş, iletkenlik mekanizması, iletkenliğin yapıya bağlılığı ve iletkenliği etkileyen faktörler ortaya konmaya çalışılmıştır. İletkenlik ölçümleri sıcaklığa, katkı oranına ve katkı maddesinin cinsine bağlı olarak yapılmıştır. İletkenliğin belirlenebilmesi için 4-nokta iletkenlik ölçümü tekniği kullanılmış ve özdirenç hesaplanmıştır.

Şekil 1.1. Değişik sıcaklıklarda Bi_2O_3 bileşiğine ait fazlar (erime noktası 824 °C)

2. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

2.1. Yakıt Pilleri

Yakıt pilleri benzin ve diğer fosil yakıtları ile üretilen enerjiye göre daha temiz ve daha verimli alternatif enerji üretim teknolojisi sunarak yakın gelecekte dünyanın ve ulusların enerji ekonomilerinin bu yönde gelişeceğini gösteriyor.

Yakıt pilleri hidrojen, hidrojence zengin gaz karışımları veya doğal gaz ile çalışabilen ve bu yakıtlardaki kimyasal enerjiyi elektrokimyasal tepkimeler sonucu (hidrojen yakıtı havadaki oksijenle tepkimeye girerek) elektrik ve suya dönüştürmektedir. Evlerimizde kullandığımız pillerden farklı olarak, yakıt pillerine yakıt (hidrojen, doğalgaz, vb.) beslendiği sürece elektrik üretebilirsiniz. Küçük bir dizüstü bilgisayarını yakıt pili ile çalıştırabileceğiniz gibi bir şehrin elektriğini ya da tüm ülkenin elektriğini yakıt pillerinden sağlayabilirsiniz.

Yakıt pilleri arabalardaki içten yanmalı motorların yerini alarak, taşınabilir sistemler (araba, dizüstü bilgisayar, cep telefonları vs.) için elektrik üreterek ya da termik ve nükleer santrallerin yerini alarak yüksek kapasiteli (ev, sanayi ve şehrin elektrik gereksinimi sağlayabilecek kapasitede) elektrik üretebilen ileri teknoloji içerikli cihazlardır. Yüksek saflıkta hidrojen ile ya da hidrojence zengin gaz karışımları yakıt olarak kullanılabilmektedir. Yakıt olarak çok çeşitli seçeneklerinizin olduğu, temiz ve verimli enerji üretebildiğiniz bu sistemler çağımızın hızla gelişmekte olan yeni teknolojisidir.

Gelişen yakıt pili teknolojileri beraberinde hidrojen ekonomisinin ve altyapısının gelişmesini de zorunlu kılmaktadır. Yakıt pillerinde elektrik üretimi için gerekli olan

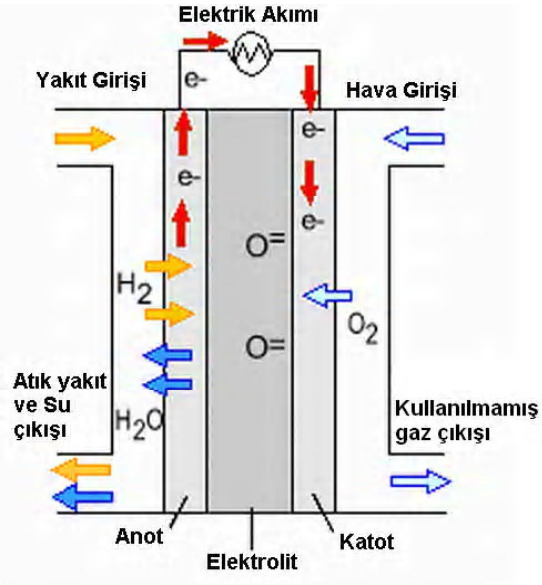
hidrojenin üretimi ve yakıt pillerine beslenirken saklanması ve taşınması hala araştırılmaktadır. Ne yazık ki, günümüzde üretilen hidrojenin büyük bir yüzdesi doğalgazdandır ve yaygın fosil kaynaklı yakıtlarla karşılaştırdığımızda hidrojen gazının elde edilmesi yeterince ekonomik değildir. Hidrojeni daha ucuz ve daha verimli elde edebildiğimiz zaman yakıt pillerinin ticarileşmesindeki engellerden birini kaldırmış olacağız. Tükenecek olan doğalgazdan (doğalgaz kendi başına elektrik üretimi için kullanılabilirken) hidrojen üretimi yerine, yakın gelecekte solar-hidrojen sistemi (güneş enerjisinden yararlanarak hidrojen üreten sistemler) dediğimiz çevrim sistemleri gibi temiz enerji sistemleri kullanılacaktır. Yakıt pilinde kullanılan parçaların (katalizör, proton transferi için gerekli olan zar, gaz dağıtım tabakası, vb.) daha ucuza ve daha verimli üretilmesi konusunda da pek çok çalışmalar yapılmaktadır. Yakıt pillerinin ticarileşmesi için engellerden biri de kullanılan katalizörün platin ya da platin türevi bir malzeme olmasıdır. Pahalı olan bu katalizörün görevini yapabilecek yeni katalizörler araştırılmaktadır ve aynı zamanda daha az platin kullanarak yüksek verim elde etmek yönünde de çok önemli adımlar atılmıştır.

Hidrojen birincil enerji kaynaklarından üretilen bir yakıt olup temiz bir enerji kaynağı olarak kullanılabilecek önemli bir elementtir. Fakat dünyada tek başına bulunmadığından önce üretilmesi gerekir. Çok pahalı olan bu üretim, su ve doğalgaz gibi elementlerdeki hidrojenin ayrıştırılmasıyla yapılır. Bu şekilde elde edilen hidrojen pillerine yakıt hücresi adı verilmektedir[20].

Yakıt pilleri temiz, verimli ve yakıt türüne karşı esnek enerji dönüştürücülerdir. Tanım olarak; sisteme dışarıdan sağlanan yakıt ve elektrokimyasal reaksiyonun gerçekleşmesi için gerekli olan oksitleyicinin kimyasal enerjisini, doğrudan elektrik ve ısı formunda kullanılabilir enerjiye çeviren elektrokimyasal bir güç üretim elemanıdır. Bir başka deyişle, fosil yakıtlarının yakılması yerine, hidrojen ile oksijenin elektro-kimyasal reaksiyonu sonucunda enerji üreten bir tür bataryadır ve oksijenle hidrojenin reaksiyonu su ürettiğinden, bu reaksiyondan kirletici ürün çıkışı söz konusu değildir.

Bir yakıt pilinin temel fiziksel yapısı ya da yapı bloğu, gözenekli bir anot ve diğer tarafındaki katot ile ilişkili elektrolit tabakadan oluşur. Şekil 2.1 iyonların pil içerisindeki hareketleri ve kullanılan/üretilen gazların gösterildiği resimsel bir tanımlamasıdır.

Yakıt pillerinin işlevsel anlamda normal bataryalardan farkı, bataryalarda iki şarj arasında belirli bir elektrik enerjisi geriye alınmasına karşı, yakıt pillerinde oksitleyici ve yakıtın pilden geçtikleri sürece elektrik enerjisi üretiminin devam etmesidir.

Şekil 2.1. Yakıt pilinin tanımlanması

Hidrojence zengin herhangi bir madde potansiyel bir yakıt kaynağı olabilir. Olasılıklar; doğal gaz, petrol türevleri, sıvı propan ve gazlaştırılmış kömür gibi fosil kökenli yakıtlar veya etanol, metanol ya da hidrojen gibi yenilenebilir yakıtlar olabilir. Beş tür yakıt pili mevcuttur.

AFC	–	Alkali Yakıt Pilleri
PEMFC	–	Proton Değişim Zar Yakıt Pilleri.
DMFC	–	Doğrudan Metanol Kullanılan Yakıt Pili
SOFC	–	Katı Oksit Yakıt Pilleri.
PAFC	–	Fosforik Asit Yakıt Pilleri.
MCFC	–	Erimiş Karbonat Yakıt Pilleri.

Doğrudan enerji çevrimi nedeniyle, yakıt pilleri ile teorik olarak %90 verim elde edilebilir. Yakıt pili sistemlerinin diğer enerji üretim birimlerine göre üstünlükleri olmasına rağmen, bazı dezavantajları da bulunmaktadır.

2.1.1. Yakıt Pillerinin Avantajları

Yakıt pili termal enerji sistemlerine göre daha yüksek verimle çalışır. Termal sistemlerden elektrik üretiminde sistemin verimi "Carnot Çevrimi Kriterleri"nden etkilenirken, yakıt pili sistemlerinde bu etkileşim yoktur. Termal sistemlerde elektrik üretimindeki verim %35-40'ı geçemezken, yakıt pili sistemlerinde %70-80'e yakın verimle çalışılmaktadır.

Yakıt pilinde meydana gelen emisyon miktarı, diğer yakıtlara göre ihmal edilecek kadar azdır. Yan ürün olarak bir tek su oluşmaktadır. Yakıt pillerinde CO, NOx, yanmamış hidrokarbonlar ve kirletici diğer maddeler oluşmazken, oksitleyici olarak hava kullanıldığında ihmal edilecek kadar az miktarda azot oksitler, hidrokarbonlar kullanıldığında ise çok düşük miktarda CO_2 oluşur. Günümüzde çevre kirliliği ve insan sağlığı için birçok yasal kısıtlamaların uygulandığı bu zamanda, diğer teknolojilerde maliyeti çok fazla arttırmaktayken, bu sistemin çevre dostu olması çok değerli bir alternatif yakıt olmasına neden olmaktadır.

Hareketli aksamın bulunmadığı yakıt pillerinde sistem, gürültü kirliliği oluşturmamaktadır.

Yakıt pillerinde kullanılabilecek yakıt sayısı çok fazla olduğundan, fosil ve alternatif yakıtların kullanımının kolaylığı nedeniyle çok farklı alanlarda kullanılabilmektedir.

Yakıt pilleri istenilen büyüklükte ve kapasitede üretilebilir. Basit bir yapıya sahiptirler. Büyüklüklerine göre 10 W'tan 4.5 kW'a kadar olan bir güç yelpazesine sahiptirler. Boyutları bir el çantasında taşınabilecek kadar küçük veya buzdolabı kadar büyük olabilmektedir. Modülerdirler. Gerekli görülen her yerde kullanılabilir ve yerleştirilebilirler. Yakıt pili sistemlerinde yan ürün olarak oluşan atık ısı geri kazanılabilir. Yakıt pilleri dayanıklı ve güvenli sistemlerdir [21].

2.1.2. Yakıt Pillerinin Dezavantajları

Yakıt pili kullanımı, çok fazla bilgi ve ileri teknoloji gerektiren bir sistemdir. İlk kurulum aşamasında diğer sistemlerden daha pahalı bir sistemdir. Uygulamalarının tam verimle gerçekleşmesi için uzun zamana ve çok paraya ihtiyaç vardır. Gaz-yakıt

depolama sistemlerinin büyük ağırlıklarda ve geniş hacimlerde olması, yakıt olarak kullanılan temiz hidrojenin pahalı olması, işletim ömürlerinin henüz belirlenmiş olmaması, bazı kimyasal reaksiyonların sadece laboratuar ortamında gerçekleştirilebiliyor olması da diğer dezavantajlarıdır [21].

2.2. Katı oksit yakıt hücresi kavramı (SOFC)

Yüksek sıcaklıkta (1000°C) çalışırlar. Bu güne kadar ticari alanda en az gelişme gösteren yakıt hücresi olmasına rağmen geleceğin en verimli yakıt hücresidir. SOFC'ler yüksek sıcaklıkta çalıştıkları için doğal gazın ve diğer yakıtların hidrojene dönüşmesi için, ayrı bir birim ve dışarıdan ısı veya buhar verilmesine gerek yoktur. Yüksek sıcaklıktaki hücre içerisindeki yakıt, hidrojen ve karbon monoksite dönüşerek elektrik oluşumu sağlanır. Verimliliği % 70 den daha fazladır. Ayrıca atık ısısı verimli bir şekilde değerlendirilebilir. Hücreler genellikle, seramikten ve 1000°C'de oksijen iyonlarının hareketli olduğu bir elektrolitten (genellikle yttria/çinko karışımı) oluşturulur. Hücre üretimi zor ve maliyeti oldukça yüksektir.

Hava elektrodunda, oksijen bir dış devre aracılığıyla sağlanan elektronlar ile reaksiyona girerek oksijen iyonları (O^{2-}) formuna dönüşür. Negatif yüke sahip bu iyonlar, elektrolitten geçerek pozitif elektroda doğru hareket etmeye başlarlar. Bu sırada, anoda hidrojen ve karbon monoksit beslenmektedir.

Anoda ulaşan oksijen iyonları, hidrojen ve karbon monoksit ile reaksiyon vererek su ve karbondioksit oluşturur ve serbest elektronlar açığa çıkar[22].

$$CO + O^{-2} \rightarrow CO_2 + 2e^{-2} \text{ anot tepkimesi} \quad (2.1)$$

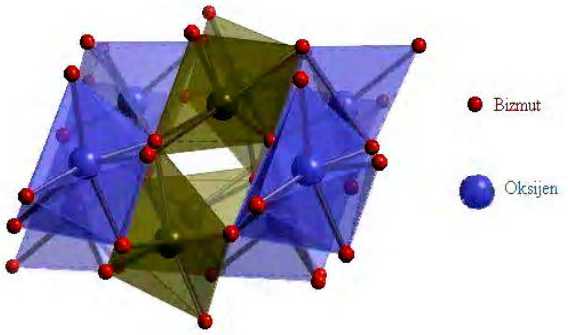
$$H_2 + O^{-2} \rightarrow H_2O + 2e^{-2} \quad (2.2)$$

$$O_2\,(g) + 4e^{-} \rightarrow 2\,O^{-2} \text{ katot tepkimesi} \quad (2.3)$$

2.3. Bizmut Trioksit

5A grubu olan bizmutun atom numarası 83 ve kütle numarası 208.980 birimdir. 6.periyotta bulunur, metalik özellik göstermektedir. Elektronik konfigürasyonu $[Xe]4f^{14}5d^{10}6s^{2}6p^{3}$ 'dir. Bizmut bileşiklerinde +3 ve +5 yükseltgenme basamaklarında bulunur. Metalik bizmut rombohedral kristaller oluşturur. Bu metal açık gri renkli, sert

ve kırılgan olup, ısıyı çok az iletir. Erime noktası 544.5^{o}C, kaynama noktası 1560°C ve 20°C 'deki yoğunluğu 9.80 g/cm^{3} 'tür. Saf Bi_2O_3'tin oda sıcaklığındaki kristal yapısı Şekil 2.2'dedir [11, 23].

Şekil 2.2. Bi_2O_3'tin Kristal Yapısı.

Birim Hücre Parametreleri:

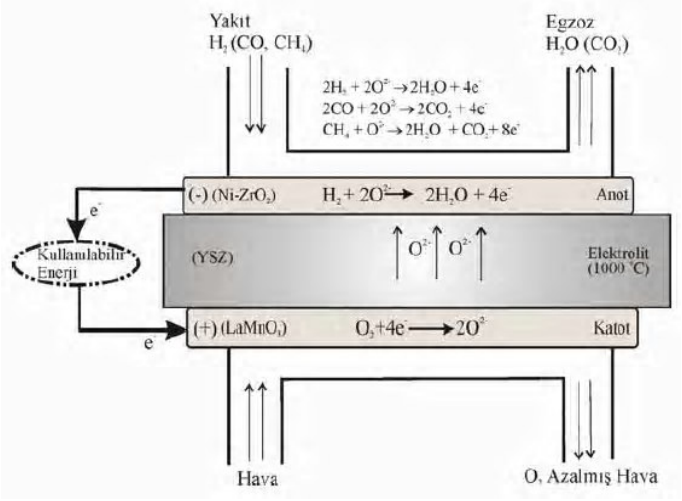
Gözlenen değerler:	Literatür değerleri :[24,25,26]
a=5.847 ± 3.5×10^{-3} [Å]	a=5.850 [Å]
b=8.166 ± 4.1×10^{-3} [Å]	b=8.166 [Å]
c=7.510 ± 4.8×10^{-3} [Å]	c=7.150 [Å]
β=113.014 ± 5.4×10^{-3} [Å]	β=112.940 [Å]
V=330.010 [Å]	V=330.39 [Å]
ΔΘ=0.039 ± [Å]	

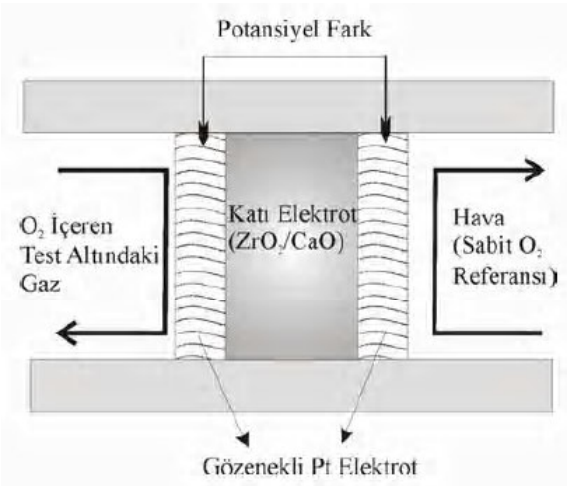
Şekil 2.3. Temel madde Bizmut Bi_2O_3

2.3.1. Bi_2O_3 Fazlarının Endüstriyel ve Bilimsel Önemi

Bizmut trioksit (Bi_2O_3) bileşiğinin fazlarının kimyasal yollarla elde edilmesi, karakterize edilmesi ve bazı endüstriyel uygulamaları ile ilgili bilimsel araştırmalar uzun süreden beri devam etmektedir. Bi_2O_3 fazlarının endüstriyel ve bilimsel önemlerinden dolayı araştırmaların yoğunluğu da artmaktadır. Bi_2O_3 fazları elektrik iletkenlik bakımından oldukça ilginç özelliklere sahiptirler. Bu özelliklerinden dolayı endüstride bazı katı elektrolitlerin üretiminde temel madde olarak kullanılmalarının yanında, katı elektrokimyasal pillerde de kullanılmaktadırlar. Elektrokimyasal hücreler iki elektrottan meydana gelmiş iyonik iletken membranlar olup temel bileşenleri elektrolitlerdir. İyi çalışan elektrokimyasal hücreler ve katı pillerin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak iyonik iletken elektrotların araştırılması ihtiyacı da çeşitli amorf malzemelerin çalışılmasında baş etken olmuştur. Elektrokimyasal hücrelerde yoğun olarak kullanılan elektrolit malzemeler iyonik iletken olan katkılı zirkonya (ZrO_2) sistemlerdir. Yapılan çalışmalar özellikle yttria katkılı olan zirkonya sistemler (YSZ) üzerinedir. Katkılı zirkonya sistemler tipik olarak 900 ^oC üzerinde çalışırlar. Özellikle katkılama yoluyla kararlı hale getirilmiş zirkonya seramikler, iyonik iletkenliklerinden dolayı, benzinli motorlarda hava/yakıt oranı sensörleri olarak ve erimiş metallerdeki oksijen oranını ölçmek için oksijen sensörü olarak kullanılırlar. Diğer yandan bizmut trioksit bileşiğinin fazları da kristal yapı özelliklerinden dolayı oksijen iyonik iletkenliği göstermektedirler. Bi_2O_3 fazlarının elektrik iletkenliklerinin ortamın oksijen gazı kısmi basıncına ve sıcaklığına bağlı olarak değiştiği bilinmektedir. Ayrıca zirkonya temelli elektrolitler ile aynı sıcaklığa ait iletkenlikleri kıyaslandığında daha yüksek bir iyonik iletkenliğe sahiptirler. Örneğin δ-Bi_2O_3 bileşiği, Y katkılı zirkonya elektrolitlerden bir kaç kat daha yüksek iletkenliğe sahiptir. Bu nedenle Bi_2O_3 fazlarına ait iletkenlik çalışmaları önemlidir. İletkenlik mekanizmasının oksijen iyonik iletkenlik tipinde olması ve oksijen iyonlarının ana yük taşıyıcıları olması aynı zamanda oksijen detektörlerinin üretiminde yaygın kullanım alanına sahip olmasını sağlamaktadır [19, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34]. Bu da yanma algılanması kontrolünde kullanılmasının önemini artırmaktadır. Diğer taraftan Bizmut tabanlı süperiletken tabaka ve kablolarda yalıtım malzemesi olarak kullanılabilmesi ile ilgili çalışmalar da vardır [26]. Ayrıca özellikle son yıllarda algılama sistemleri çalışmalarında makinelerin egzoz olarak attığı zehirli CO_2 ve NO gaz miktarının tespiti üzerine çalışmalar yapılmaktadır [9, 12, 18].

Şekil 2.4. Katı oksijen yakıt hücresi (SOFC)

Şekil 2.5. Oksijen sensörü

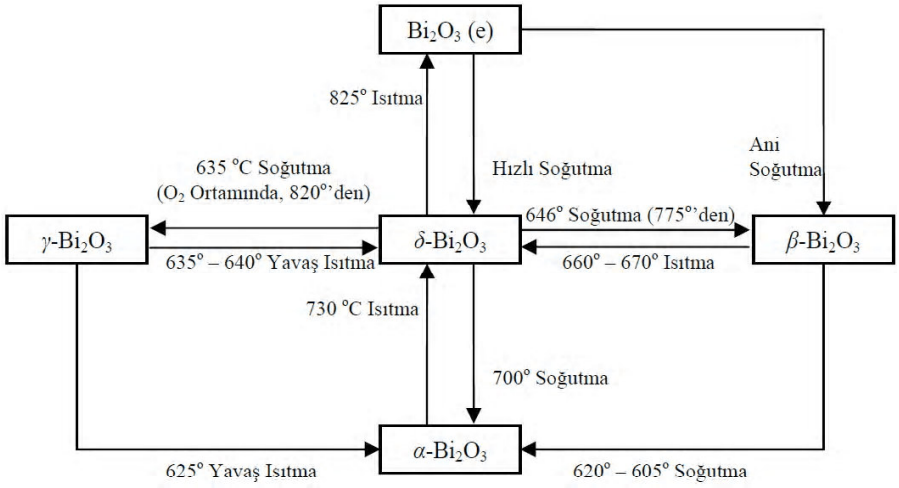
2.3.2. Saf Bi_2O_3 Kristal Modifikasyonları

Bi_2O_3'in şimdiye kadar belirlenen altı kristalografik modifikasyonu (fazı) vardır. Üzerinde yoğun olarak çalışılan önemli dört faz; monoklinik faz (α-Bi_2O_3), iç merkezli kübik (bcc) faz (γ-Bi_2O_3), yüzey merkezli kübik (fcc) faz (δ-Bi_2O_3), tetragonal (β-Bi_2O_3) fazdır. Saf Bi_2O_3 için bu fazlardan oda sıcaklığında kararlı olan allotropu monoklinik α-Bi_2O_3 fazıdır. Diğer üç form β, γ ve δ-fazları yüksek sıcaklıklarda oluşan kararsız kristal modifikasyonlardır. δ-fazı, saf α-Bi_2O_3'in yüksek sıcaklıkta kararlı olan fazı olarak

bilinmektedir. Erime sıcaklığı 824 ^{o}C olan saf α-Bi_2O_3 yaklaşık 729 °C'ye kadar ısıtılacak olursa yüksek sıcaklıkta kararlı olan δ-Bi_2O_3 fazına dönüşür ve bu faz erime noktasına kadar kararlıdır. 729 °C'de meydana gelen δ-Bi_2O_3 fazı oda sıcaklığına soğutulurken 650 °C civarında β-fazına ve yaklaşık 639 °C civarında ise γ-Bi_2O_3 fazına dönüşmektedir. β ve γ fazları daha da düşük sıcaklıklara kadar soğutulacak olursa, yaklaşık 500 °C civarında tekrar α-Bi_2O_3 fazına dönüşmektedirler [9, 10, 15, 16, 17, 19, 31, 35, 36, 37, 38].

Saf Bi_2O_3 bileşiğine ait hakkında az bilgi bulunan diğer iki faz ise ortorombik faz (ε-Bi_2O_3) ve triklinik fazdır (ω-Bi_2O_3). Ortorombik tek kristal ε-fazı 240 ^{o}C sıcaklıkta, triklinik ω-fazı 800 ^{o}C sıcaklıkta oldukça özel kimyasal reaksiyonlar ve hidrotermal ısıl işlemlerle elde edilmiştir [9, 35].

Aşağıda Bi_2O_3 faz dönüşüm sıcaklıkları için dönüşüm diyagramı verilmiştir [9, 37].

Şekil 2.6. Bi_2O_3 için faz dönüşüm sıcaklıkları diyagramı

2.3.3. Saf Bi_2O_3 Fazlarında Örgü Yapısı ve Örgü Kusuru

Bi_2O_3 yüksek sıcaklık kararsız fazlarından fcc δ-Bi_2O_3 yapısı örgü kusuru içeren florit (CaF_2) yapı ile, tetragonal β-Bi_2O_3 yapı ise yine örgü kusurlu florit yapının kristal yapısı bozulmuş biçimi ile aynıdır [10, 15, 16, 39, 40, 41, 42]. Bu iki faz benzer kristal düzene sahiptir [17, 37]. δ-Bi_2O_3 florit yapısındaki örgü kusuru, alt örgü olarak adlandırılan oksijen iyonlarının yerleştiği iç örgüdeki boşluklarıdır [10, 16, 17]. Tetragonal β-Bi_2O_3

bileşiğinin kristalindeki bizmut ve oksijen iyonlarının örgüdeki yerleşim düzenleri δ-Bi_2O_3 kristalindeki düzen ile benzer olduğu bildirilmiştir [9, 10, 16, 17, 37, 43, 44].

Az incelenmiş olmasına karşılık tetragonal β-Bi_2O_3 yapısının atomlarının hücre düzeni fcc δ-Bi_2O_3 benzerliğinden yararlanılarak açıklanır. Sitokiyometrik olmayan β-Bi_2O_3 örgüsü oksijen iyonu boşluğu şeklinde örgü kusuru içerir [10, 16, 37, 39, 43, 44]. Yüksek sıcaklıkta kararlı olan saf β-Bi_2O_3 yapısı, ileriki konularda da açıklanacak olan, Frenkel tipi örgü kusuruna sahiptir ve örgü kusuru yine örgüdeki oksijen iyon boşluklarından oluşur [15]. Frenkel örgü kusuru tipi, örgü kusurunu meydana getiren boş iyon noktalarının konumları ve hareketliliği hakkında tanımlamada bulunur.

Sıcaklığın kristal yapı üzerindeki etkisi "instrinsic" etki, safsızlığın kristal yapı üzerindeki etkisi ise "extrinsic" etki olarak tanımlanır. Örgü düzensizliği sadece yüksek sıcaklıklarda kararlı olan β, γ, δ-fazlarda instrinsic'tir [15]. α-fazda ise sıcaklığın yükselmesiyle extrinsic etki hızla artarak var olan instrinsic etkiden daha baskın hale gelir, yaklaşık 729 ^oC'de δ–faza geçene kadar etki extrinsic olur ve sıcaklık etkisi bunun yanında ihmal edilebilir [15]. Saf Bi_2O_3 bileşiğinde yüksek ısılarda oluşan bu yarı-kararlı ara fazlardaki örgü kusurları oksijen iyonu boşluklarıdır ve yaklaşık 650-729 ^oC arasında O^{2-} iyonları boşluğu hızla artmaya başlar [15]. Yani bu sıcaklıkta meydana gelen fcc δ-Bi_2O_3 yapı karışık tip örgü kusur içerir.

β-Bi_2O_3 bileşiği, ince tabakalı erimiş Bi_2O_3 bileşiğinin hızlı soğutulması sırasında da meydana getirilebilir. Eğer Bi ya da Bi_2O_3 hava ortamında grafit kroze içerisinde 800 ^oC sıcaklığın üzerinde oksijen ile reaksiyona sokulursa, yüksek miktarda BiO 1,50-1,75 içerikli β-Bi_2O_3 meydana gelir. Bileşik formülünde de görüldüğü gibi yapı oksijen eksikliği içerir ve örgü düzensizliği extrinsic'dir. Yapı analizi bu yapının kristal düzeninin yüksek sıcaklık florit yapıya sahip monoklinik δ-Bi_2O_3 fazının 2-boyutlu süper yapısı olduğunu göstermiştir [9, 43, 44].

2.3.4. Saf Bi_2O_3'ün Fazlarını Sentezleme ve Kararlı Hale Getirmesi

Şimdiye kadar saf Bi_2O_3 bileşiği üzerinde yapılan çalışmalarda, bileşiğin oda sıcaklığında ve saf halde kararsız olan kristal modifikasyonlarını kararlı hale getirmek mümkün olamamıştır. Ancak diğer bazı oksit bileşiklerin çeşitli reaksiyonlar ile saf

Bi_2O_3 içerisine katkılanmasıyla bu fazlar oda sıcaklığında kararlı hale getirilebilmektedir. Örneğin saf Bi_2O_3 içerisine MoO_3, ZrO_2, Y_2O_3, CoO, WO_3, SrO, CaO, La_2O_3, SeO_2, V_2O_5, Eu_2O_3, Gd_2O_3, Sb_2O_3, Dy_2O_3, Sm_2O_3, Ho_2O_3 gibi oksitler katkılanacak olursa, Bi_2O_3 yukarıda belirtilen fazları oda sıcaklığında kararlı hale gelebilmektedir. M_xO_y katkılama yoluyla Bi_2O_3 fazlarının oda sıcaklığında karalı hale getirilme çalışmalarında en çok incelenen katkı maddesi *Lantanit* grubu elementlerin Ln_2O_3 oksit bileşikleridir. Bütün bu oksit bileşiklerin saf Bi_2O_3 ile verdikleri katı hal reaksiyonları ile ilgili daha önceden yapılan çalışmalara göre, Bi_2O_3 fazlarının sentezlenmesinde katkı maddesinin cinsi, katkı oranı, ısıl işlem süresi, ısıl işlem sıcaklığı, soğutma hızı (kendi halinde soğuma veya ani soğutma), öğütme süresi ve sıklığı, tanecik boyutları v.b. parametreler etkili olmaktadır. Bu değişkenler birim hücre sabitleri, sitokiyometrik bileşimi, yüzey özellikleri gibi yapısal özellikleri etkilemektedir [9, 13, 17, 19, 28, 30, 45-65].

Sitokiyometrik bileşikler genelde yalıtkandır ve Bi_2O_3 sitokiyometrik fazları için tüm katyon ve anyon örgü noktaları doludur [29]. Oda sıcaklığında katkılama yoluyla kararlı hale getirilmiş ve sitokiyometrik olmayan δ-Bi_2O_3, γ-Bi_2O_3 ve β-Bi_2O_3 fazları kristal örgülerinde örgü kusurları içermekte olup, literatürde bu kusurların katkı miktarının artışıyla artan, O^{2-} iyonu eksikliğinden kaynaklanan kusurlar olduğu belirtilmektedir [10, 15, 19, 31, 34, 35, 38, 42, 45, 54, 57, 58, 59, 61, 62]. Diğer taraftan katkı miktarı arttıkça birim hücreye ait örgü parametresi de değişir [17, 19, 31, 57, 58, 59, 61, 62]. Örgü parametresindeki bu değişmenin sebebi, katkılanan M_xO_y oksit bileşiğinin (aliovalent katkının) My^+ katyonu ile Bi^{3+} katyonlarının yer değiştirerek örgüye yerleşmesi, yer değiştirme sırasında meydana gelen katkı katyonlarındaki yükseltgenme-indirgenme reaksiyonları ve yer değiştiren katyonlar arasındaki efektif iyon yarıçapları arasındaki farktır [17, 19, 45, 47, 57, 58, 60, 61, 62]. İyonik yarıçapların farklılığı aynı zamanda elektrik iletkenliği de etkiler [31, 66]. Katkı katyonlarının örgü içine difüzyon hızı oldukça yavaştır ve sentezlenmenin gerçekleşmesi için uzun ısıl işlem süresi gerekir [17, 19, 55, 57, 58, 60, 61, 62]. Bu da difüzyon ile meydana gelen katyonlar arası yer değiştirme işleminin yavaş olmasından kaynaklanır.

Katyonların yükseltgenmesi sırasında, var olan O^{2-} anyonları rastgele olarak O_2 molekülüne dönüşerek örgüden ayrılır ve faz oluşumu sırasında örgüde oksijen kaybı meydana gelir [17, 19, 38, 54, 58, 59, 62, 63, 67].

$2O^{=}$ (örgü) $\rightarrow O_2 + 4e^- + 2\square$ ($\square$: Oksijen iyon boşluğu)

Bu nedenle katkılama yoluyla kararlı tek faz elde edilmiş yapılarda birim hücredeki oksijen anyon örgü noktaları O^{2-} iyonları tarafından tamamen doldurulmamıştır ve katkılanan oksit bileşiğinin derişimine bağlı olarak örgüde oksijen anyonu boşlukları ortaya çıkmıştır. Eğer katkı maddesi Ln^{2+} grubu elementlerin oksit bileşikleri olursa elde edilen kararlı tek faz $(Bi_2O_3)_{1-x}(Ln_2O_3)_x$ ikili bileşiğinin yapı (genel, bileşik, kompozisyon) formülü aşağıdaki şekilde verilir [57, 58, 59, 62].

$Bi(III)_{2-2x}Ln(II)_{2x}O_{3-x}\square_x$

Burada Ln(II) katkılanan Ln_2O_3 bileşiğinden indirgenerek örgüye yerleşen Ln^{2+} katyonu, Bi(III) Bi^{3+} katyonu, $\square$ yükseltgenerek örgüden ayrılan oksijen gazının yerine örgüde meydana gelen oksijen iyon boşluğu, x tek fazlılığın gözlendiği ikili bileşikteki katkı mol miktarıdır. Benzer bileşik formülleri başka araştırmacılar tarafından da ortaya konulmuştur [31, 55]. Bu genel formüle göre katkılanan Ln^{3+} iyonu Ln^{2+} iyonuna indirgenir, örgüdeki her iki Bi^{3+} iyonu ile yer değiştiren her iki Ln^{2+} iyonu başına örgüden bir adet O^{2-} iyonu ayrılır ve yapıda oksijen iyon boşluğu meydana gelir. Katkılanan Ln_2O_3 oksit bileşikleri aşağıda gösterilen denkleme göre yükseltgenme ve indirgenme reaksiyonu vermektedirler ve oksijen boşluğu aşağıdaki reaksiyon denkleminde görülen mekanizma ile meydana gelir.

$2O^{2-} + 4Ln^{3+} \rightarrow O2_{(gaz)} + 4Ln^{2+} + 2\square_{(örgü)}$

Denkleme göre reaksiyon sırasında Ln^{3+} katyonları, Ln^{2+} katyonlarına indirgenmekte ve Bi^{3+} katyonları ile yer değiştirerek örgü noktalarına yerleşmektedir [19, 57, 58, 61, 62]. Ln^{2+} katyonlarının iyonik yarıçaplarının Bi^{3+} iyonik yarıçapından büyük olması nedeniyle de birim hücre sabitleri katkı miktarı ile birlikte artış gösterir. Katyonların indirgenmeleri esnasında kristal örgüde var olan O^{2-} iyonları O_2 gazına yükseltgenmektedir. Bu durum ise kristal örgüsünde anyon boşluklarının oluşumuna neden olmaktadır.

Katkının cinsi de sentezlenen fazın türünü belirler. Kullandığımız katkı bileşiklerindeki katyonların Shannon ve Prewitt (1969) ve Jia (1991) tarafından bildirilen iyonik yarıçapları aşağıdaki çizelgede yer almaktadır [68, 69]. Aşağıda görüldüğü gibi Eu ve Sm iyonlarının yarıçapları birbirine çok yakın, Dy iyonunun yarıçapı ise farklıdır.

Tablo 2.1. Bazı iyonların iyonik yarıçapları

İyon	R (Å)	Ref.
Bi^{3+}	1,02	69
O^{2-}	1,40	69
Dy^{3+}	0,91	69
Dy^{2+}	1,07	68
Eu^{3+}	0,95	69
Eu^{2+}	1,17	69
Sm^{3+}	0,96	69
Sm^{2+}	1,19	68

Bi_2O_3 içerisine oksit bileşik katkılamak numunede renk değişikliği de meydana getirmektedir. Renkler katkı miktarına bağlı olarak düzenli bir şekilde değişir. Saf Bi_2O_3 açık sarı renktedir. Çok az miktarda katkılanan katkı (dopant) maddeleri homojen karışım sonrasında, katkının rengine de bağlı olarak, yine açık sarı renktedir. Ancak ısıl işlem uygulandıkça renklerde koyu renklere, kızıl kahverengiye doğru bir koyulaşma gözlenir. Bu renk koyulaşması katkı miktarı arttıkça artmaktadır. Oluşan O^{2-} boşlukları renk değişimine katkı yapar. Renk farkları, ışık absorbsiyon mekanizması yoluyla deşik noktalarındaki (renk noktaları) elektronlar tarafından oluşturulur [9, 16, 19, 54, 62].

2.3.5. Bi_2O_3 ve Fazlarının İletkenlik Türü

Saf Bi_2O_3

α-Bi_2O_3 oda sıcaklığında p-tipi elektronik iletkenlik gösterir. Faz dönüşümü ile birlikte, yaklaşık olarak 550 ^oC sıcaklık ve oksijen kısmi basıncı $1,3x10^{-5}$ atm altında ya da 650 ^oC üzerinde n-tipi iletkenliğe geçer. α-fazı baskın olarak 400-729 ^oC arasında elektronik

iletkenlik gösterir. Bu iletkenlik mekanizmasında yüklü boşluklar (holler) ana yük taşıyıcılarıdır [15]. 650-729 ^{o}C arasında O^{2-} iyonları boşluğu hızla artmaya başlar. 730 ^{o}C civarında δ-kübik faza geçince yalnızca iyonik iletkenlik göstermeye başlar. Erimiş Bi_2O_3 için de iletkenlik mekanizması baskın olarak iyoniktir [9, 12, 15, 31, 33, 35, 54, 70].

Saf Bi_2O_3'e ait kararsız yüksek sıcaklık β, γ, δ fazlarındaki iletkenlik baskın olarak iyoniktir. Oksijen iyonları mobil yük taşıyıcılarıdır. Oksijen örgü kusuru içeren δ-fazdaki iyonik iletkenlik diğer üç fazdan daha yüksektir. Karışık tip iletkenlik gösteren δ-Bi_2O_3 iyonik ve elektronik iletkenliği bir arada gösterir fakat yüksek sıcaklıkta oksijen iyonları en büyük yük taşıyıcılarıdır [15]. δ-Bi_2O_3 ortalama bir basınç altında elektron yoğunluğu, deşik yoğunluğundan daha küçüktür ve ayrıca bu fazda p-tip iletkenlik n-tip iletkenliğin üzerinde baskındır [71]. δ-Bi_2O_3 genel formülü $Bi_{3+}O_{1,5}\square_{0,5}$ şeklindedir, yapısında %25 oranında boş oksijen iyon boşlukları içerir ve saf olan bu yüksek sıcaklık kararsız fazı, sıcaklıktan ileri gelen *instrinsic* iletkendir [40]. Saf β-Bi_2O_3 yüksek sıcaklıkta hızlı iyonik iletkenlik olarak adlandırılan yüksek iletkenlik gösterdiği daha önce Harwig ve Gerards (1979) tarafından bildirilmiştir [36]. β-Bi_2O_3 düşük oksijen basıncı altında ana yük taşıyıcısı olan oksijen iyonu ortamda azalacağından dolayı karışık tip iletkenlik gösterir [47].

Katkılı Bi_2O_3

Bi_2O_3 içerisine yapılan katkıdan dolayı kristal yapıda meydana getirilen oksijen kusurları, kararlı hale getirilmiş β, γ, δ fazlarında oksijen iyon iletkenliğine yol açar [19, 34, 54, 55, 57, 58, 61, 62]. Katkılama yoluyla oda sıcaklığında kararlı hale getirilmiş tetragonal (β-Bi_2O_3) faz O^{2-} iyonu iletkenliği gösterir. Kararlı hale getirilmiş kübik fcc (δ-Bi_2O_3) O^{2-} iyonu iletkenliği ve elektronik iletkenliği (karışık iletkenlik) birlikte gösterir. Kararlı hale getirilmiş kübik bcc (γ-Bi_2O_3) faz ise yüksek O^{2-} iyonu iletkenliği gösterir. Bu malzemeler oksijen iyonik iletkenliklerinin ölçümü ile karakterize edilebilir. Katkılı Bi_2O_3 için iletkenlik miktarı, zirkonya'ların aynı sıcaklık değerine ait iletkenlikleri ile kıyaslandığında birkaç kat daha büyüktür. Elektrik iletkenlik, kristal yapıdaki O^{2-} anyonu boşluk miktarına ve sıcaklığa bağlı olarak değişir. Anyon boşluk miktarını ise katkı maddesinin cinsi ve miktarı belirler. Katkı maddesinin miktarı arttıkça kristaldeki örgü kusuru ve deşik miktarı artacağından iletkenliğin de artması

beklenir. Aynı zamanda tanecik boyutları ve ortamın O_2 kısmi basıncı da elektrik iletkenlik üzerinde rol oynamaktadır. Bu malzemelerin dezavantajları, düşük oksijen kısmi basıncı altında iletkenliklerinin azalıyor olması ve bununla birlikte elektronik iletkenlik göstermeye başlıyor olmalarıdır [12, 13, 17, 19, 30, 31, 45, 46, 48, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 71].

Tek fazlı kristal yapıda, katkılı Bi_2O_3 içindeki oksijen boşlukları sıcaklığın artması ile artan oranda komşu oksijen iyonları tarafından doldurulurlar. Altörgüdeki boş anyon örgü noktalarına dolu noktalardan atlayan oksijen iyonlarının ayrıldıkları eski örgü yerlerinde yeni oksijen boşlukları oluşur. Bu süreç rastgeledir. Sıcaklık artışıyla bu rastgele hareket yönlenir ve ölçülebilir iletkenlik gözlenir. Bu durum iletkenlik grafiklerinde düşük sıcaklık bölgelerinde dalgalanmalar ile kendini gösterir. Sıcaklığın artmasıyla iletkenliğin artması iyonik mobilitenin artması ile ilişkilidir. İletkenliğin yüksek olduğu yüksek sıcaklıklarda, iyonların ısısal titreşim enerjisinin artışı daha yüksek sayıda oksijen iyonunun boş konumlara atlamasına yol açar. Düşük sıcaklıkta kristal yapıda oksijen boşluklarının var olmasına rağmen (200 ^oC altında) anyonların ısıl enerjisi anyonlardan daha düşük enerji durumlarının dışına atlamaları için yeterince yüksek değildir. Termal titreşimler iletkenliğe katkıda bulunan iyonların zıplama sürecine veya zıplama uzaklığının kısaltılması yoluyla kısa süreli etkilerde bulunurlar [19].

Bi_2O_3 dışında başka yalıtkanlarda da benzer katkılama yolu ile kararlı hale getirilmiş ve iyonik iletkenlik gösteren bileşikler de araştırılmıştır [72, 73, 74, 75, 76]. Bütün bu çalışmalar içinde daha düşük sıcaklıkta daha yüksek iletkenlik gösteren malzemelerin geliştirilmesi başlıca amaç olmuştur. Ayrıca Bi_2O_3 fazlarının aynı amaç için kullanılan diğer malzemelere oranla daha yüksek elektrik iletkenlik gösteriyor olması Bi_2O_3 üzerine yapılan çalışmaların öneminin gün geçtikçe artmasına sebep olmuştur.
Katkılama yoluyla oda sıcaklığında kararlı hale getirilmiş Bi_2O_3 fazlarına ait literatürde ölçülmüş bazı iyonik iletkenlik değerleri aşağıdaki Tablo 2.2'de verilmiştir [9].

Tablo 2.2. Bazı katkılı Bi_2O_3 temelli sistemlerin bildirilen iletkenlik değerleri

Bileşik Madde	T (^oC)	σ ($ohm^{-1}cm^{-1}$)	Ref.
$Bi_2O_3 - \delta$	800	2,3	31
$Bi_2O_3 - \beta$	600	$1x10^{-3}$	31
$Bi_2O_3 - \beta$	650	$2x10^{-3}$	31
$(Bi_2O_3)_{0,84}(Ba_2O_3)_{0,16}$	600	$8,8x10^{-2}$	31
$(Bi_2O_3)_{0,43}(Te_2O_3)_{0,57}$	600	$1,1x10^{-3}$	31
$(Bi_2O_3)_{0,33}(Ti_2O_3)_{0,67}$	600	$4x10^{-5}$	31
$(Bi_2O_3)_{0,33}(Sn_2O_3)_{0,67}$	600	$1,7x10^{-4}$	31
$(Bi_2O_3)_{0,33}(Zr_2O_3)_{0,67}$	600	$3x10^{-4}$	31
$Bi_{23}P_4O_{44,5}$	600	$1x10^{-2}$	31
$(Bi_2O_3)_{1-x}(Nb_2O_5)_x$	700	$1,9x10^{-1}$	31
$(Bi_2O_3)_{1-x}(Sb_2O_3)_x - \beta$	500	$2,5x10^{-4}$	17
$(Bi_2O_3)_{1-x}(MoO_3)_x - \beta$	600	$9,0x10^{-3}$	55
$(Bi_2O_3)_{50}(MoO_3)_{50}$	750	$1,0x10^{-4}$	55
$(Bi_2O_3)_{0,875}(MoO_3)_{0,125} - \delta$	700	$1,0x10^{-2}$	46
$(Bi_2O_3)_{1-x}(MoO_3)_x - \delta$ (x=0,125)	500	$1,0x10^{-3}$	46
$(Bi_2O_3)_{1-x}(V_2O_5)_x - \gamma$	700	$8,3x10^{-2}$	19
$(Bi_2O_3)_{1-x}(Sb_2O_3)_x - \gamma$	500	$1,8x10^{-3}$	45
$(Bi_2O_3)_{1-x}(SrO)_x$	700	$2,2x10^{-1}$	54
$(Bi_2O_3)_{1-x}(SrO)_x$	500	$6,0x10^{-3}$	54
(Bi_2O_3)-(Tb_2O_3)-(V_2O_3) - δ	700	$5,0x10^{-1}$	52
$Bi_{0.775}La_{0.225}O_{1.5}$	400	$1,0x10^{-3}$	14
$Sm_{10}Si_6O_{27}$	700	$3,90x10^{-4}$	76
$Dy_{10}Si_6O_{27}$	700	$1,86x10^{-6}$	76
$Bi_2VO_5 - \beta$	700	$5x10^{-2}$	49
$Bi_2VO_5 - \gamma$	700	$2,5x10^{-1}$	49
$Bi_3W_2O_{10,5}$	600	$2,91x10^{-5}$	50
$Bi_{0,75}Dy_{0,25}O_{1,5} - \delta$	500	$1,35x10^{-2}$	67
$Bi_{0,75}Dy_{0,25}O_{1,5} - \delta$	650	$1,2x10^{-1}$	67

$Bi_{0,75}Dy_{0,25}O_{1,5}-\delta$	880	$4,6x10^{-1}$	67
$Bi_{0,80}Sm_{0,20}O_{1,5}-\delta$	500	$2,3x10^{-3}$	67
$Bi_{0,80}Sm_{0,20}O_{1,5}-\delta$	650	$2x10^{-2}$	67
$Bi_{0,80}Sm_{0,20}O_{1,5}-\delta$	880	$1,5x10^{-1}$	67
$(Bi_2O_3)_{0,715}(Dy_2O_3)_{0,285}-\delta$	500	$7,1x10^{-3}$	66
$(Bi_2O_3)_{0,715}(Dy_2O_3)_{0,285}-\delta$	700	$1,4x10^{-1}$	66

2.4. Gadelenyum Trioksit

Gadelenyum atom numarası 64, atom ağırlığı 156.9 olan, Gd sembolü ile bilinen periyodik çizelgenin III B grubu lantanidler dizisinden bir elementtir. 1880'de Marignac ve 1886'da Lecoq de Boisbaudranca tarafından oksidi biçiminde birlikte bulunduğu elementlerden ayrılmıştır. Fiziksel özelliklerini incelediğimizde renksizdir ya da açık sarımsı renkli bir metal olarak da gözlemlenebilir. Yüksek ısıda erir, parlak gri renkte katı bir elementtir. Manyetokalorik etkisi yüksektir. Dolayısıyla genelde manyetik soğutucu olarak kullanılır[91,92].

Fiziksel Özellikleri:

Yoğunluğu : 7.9010 g/mL
Erime noktası : 1312 °C (1585 ^{o}K)
Kaynama noktası : 3250 °C (3523 ^{o}K)
Molar hacmi : 19.90 ml/ mol
Özgül ısısı : 0.230 J g^{-1} K^{-1}
Isı iletkenliği : 0.106 W/cmK
Buharlaşma Entalpisi : 305 kJ mol^{-1}
Atomlaşma Entalpisi : 398 kJ mol^{-1}

Kimyasal Özellikleri:

Elektronik konfigürasyonu : [Xe].$4f^7$.$5d^1$.$6s^2$
Kabuk yapısı : 2.8.18.25.9.2
Elektronegatiflik : 1.20(Pauling birimine göre)
Elektron ilgisi : 50 kJ/mol

Atomik yarıçapı : 180 pm (hesaplanan 233 pm)
Oksidasyon sayısı : 3

İyonlaşma enerjisi

I. İyonlaşma Enerjisi : 593.4 kJ mol^{-1}
II. İyonlaşma Enerjisi : 1170 kJ mol^{-1}
III. İyonlaşma Enerjisi : 1990 kJ mol^{-1}
IV. İyonlaşma Enerjisi : 4250 kJ mol^{-1}

İzotopları:

Tablo 2.3. Gadelenyum'un izotopları

İzotop	Yarılanma Süresi
^{151}Gd	124 gün
^{153}Gd	241.6 gün
^{154}Gd	Kararlı
^{155}Gd	Kararlı
^{156}Gd	Kararlı
^{157}Gd	Kararlı
^{158}Gd	Kararlı
^{159}Gd	18.6 saat

Erime noktası 2330 °C, kaynama noktası 3233°C, yoğunluğu d=7,41 gr/cm^3'tür. Oda sıcaklığında kristal yapısı heksagonaldir. Doğal gadalinyum yedi izotopun karışımından oluşmuştur. Gd-152 (% 0,20); Gd-154 (% 2,15); Gd-155 (% 14,7), Gd-156(% 20.47); Gd-157 (% 15,68); Gd-158(% 24,7); Gd-160 (% 21,9). Gd-152 izotopu yarılanma süresi 1,1.1014 yıl olan alfa ışıyıcısı radyoaktif izotoptur. Kütle numarası 145-151, 153, 159, 161 ve 162 olan yapay radyoaktif izotopları da elde edilmiştir[91, 92].

Kimyasal özelliklerini incelediğimizde Gadelenyum için periyodik çizelgenin III B grubunda bulunan lantanidlerin, itriyum grubundan nadir toprak metalidir diyebiliriz. Yüzeyi havada donuklaşır. Kimyasal bakımdan lantana benzer ve +3 olan tek bir yükseltgenme basamağı vardır. Yerkabuğunda bulunma oranı milyonda 4,5-6,4

kadardır. Somarskit, gadolinit (ilterbit), ksenotim ve öteki nadir toprak minerallerinde grubun öteki elementleriyle birlikte bulunur. Gadelenyum, potasyum ve lityum klorür karışımının 625-675°C'de elektroliziyle metalik olarak elde edilir. Bazı Gadelenyum bileşiklerini kısaca özetleyecek olursak:

Gadelenyum oksit:

Gd_2O_3 Gadolinia. Gadelenyum hidroksit, nitrat, karbonat ya da oksalatin kızdırılmasıyla elde edilen renksiz, nem çekici, ağır bir tozdur. Havadan karbon dioksit soğurur. Bazı çekirdek reaktörlerinde kontrol çubuklarında kullanılır.

Gadelenyum hidroksit: $Gd(OH)_3$ Gadelenyum tuzlarının çözeltilerine alkali hidroksit ya da amonyak çözeltisi katılmasıyla oluşan jelâtinimsi çökelti. Havadan karbon dioksit soğurur[93, 94].

Hava ile Reaksiyonu

Gadelenyum metali havada zamanla matlaşır ve yanarak Gadelenyum (III) oksidi oluşturur.

$4Gd + 3O_2 \rightarrow 2Gd_2O_3$

2.4.1. Gd_2O_3 Fazlarının Endüstriyel ve Bilimsel Önemi

Gadelenyum oksit (Gd_2O_3), aynı zamanda asit içerisinde çözünebilen ancak su içerisinde çözünemeyen beyaz bir toz olarak da bilinir. Havadaki nemi ve karbondioksiti emme eğilimi de vardır.

Gadelenyum oksit daha çok şu alanlarda kullanılır[95]:

- Renkli televizyon tüplerinde renk maddesi olarak,
- Optik camlarda
- Atomik reaksiyonlarda absorpsiyon materyali olarak
- Gadelenyum-itriyum birleşiminden oluşan lal taşları(garnet) mikrodalga uygulamalarında kullanılır.
- Demir, krom gibi metallere %1 oranında katılarak, alaşımın ısıya ve oksitlenmeye karşı direncini arttırmak amacıyla,

- CD disketi yapımında,
- Süper iletkenlik özelliğinden dolayı birçok uygulamada,

2.5. Evropiyum Trioksit

Evropiyum (Eu), atom numarası 63, atom ağırlığı 122 olan, yalnız tuzları ve bir tek oksidi bulunan parlak gri renkte kimyasal bir elementtir. İlk olarak 1901 yılında Eugene Demarcay tarafından bulunan, insan yapımı bir elementtir. Element gümüş renginde olup, renkli televizyonlarda kullanılır[20, 22].

- Atomik ağırlığı : 151.964
- Erime sıcaklığı : 822 °C
- Kaynama sıcaklığı : 1597 °C
- Nötron sayısı : 89
- Sınıfı : Seyrek toprak
- Kristal yapısı : Kübik
- Öz kütle : 293k(g/cm³):5.259

Tablo 2.4. Evropiyum'un temel özellikleri[26]

Elementler	Evropiyum
Sembol	Eu
Atom numarası	63
Element serisi	Lantanitler
Grup / Periyot	0 / 6
Blok	f-block

Tablo 2.5. Evropiyum'un fiziksel özellikleri[26]

Maddenin hali	Katı
Yoğunluk	5.264 g/cm^3
Ergime noktası	1099K (826°C, 1519°F)
Kaynama noktası	1802K (1529°C, 2784°F)

Tablo 2.6. Evropiyum'un atom özellikleri[26]

Atom özellikleri	
Atom ağırlığı	151.964 g/mol
Kristal yapısı	Kübik yapı
Elektronegatifliği	1.20
Atom yarıçapı	185 pm
Atom yarıçapı (hes.)	231 pm
Elektron dizilimi	[Xe] $4f^7$ $6s^2$
Enerji seviyesi başına Elektronlar	2, 8, 18, 25, 8, 2
Protonlar	63
Nötronlar	89

2.5.1. Eu_2O_3 Fazlarının Endüstriyel ve Bilimsel Önemi

Evropiyum, periyodik cetvelin lantanitler serisinden metal bir elementtir. Bilinen iki doğal izotopu vardır. Pembe renkli bileşikler yapar. Önemli bir kullanım alanı yoktur [22, 26].

2.6. Elektriksel İletkenlik

Elektriksel yüklerin herhangi bir etki ile bir yönde veya her iki yönde de hareketi elektriksel iletkenlik olarak tanımlanır. Elektriksel iletkenlik hareketli taneciklere göre sınıflandırılır. Bu sınıflandırmada hareketli tanecikler elektronlar ise elektronik iletkenlik, iyonlar ise iyonik iletkenlik, her iki tanecik türününse hareketli olduğu iletkenlik türü karma iletkenlik olarak tanımlanmıştır. Bu durumda iletkenlik üçe ayrılır ve Tablo 2.7'de görüldüğü şekilde gruplandırılır [11].

Tablo 2.7. İletkenliğin sınıflandırılması

ELEKTRİKSEL İLETKENLİK

Elektronik İletkenlik (Yük taşıyıcılar elektronlar)	**İyonik İletkenlik** (Yük taşıyıcılar iyonlar O^{2-}, Li^{+})	**Karma İletkenlik** (Yük taşıyıcılar iyonlar+elektronlar)
1. Metalik İletkenlik	1. Katı Elektrolitler	δ-Bi_2O_3 Fazı
2. Yarıiletkenlik	2. Süperiyonik İletkenlik	
3. Süperiletkenlik	3. Hızlı İyon İletkenliği	

Bir malzemenin elektrik iletimi iyonik ya da elektronik mekanizmalardan biri ile olur [78]. Yarıiletkenlik, süper iletkenlik ve metalik iletkenliği içine alan elektronik iletkenliğin dışında diğer iletkenlik türü iyonların hareketine bağlı olan iyonik iletkenliktir. İyonik iletkenlik özellikle O^{-2}, N^{-3}, Cl^{-}, B^{-2} gibi anyonlar veya H^{+}, Na^{+}, Li^{+} gibi katyonların hareketleri ile görülür [78]. Bir örgüdeki atomlar örgü noktalarında sabit kalma eğilimindedirler ve sadece kristal kusurları boyunca hareket ederler. Bu iyonların kristal örgüsündeki yerlerini değiştirmeleri yoluyla yaptıkları hareketleri sonucunda oluşan iletkenlik türü iyonik iletkenliktir. İyonların (katyon veya anyon)kristal örgüde hareket etmeleri (göç etmeleri) ile gerçekleşen iletkenliğe iyonik iletkenlik, bu tür iletkenliğe sahip katılara da özel olarak katı elektrolit denir.

Yalnızca yüksek sıcaklıkta atomların termal enerjilerinin yüksek olduğu ve örgü kusuru konsantrasyonunun çok yüksek sayılara ulaştığı yerlerde bu tür iletkenlik fark edilebilir.

NaCl, MgO gibi çoğu kristal malzemeler düşük iyonik iletkenliğe sahiptir. Çünkü atomlar termal titreşimlerine rağmen örgü noktalarından ayrılamazlar. Bunun tersi olarak, çoğu katı elektrolit malzemeler yüksek iyonik iletkenliğinden dolayı hızlı iyonik elektroliti ya da süper iyonik elektroliti olarak sınıflandırılırlar.

Tablo 2.8. Malzemelerin Elektriksel İletkenlik Değerleri

Malzeme		**İletkenlik $(\Omega.cm)^{-1}$**
İyonik İletkenler	İyonik Kristaller	$<10^{-16} - 10^{-2}$
	Katı Elektrolitler	$10^{-1} - 10^{3}$
	Sıvı Elektrolitler	$10^{-1} - 10^{3}$
Elektronik İletkenler	Metaller	$10^{3} - 10^{7}$
	Yarıiletkenler	$10^{-3} - 10^{4}$
	Yalıtkanlar	$<10^{-10}$

Genel olarak kristal içinde iyonik iletkenliğin ortaya çıkması için şu şartlar gereklidir; tek tip iyonların çoğu hareketli olmalıdır, hareketli iyonların atlayabilmesi için çok sayıda boş örgü noktaları olmalıdır, iki komşu örgü noktası arasında atlamanın olabilmesi için düşük bir aktivasyon enerji engeline sahip örgü olmalıdır.

Bazı iyonik katılar yapılarında, bir elektrik alan içinde iyonların göç etmesine izin veren noktasal örgü kusurları içerirler. Bu örgü kusurları yük taşıyıcılar olarak görev alır. Örgüdeki kusurlardan iyonun hareketi ile iyonik iletkenlik gerçekleşir.

İyonik iletkenlik için iyonların bir ya da daha fazla tipinin malzeme boyunca iletilmesi gerekir. Düşük sıcaklıklarda, bir iyonun örgü içinde hareket etmesi için küçük bir alan vardır. Bu alan sadece atomların, bulundukları nokta civarında titreşimi için yeterlidir. İyonların örgü içindeki hareketine örgü çeşitli kısıtlamalar getirir ve hareket rastgele olmaz. Ancak sıfırdan farklı bir sıcaklıkta örgüde kusur meydana getirilirse iyonlar hareket edebileceklerdir. Sıfır sıcaklıkta sistemin serbest enerjisi potansiyel enerji tarafından baskılanır. Sıcaklık artırıldıkça sistemin düzensizliğinin derecesi olan entropinin artmasından dolayı sistemin serbest enerji dağılımı oldukça belirginleşir. Sistem artan serbest enerjiyi en aza indirmek ve kararlılığını artırmak için en düşük düzeyde örgü boşluklarını sahip olmalıdır. Bu durum mobil taneciklerin sürekli örgü kusurlarından hareketi ile gerçekleştirilir [77]. Taneciklerin bu hareketi bir elektrik alan ile yönlendirilerek iletkenlik meydana getirilir. Katı haldeki malzemenin iletkenliği, yük

taşıyıcıları konsantrasyonu, kristalin sıcaklığı, iyonun örgü içinde hareket edebilirliği, kristal içindeki kusurun miktarı gibi özelliklerden etkilenir. Örgüde boşluk kusurları normalde iki metotla meydana getirilir. Bunlardan biri kristalin ısıtılması sonucunda meydana gelen örgü kusurlarıdır. Bir diğer yolu ise safsızlık katkılamaktır. Sıcaklık ve safsızlık iyonik iletkenliği büyük oranda etkiler. Safsızlık katkılanmış bileşiklerde yüksek sıcaklıkta bu iki etki de iletkenlikte rol oynar. Düşük sıcaklıklarda, elektriksel iletkenlik oldukça azdır. Bu durumda safsızlık etkisi ile meydana gelen kusurlar daha baskındır. Ancak yüksek sıcaklıklara çıktıkça sıcaklık etkisiyle oluşan kusurlar artacağından katı karışık tip örgü kusur içermeye başlar bu durumda gözlenen iletkenlik türü karışık tip iletkenliktir. Elektriksel iletkenliğin artmasının ana nedeni kristal örgüde oluşan örgü kusurlarıdır.

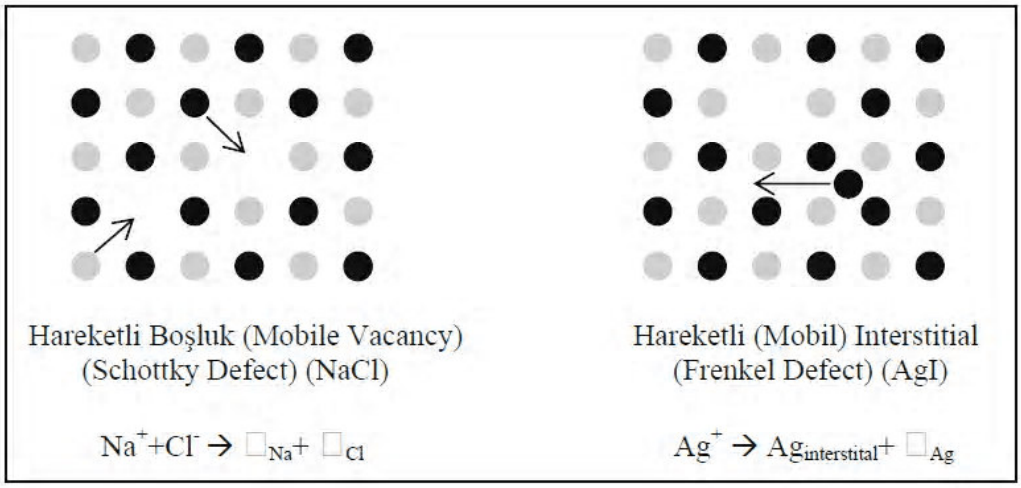
2.7. Örgü Kusuru

Örgüde boşluk kusurları normalde iki metotla meydana getirilir. Bunlardan biri kristalin ısıtılması sonucunda (instrinsic etki) meydana gelen örgü kusurları, diğeri de safsızlık katkılanması yoluyla (extrinsic etki) örgüde meydana gelen kusurlardır [9].

Saf kristal bir bileşiğin yapısında örgü sıcaklığının yükseltilmesi yoluyla kristal içindeki iyonların hareketini belirleyen iki önemli noktasal kusur (point defect) türü vardır; Schottky ve Frenkel kusurları. Schottky kusurunda katyon ve anyon iyon çifti konumlarından ayrılır ve boşluklar ortaya çıkar. NaCl kristali buna güzel bir örnektir. Frenkel örgü kusurunda ise bir tek iyon bulunduğu örgü noktasından ayrılır ve örgü içerisinde herhangi bir boşluğa yerleşmeksizin atomlar arasında (interstitial bölgelerde) rastgele dolaşır. Bu kusur tipi hareketli iyonun katyon ya da anyon olması durumuna göre Katyon Frenkel ve Anyon Frenkel olmak üzere iki tip olarak kendini gösterir. Katyon Frenkel kusurları daha çok karşılaşılandır. Çünkü katyonlar anyonlardan genel olarak daha küçük iyonik yarıçapa sahip olduklarından interstitial ara konumlara daha kolay yerleşirler [77]. AgCl kristali katyon Frenkel, floritler (CaF_2, SrF_2, ZrO_2, UO_2) de anyon Frenkel kusurlarına güzel birer örnektir. Her iki kusurda da örgüde boşluk meydana gelir ve iyon başka bir boşluğa zıplar. Bu hareket katı içinde iletkenliğin meydana gelmesini sağlar. İyonun zıplamasıyla boşluğun yer değiştirmesi boşluk göçüdür. İyonun interstitial bir konumdan başka bir komşu interstitial siteye göçü ise

interstitial göçü mekanizmasıdır. Bu mekanizmada iyonların hareket mesafesi uzundur [77]. Örneğin saf β-Bi_2O_3 yapısı yüksek sıcaklıkta Frenkel örgü kusurları içerir [15].

Örgüde kusur meydana getirmenin bir diğer yolu ise safsızlık katkılamaktır. Safsızlık (aliovalent) katkılama örgüde hareketli interstitial ya da hareketli boşluk kusurlarının oluşmasına neden olur [29].

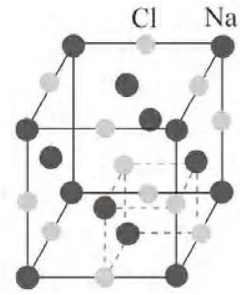

Şekil 2.7. Örgü kusuru tipleri ve yük taşıyıcısının hareketi

İyonik iletkenlik *Katyon İyonik İletkenliği* ve *Anyon İyonik İletkenliği* olarak iki gurupta incelenir.

2.7.1. Katyon iyonik iletkenliği

Ag^+, Na^+, Li^+, H^+ gibi pozitif yüklü iyonların hareketi ile iletkenliğin sağlandığı türdür. En yaygın olarak H^+ iyonlarının hareketi ile gözlenen iyonik iletkenlik çalışılmaktadır ve bu tür iyonik iletken malzemeler çağımızın yakıt hücresi olan PEM (Proton Exchange Membrane) yakıt hücrelerinde kullanılır.

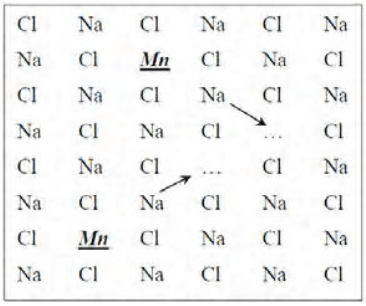
Katyon iyonik iletkenliğe en basit ve açık örnek katkılı NaCl bileşiğidir. NaCl iyonik iletkenliğinin büyüklüğü iyon boşluklarının sayısına, kristalin termal durumuna ve safsızlığa bağlıdır. Zayıf iyonik iletkenlik gösteren NaCl normalde fcc birim hücre tipine sahiptir ve kristal örgüsündeki birim hücreler Şekil 2.8 gösterildiği gibidir.

Şekil 2.8. NaCl kristalinin örgü düzeni

Köşelere ve yüzeylerin ortasına Na, küp hacim merkezine ve kenar yüzey ortalarına Cl gelecek şekilde iyonlar örgüye yerleşir. Birim hücredeki Na^+ katyonu sayısı 8*(1/8)+6*(1/2) = 4 tanedir. Cl^- iyonu sayısı da 1+12*(1/4) = 4 tanedir. Bu değerlere göre birim hücre formülü Na_4Cl_4 şeklindedir veya NaCl formülünden birim hücrede 4 tane var demektir. NaCl kristalindeki birim hücrede düzenli bir şekilde Na^+ ve Cl^- iyonları yerleşmiştir.

NaCl örgüsü içine katı hal reaksiyonlarıyla $MnCl_2$ katkılanacak olursa, Na^+Cl^- ve $Mn^{2+}Cl^-$ yük dağılımına göre kristal örgüdeki 2 tane Na^+ katyonu yerine 1 tane Mn_2^+ katyonu gelir. Kristal örgüdeki Na^+ katyonlarıyla Mn^{2+} katyonları bir yer değiştirme (sübstitisyon) katı hal reaksiyonu oluşturarak örgüden ayrılan Na^+ yerine Mn^{2+} örgüye yerleşir. Mn^{+2} katyonlarının kristal örgüye yerleşmesi sonucunda, katkılanan her bir Mn^{2+} katyonu başına 1 tane Na^+ katyonu boşluğu oluşur. Elektrik yükü bakımından düşünürsek katkılanan her Mn^{2+} iyonu başına 1 tane Na^+ boşluğu oluşur. Katkılanan Mn^{2+} miktarı arttıkça kristal örgüde oluşan boşlukların miktarı da artmış olur. Bu da kristalde oluşan kristal yapı hatasıdır.

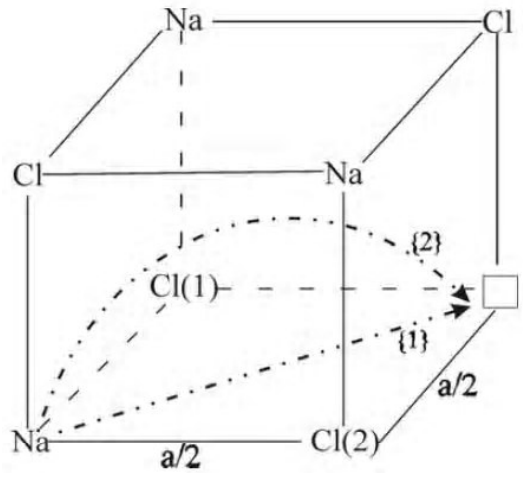

Şekil 2.9. Na katyonu iletimi

Görüldüğü gibi, x tane Mn^{2+} iyonu kristal örgüye girdiğinde bunun 2 katı kadar Na^{+} iyonu kristal örgüden ayrılarak serbest hale gelir ve bu iki boşluktan birine Mn^{2+} yerleşir. Bu durumda katkılanan Mn^{2+} miktarı kadar kristal örgüde katyon boşluğu oluşur. Örgü kusuru içeren katkılı bu bileşiğin bileşik yapı formülü aşağıdaki gibi olur.

$Na_{1-2x}Mn_xCl\square_x$

Burada $\square$ simgesi örgüdeki pozitif yüklü boşluğu temsil eder. Bu boşluklar kararsız hal demektir. Bu nedenle kristal örgüde bulunan diğer katyonlar tarafından boşluklar doldurulmaya çalışılır. Kristal örgüde oluşan katyon boşluklarına serbest Na^{+} katyonları atak yaparak bu boşlukları doldurmaya çalışır. Bu durumda bu boşluklara doğru oluşan katyon hareketi sonucunda kristal örgü içinde bir katyon göçü meydana gelir. Böyle bir elektrik iletkenliğe *Katyon İyonik İletkenlik* veya *Sodyum İyonik İletkenlik* denir.

Düşük sıcaklıkta sadece kristal kusurlarından kaynaklanan (extrinsic) iletkenlik gözlenir. Bu sıcaklık bölgesinde iletkenliğin sıcaklığa bağlılığı sadece NaCl için katyon mobilitesine bağlıdır. Sıcaklık artırıldıkça entropinin artmasından dolayı artan serbest enerjiyi en aza indirmek için örgü kusurları harekete geçer [77]. Bu amaçla meydana gelen bu katyon göçünün aktivasyon enerjisini anlamak için Na^{+} iyonlarının örgü içinde boş olan başka örgü noktalarında zıplarken izledikleri mümkün yolları tanımlamak gerekir.

Şekil 2.10. NaCl için mümkün iyon iletimi mekanizması

Cl^- iyonunun yarıçapı R_{Cl}=0,95 Å, Na^+ iyonunun yarıçapı R_{Na}=1,85 Å kadardır. NaCl için birim hücre sabiti a= 5,64 Å ve örgüdeki Na^+-Cl^- iyonlar arası mesafe birim hücre sabitinin yarısı olan a/2= 2,82 Å kadardır. Bu mesafe yan yana duran ve birbiri ile temas halinde bulunan Na^+ ve Cl^- iyon çiftinin yarıçaplarının toplamına da eşittir (2,80 Å). Şekil 2.10'de görülen Na^+ hareketli iyonunun {1} yolunu izleyerek doğrudan boş olan noktaya geçiş yapması mümkün değildir. Çünkü Cl(1) ve Cl(2) iyonları birbirine çok yakındır ve aralarındaki mesafe Na iyonunun geçemeyeceği kadar dardır. Cl(1) ve Cl(2) iyonlarının yarıçapları toplamı $2R_{Cl}$ = 1,90 Å kadardır. Hücrenin taban köşegeni uzunluğu a·√2/2 = 3.99 Å kadardır. Bu durumda Cl(1) ve Cl(2) iyonları arasında 2,09 Å boşluk vardır. Yani Cl^- iyonları birbiri ile temas halinde değildir. Na^+ iyonunun çapının 3,70 Å olduğu göz önüne alınırsa bu boşluk Na^+ iyonunun geçmesi için yeterince geniş değildir. Bu durum geometrik olarak diğer iki Na^+ iyonu için de geçerlidir. Bu nedenle Na^+ katyonu örgü boşluk noktasına geçebilmek için {2} yolunu izlemek zorunda kalır. Ortamda sıcaklık (T) yükseltilecek olursa hareket eden Na^+ katyonlarının difüzyon hızları (mobiliteleri) artar. Bu da maddenin iyonik iletkenliğinin artması demektir. Ayrıca katkı miktarının artması ile örgü boşluğu miktarı artacağından iletkenlik (σ) de artış gösterir [9].

2.7.2. Anyon iyonik iletkenliği

O^{2-}, F^- gibi negatif yüklü iyonların hareketi ile iletkenliğin sağlandığı türdür. Bu iletkenlik türüne en iyi örnek O^{2-} iyonlarının gösterdiği elektrik iletkenliktir. O^{2-} anyonlarının hareketi ile iletkenlik gösteren malzemeler, yakıt hücresi biçiminde çağımızın elektrik santrali ve otomobil motorlarında elektrik üreteçleri olarak SOFC yakıt hücrelerinde kullanılır. Ayrıca özellikle benzin istasyonlarında ortamın oksijen konsantrasyonunun ölçülmesinde kullanılan oksijen detektörleri ve oksijen pompalarında da kullanılmaktadır [9].

Zirkonya (ZrO_2) temelli katkılı bileşikler günümüzde katı elektrolit olarak yaygın şekilde kullanılan ve yoğun olarak incelenen bileşiklerdir. Oksijen iyonik iletkenlik gösteren zirkonya için birim hücre formülü aşağıdaki gibidir [40].

$$ZR_{1-x}^{4+}M_x^{4+}O_{2-y}[\ ]_y \qquad (2.4)$$

Bu yapı extrinsic iyonik iletkenlik sınıfındandır ve yapısındaki oksijen kusuru iyonik iletkenlik sağlar [40]. Kararlı hale getirilmiş katkılı Bi_2O_3 temelli bileşikler ise günümüzde yüksek oksijen iyonik iletkenlikleri ve düşük sıcaklıkta uygulanabilirliliği nedeniyle yoğun olarak çalışılan oksijen iyonik katı elektrolitlerdir.

Bi_2O_3 ikili sistemi için V_2O_5 katkılanmış ikili sistem örneği iletkenlik mekanizması güzel bir örnektir [19, 60]. Bi_2O_3 ve V_2O_5 atomlarının elektrik yükleri $Bi^{3+}O^{2-}$ ve $V^{5+}O^{2-}$ şekildedir. Bi_2O_3 bileşiğine V_2O_5 katkılandıkça Bi^{3+} katyonları Bi^{5+} iyonlarına yükseltgenir. V^{5+} iyonları ise örgüde yer değiştirme katı hal reaksiyonları vererek yerleştikleri sırada V^{3+} iyonuna indirgenerek yerleşirler. Bu reaksiyon birim hücre sabitindeki azalma ile kendini gösterir. Yer değiştirerek örgüye yerleşen katyonların yarıçapları önceki durumlarına göre daha küçüktür. Bi^{5+} iyonunun yük miktarı Bi^{3+} iyonundan daha büyüktür. Kristal örgüde Bi^{5+} meydana geldikçe, Bi^{5+} etrafında toplanan O^{2-} anyonu miktarı artar. Örneğin Bi^{3+} katyonu 3 tane O^{2-} anyonu ile kimyasal bağ yaparken Bi^{5+} katyonu denge için daha fazla sayıda O^{2-} anyonu ile çevrelenmekte ve bağ yapmak zorundadır. Örgüde var olan O^{2-} anyonları Bi^{5+} etrafında toplandıkça kristal örgünün bazı bölgelerinde O^{2-} anyonu boşlukları oluşacaktır. Bununla beraber katkı miktarı arttıkça Bi^{5+} miktarı da artacağından kristaldeki O^{2-} anyonu boşlukları sayısı da artacaktır. Dolayısıyla da katkı arttıkça iletkenlik artar. Sıcaklık arttıkça Bi^{5+} iyonuna yükseltgenen atom sayısı da aynı zamanda artar. Buna bağlı olarak da O^{2-} boşluğu da artacağından sıcaklığın artışı iletkenliğin artışına katkıda bulunur. Ayrıca sıcaklılık artışı O^{2-} iyonlarının mobiliteleri ve difüzyonlarını da artıracağından iletkenlik de artmış olur. δ-fazda hem elektronik hem de iyonik iletkenlik gözlendiğinden dolayı küçük bir sıcaklık artışı dahi toplam iletkenliği oldukça etkiler [19].

Oksijen iyonik iletkenlik mekanizmalarında katkı katyonunun iyonik yarıçapı arttıkça iletkenlik artar [31, 79]. Buna karşılık iyonik yarıçapın iletkenlik üzerine etkisi, katkı miktarının etkisinden daha azdır [9, 79].

2.7.3. Bi_2O_3 ve Polimorflarında İyonik İletkenlik

α-Bi_2O_3 oda sıcaklığında p-tip iletkenlik gösterir ve elektronik iletkendir. Faz dönüşümü ile birlikte, yaklaşık olarak 550 ^oC sıcaklık ve oksijen kısmi basıncı $1.3x10^{-5}$ atm altında ya da 650 ^oC üzerinde n-tip iletkenliğe geçer. α-faz baskın olarak 400-729 ^oC arasında

elektronik iletkenlik gösterir. 650–729 ^{o}C arasında O^{2-} iyonları boşluğu hızla artmaya başlar. 730 ^{o}C civarında kübik faza geçince yalnızca iyonik iletkenlik göstermeye başlar. Erimiş Bi_2O_3 için de iletkenlik mekanizması baskın olarak iyoniktir. β, γ, δ fazlardaki iletkenlik baskın olarak iyoniktir. Oksijen iyonları mobil yük taşıyıcılarıdır. Oksijen örgü kusuru içeren δ-Bi_2O_3 fazdaki iyonik iletkenlik diğer üç fazdan daha yüksektir. α-faz baskın olarak 400-729 ^{o}C arasında elektronik iletkenlik gösterir ve yüklü boşluklar (holler) ana yük taşıyıcılarıdır. Saf β-Bi_2O_3 yüksek sıcaklıkta hızlı iyonik iletkenlik gösterdiği daha önce Harwig ve Gerards (1979) tarafından bildirilmiştir. δ-Bi_2O_3 ortalama bir basınç altında elektron yoğunluğu, boşluk (hole) yoğunluğundan daha küçüktür ve ayrıca bu fazda p-tip iletkenlik n-tip iletkenliğin üzerinde baskındır. δ-Bi_2O_3 karışık iletkenlik gösterir ancak yüksek sıcaklıkta oksijen iyonları en büyük yük taşıyıcılarıdır. δ-Bi_2O_3 genel formülü $Bi^{3+}O^{1,5}\square^{0,5}$ şeklindedir ve yapısında %25 oranında boş oksijen iyon boşlukları içerir. Bi_2O_3 içerisine yapılan katkıdan dolayı kristal yapıda meydana gelen oksijen kusurları, her üç faz da oksijen anyon iyonik elektriksel iletkenliğine yol açar. Bi_2O_3 polimorfları olan β-Bi_2O_3 (tetragonal), γ-Bi_2O_3 (bcc) ve δ-Bi_2O_3 (fcc) fazları O^{2-} iyonu elektriksel iletkenliği gösterir. Polimorflarda gözlenen bu özellik iletkenlik ölçümü ile karakterize edilebilir. Elektriksel iletkenlik kristal yapıdaki O^{2-} anyonu boşluk konsantrasyonuna ve sıcaklığa bağlı olarak değişir. O^{2-} boşluk konsantrasyonunu ise katkı maddesinin cinsi ve stokiyometrik miktarı etkiler. Katkı maddesinin miktarı arttıkça kristaldeki örgü kusuru ve boşluk konsantrasyonu artacağından iletkenlik de artması beklenir. Aynı zamanda tanecik boyutları ve ortamın O^2 kısmi basıncı da elektriksel iletkenlik üzerinde rol oynamaktadır [11, 13, 15, 17, 19, 27, 31, 33, 34, 35, 36, 40, 45, 46, 54, 55, 56, 57, 61, 70, 71, 77, 78, 82, 85, 86].

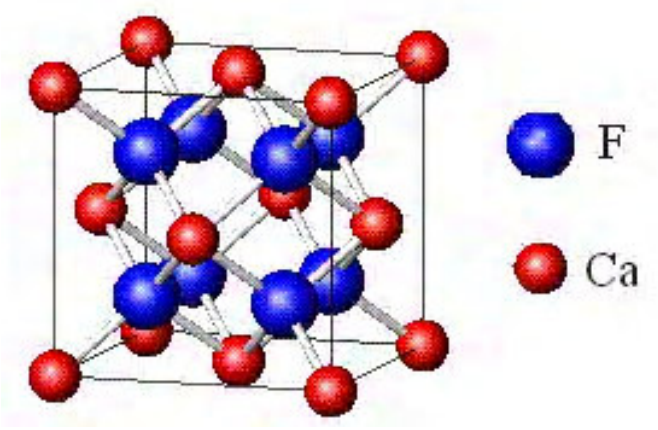
Bi_2O_3 içindeki oksijen boşlukları sıcaklığın artması ile artan bir değerle komşu oksijen iyonları tarafından doldurulurlar. Alt örgüdeki boş anyon örgü noktalarına dolu noktalardan atlayan oksijen iyonlarının ayrıldıkları eski örgü yerlerinde yeni oksijen boşlukları oluşur. Fakat sıcaklıktaki artış kristaldeki örgü boşluklarının sayısını artırmaz. Sıcaklığın artmasıyla iletkenliğin artması, sıcakla artan iyonik mobilite ile ilgilidir. Düşük sıcaklıkta kristal yapıda oksijen boşluklarının var olmasına rağmen (200°C altında) anyonların termal enerjisi anyonlardan daha düşük enerji durumlarının dışına atlamaları için yeterince yüksek değildir. Bu sebeple sıcaklık artışı ile sisteme

verilen termal enerji O^{2-} iyonlarının harekete geçmeleri (termal titreşim yapmaları) ve komşu örgü boşluklarına göç etmeleri için harcanır [19].

Bi_2O_3 dışında başka yalıtkanlarda da benzer katkılama yolu ile kararlı hale getirilmiş ve iyonik iletkenlik gösteren bileşikler de araştırılmıştır [72, 73, 74, 75, 76, 87]. Bütün bu çalışmalar içinde daha düşük sıcaklıkta daha yüksek iletkenlik gösteren malzemelerin geliştirilmesi ana amaç olmuştur. Ayrıca Bi_2O_3 polimorflarının aynı amaç için kullanılan diğer malzemelere oranla daha yüksek elektriksel iletkenlik gösteriyor olması Bi_2O_3 üzerine yapılan çalışmaların öneminin gün geçtikçe artmasına sebep olmuştur.

Bi_2O_3'e ait oksijenlerin göstermiş olduğu iyonik iletkenlikte üç farklı model kabul görmektedir. Bunlar Sillen, Gattow ve Willis modelleridir. δ-Bi_2O_3 fcc ve β-Bi_2O_3 tetragonal yapı, örgü yapısı bakımından Florit (CaF_2) yapının bozulmuş biçimi ile aynıdır. Bu iki faz birbirine benzer kristal düzenine sahiptir. Tetragonal β-Bi_2O_3 bileşiğinin kristalindeki Bi ve O iyonlarının örgüdeki yerleşim düzenleri δ-Bi_2O_3 kristalindeki düzen ile benzer olduğu bildirilmiştir. Çok az incelenmiş olmasına karşılık tetragonal yapının atomlarının hücre düzeni fcc δ-Bi_2O_3 benzerliğinden yararlanılarak açıklanır.

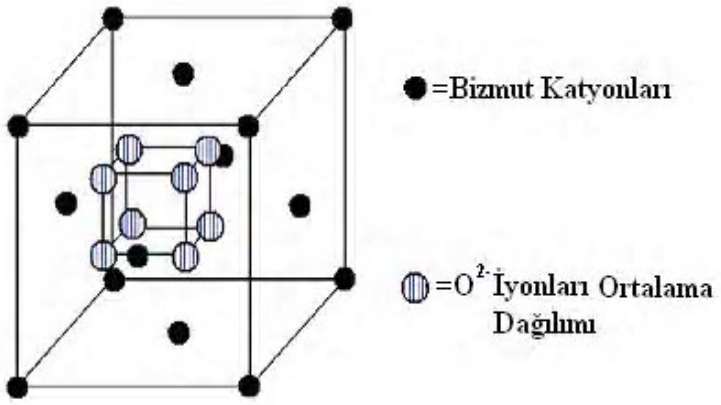
Bazı kristal yapılar doğada çok bulunur ve bu yapılara doğada en yaygın olarak bulanan bileşiğinin ismi verilir. Florit yapı okside elektrolit sınıfının en fazla çalışılan ve bilinen yapısıdır [10, 17, 35, 37, 40, 42]. Florit yapıda tüm örgü noktaları doludur ve kübiktir. Bozulmuş Florit yapı ise yapının alt örgüsündeki bazı noktalar boştur ve örgüde iyon eksikliğinden ileri gelen kusur vardır. Aşağıda görülen Florit yapıda köşelerde ve yüzeylerde toplam 4 adet Ca atomu, dörtgen prizma biçimindeki alt örgüde ise 8 adet F atomu dizilidir.

Şekil 2.11. Florit (CaF_2) Yapı Modeli.

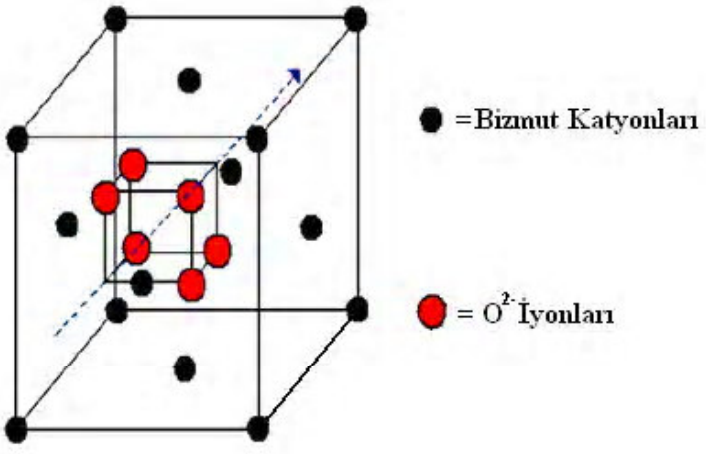
Bu yapı Bi_2O_3 için düşünüldüğünde ise bu yapının yine köşelerinde toplam 8 adet Bi atomuna karşılık alt-örgüye 6 adet O atomu yerleşmiştir. 2 örgü noktası ise boştur. Bu yapı bozuk Florit yapı olarak adlandırılır. Alt-örgüdeki bu oksijen atomlarının tam yerleri bakımından kristal örgü yapısını açıklayan birkaç model günümüzde de hala tartışılmaktadır. Bunlardan önemli bazıları; Sillen, Gattow ve Willis modelleridir. Bu modellerden hangisinin kesin en geçerli olduğu ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Modellerde Bi^{3+} katyonlarının kristal örgüye yerleşimleri bakımından bir fark yoktur. Buna karşın O^{2-} anyonlarının yerleşimleri bakımından görüş ayrılıkları vardır. Bu modellerden Gattow modelinin fcc (δ) ve tetragonal (β) Bi_2O_3 için çok daha uygun bir model olduğu bilinmektedir [10, 24, 31, 37, 41, 81].

Şekil 2.12'de görülen Gattow modelinde O^{2-} iyonlarının yer aldığı her bir anyon alt örgü noktaları 8c olarak adlandırılan tetrahedral örgü noktalarıdır. Bu tetrahedral noktaların %75'i eşdeğer olasılıkla ve rastgele olarak O^{2-} iyonları tarafından işgal edilmiş, %25'i ise boş O^{2-} iyon noktalarıdır. Bu nedenle yapıda 8c örgü noktalarında örgü kusuru bulunur. Bu model oksijen alt örgüsünün düzensiz olduğunu belirtir ve yüksek iyonik iletkenliğin de açıklanmasını sağlar [41, 45].

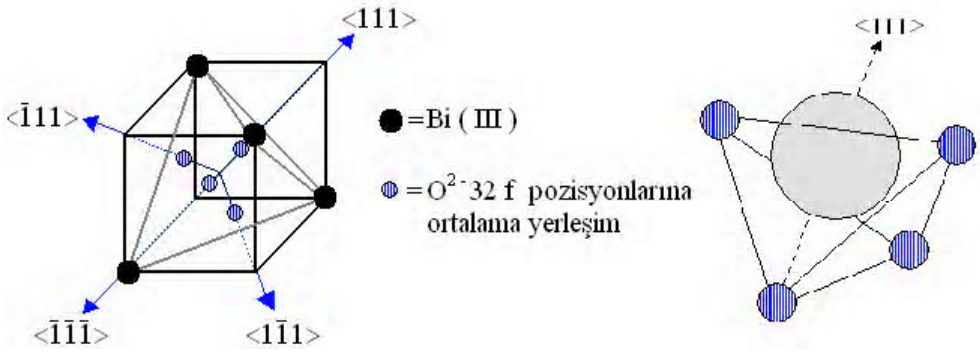

Şekil 2.12. Gattow Modeli'ne Göre BiO'in Bozuk Florit Tipi Kristal Yapı.

Şekil 2.13'de görülen Sillen modelinde ise aynı atom düzeni geçerlidir ancak O^{2-} iyonlarının rast gele değil de sabit belirli noktalarda bulunduğu, oksijen alt örgüsünün <111> doğrultusunda ve düzenli olduğunu belirtir. Ancak bu durum yüksek sıcaklıkta düzensiz örgü haline geçişi ve iyonik iletkenliğin artışını açıklamada yetersiz kalır [41].

Şekil 2.13. Sillen Modeli'ne Göre BiO'in Bozuk Florit Tipi Kristal Yapı.

Şekil 2.14 Willis Modelinde ise oksijen iyonları kristal yapı içerisinde 32f olarak tarif edilen boşluklardan hareket ederek yapı içerisinden iletilir. Kısaca tüm bu modellerde oksijen boşluklarının yeri ve iletkenliğin yönü farklı bir şekilde gösterilmiştir [11].

Şekil 2.14. Willis Modeli'ne Göre BiO'in Bozuk Florit Tipi Kristal Yapı.

2.8. Aktivasyon Enerjilerinin Hesaplanması

Elektronlar ve anyonlar negatif yük, elektron boşlukları ve katyonlar ise pozitif yük taşıyıcılarıdır. Bu yük taşıyıcılara ait iletkenlik denklemi Arrhenius eşitliği ile verilir [11, 77, 87, 89, 96].

$$\sigma = \sigma_0 . e^{\frac{-E_a}{R.T}} \tag{2.5}$$

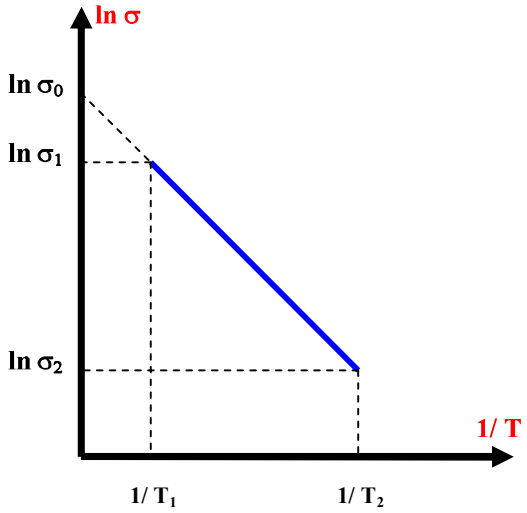
Burada σ iletkenlik σ_0 0 Kelvin'deki iletkenlik değeridir. İletkenlik denklemindeki R ideal gaz sabiti olup değeri $8{,}63 \times 10^{-5}$ eV. K^{-1}.$atom^{-1}$ dir. Yine iletkenlik denklemindeki E_a gösterimi aktivasyon enerjisi olarak tanımlanır. Bu iletkenlik mekanizmasında örgüdeki iyonlar bulundukları örgü noktalarından boş olan başka konumlara göç ederek zıplama (atlama, hopping, jumping) iletkenlik mekanizması yoluyla iletkenlik meydana getirirler. Bu durumda burada tanımlanan aktivasyon enerjisi, iyonların hareketi ile meydana gelen bu iyonik iletkenlik mekanizmasında iyonların örgüde bulundukları konumdan ayrılıp boş olan başka bir konuma geçmeleri için ihtiyaç duydukları eşik enerjisidir [19, 89, 96].

$$\ln(\sigma) = -(\frac{E_a}{R}).\frac{1}{T} + \ln \sigma_0 \tag{2.6}$$

denklemi düzenlenirse;

$$\ln(\frac{\sigma_1}{\sigma_2}) = -(\frac{E_a}{R}).(\frac{1}{T_2} - \frac{1}{T_1}) \qquad (2.7)$$

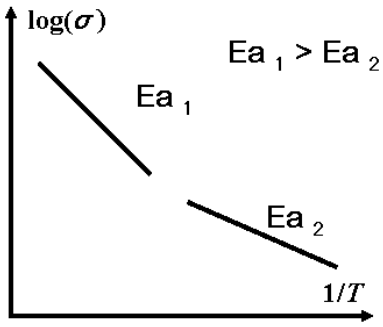
elde edilir. Bu denklemdeki iletkenlik değişimi deneysel metotlarla elde edilir. Elde edilecek verilerle ile çizilecek $\left(\ln(\sigma) - \frac{1}{T}\right)$ grafiği Şekil 2.15'deki gibidir.

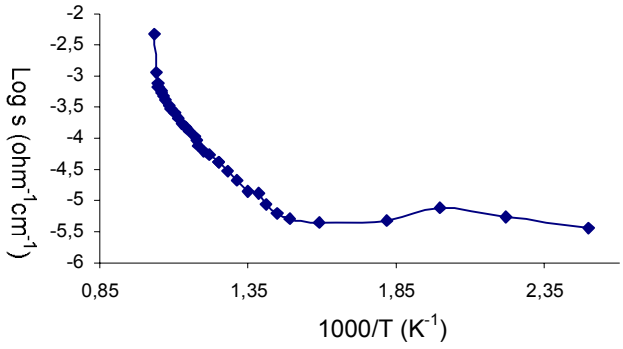

Şekil 2.15. $\left(\ln(\sigma) - \frac{1}{T}\right)$ Grafiği.

Bu hesaplama da T_1 ve T_2 sıcaklıkları mutlak (^oK) sıcaklık cinsinden olup numunenin ölçülen sıcaklık aralığıdır. σ_1 ve σ_2 ise bu sıcaklık değerlerine ait iletkenlik miktarlarıdır. İletkenlik ise genellikle $(\Omega.cm)^{-1}$ birimi ile verilir. Elde edilen aktivasyon enerjisi değeri eV cinsindendir.

Aktivasyon enerjisinin sabit olması, sabit olduğu sıcaklık aralığında iletkenlik mekanizmasının aynı kaldığını gösterir. İletkenlik mekanizması değişince enerji değeri de değişiklik gösterir. İletkenlik mekanizmasının değişimi de kristal yapısının ve taşıyıcı yüklerinin cinsinin değişmesi gibi etkilere işaret eder.

Şekil 2.16. İki Bölgeli $\left(\ln(\sigma)-\frac{1}{T}\right)$ Grafiği.

Şekil 2.17. % 3 Mol Gd_2O_3 Katkılı β-Bi_2O_3'in (750 ^oC, 48s) Elektriksel İletkenliği.

Oksijen iyonik iletkenliğine sahip malzemelerin Arrhenius eğrilerine ait yapılan çalışmalarda, bu malzemelerin Arrhenius eğrilerinin iki bölgeli olduğu yaygın olarak bilinen davranışıdır [15, 31, 55, 54]. Eğri belirli bir sıcaklık bölgesi aralığında düzenli bir artış seyri gösterir ve kritik bir sıcaklıkta ani bir zıplama yaparak yüksek bir iletkenlik gösterir ve bu noktadan itibaren sabit bir eğim gösterir. İletkenlik eğrisindeki kırılmanın oluştuğu bu sıcaklık civarında faz dönüşümünün gerçekleştiği bildirilmiştir. Bu durum Şekil 2.16 ve Şekil 2.17'deki grafiklerde gösterilebilir [11].

3. BÖLÜM

DENEL BÖLÜM

3.1. Karışımların Hazırlanması

Numunelerin hazırlanması aşamasında öncelikle, kullanılacak olan malzemeler titiz bir şekilde temizlenir. Numunelerin hazırlanması aşamasında kullanılan malzemeler krözeler, ecza şişeleri, kröze tutucular ve agat havandır. Bu malzemeler sırasıyla deterjan, aseton ve saf su ile titizlikle temizlendikten sonra kuruması için FN 400 marka Etüv fırında 24 saat bekletilmiştir. İyi temizlenmemiş krözeler ya da ecza şişeleri kirliliği artıracağından dolayı ölçüm sonuçlarında yanılmalara neden olabilir.

Şekil 3.1. Temizlenen malzemelerin kurutulması sırasında kullanılan fırın

Numuneler katı hal reaksiyonu ile hazırlandı. Katı hal reaksiyonları açık atmosferde çalışan kül fırınlarda ve alümina krozelerde gerçekleştirildi. Alümina krozeler reaksiyon işlemlerine başlanmadan önce 48 saat ve 700 ^{o}C sıcaklıkta ısıl işleme tabi tutuldular. Bu ısıl işlem öncesi ve sonrasında boş haldeki kütleleri ölçüldü. Krozelerin kütlelerinin ısıl işlem öncesi ve sonrası değerleri aynı olana kadar bu işlem tekrarlandı. Burada amaç, krozeleri sabit tartıma getirmektir. Bu yöntem sayesinde numunelere uygulanan ısıl işlemler sırasında yapılacak olan tartımlar ile beklenen numune kütle değişimleri sadece numunelere ait olacaktır.

Şekil 3.2. Sabit tartıma gelmiş alümina kröze

%1-4 mol oranlarında Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 içeren Bi_2O_3 katı karışımları uygun stokiyometrik miktarlarda tartılarak agat hava içinde homojen bir karışım elde edilecek şekilde öğütülerek hazırlandı. Uygun stokiyometrik miktarların belirlenmesi için Excel bilgisayar programı kullanıldı.

Tablo 3.1. Kullanılan bileşikler ve oranları

Katkı Madde - I "Ma"	Gd_2O_3	164.93	g/mol
Katkı Madde - II "Ma"	Eu_2O_3	151,96	g/mol
Temel Maddenin "Ma"	Bi_2O_3	465,960	g
Toplam Karışımın Kütlesi 4,6 g			

Katkı Mol Yüzdesi	Katkı Miktarı I (Gd) (g)	Katkı Miktarı II (Eu) (g)	Temel Madde Mol Yüzdesi	Temel Madde Miktarı (g)
%1Gd+%4Eu	0,0377857	0,1407668	95	4,42662
%2Gd+%3Eu	0,0755714	0,1055751	95	4,42662
%3Gd+%2Eu	0,1133571	0,0703834	95	4,42662
%4Gd+%1Eu	0,1511428	0,0351917	95	4,42662

Kullanılacak olan numunelerin kütleleri, numuneler kroze içerisindeyken 10^{-4} gr hassasiyetli terazi ile belirlendi.

Şekil 3.3. Hassas Terazi

Katı hal reaksiyonları 650 ^{o}C-800 ^{o}C sıcaklık aralığında ve reaksiyon süresi her ısıl işlem sıcaklığında 48 saat olacak şekilde yapıldı. Her bir ısıl işlem basamağında katı karışımlara homojenliklerini ve difüzyon hızlarını artırmak amacıyla öğütme işlemi uygulandı. Bu karışımların fırınlanmadan önceki ve sonraki kütleleri tartılarak, kütlelerindeki değişimler gözlendi.

Katı hal tepkimelerinde, difüzyon hızı, tepkime ısısından çok taneciklerin temas yüzeyine bağlı olduğu için mümkün olduğu kadar fazla öğütme işlemi yapıldı. Öğütme sırasında katı karışımlara safsızlık karışmasını önlemek için Şekil 3.4'de görülen agat havan kullanıldı. Her öğütme öncesinde agat havan sırasıyla nitrik asit, aseton ve saf suyla temizlendi. Öğütme işleminde üçlü bileşikten oluşan karışımın homojen karışım olmasına ve toz halindeki numune taneciklerinin yeterince ufak parçalar haline getirilmesine özen gösterildi.

Şekil 3.4. Agat havan

Numuneler, uygulanan her bir ara ısıl işlem sıcaklığı sonrasında fırın ortamında kendi halinde soğutulmaya bırakıldı.

3.2. Fazların Sentezlenmesi

Katı hal reaksiyonları

Şekil 3.5'da gösterilen Nüve Marka MF 120 model kül fırında gerçekleştirildi. Reaksiyon sırasında, üçlü bileşikten oluşan karışım, sıcaklığa dayanıklı ve bileşiklerle reaksiyon vermeyen porselen krozeler kullanıldı. Reaksiyonlar için uygun zaman (saat), sıcaklık (derece santigrat) ve bileşim (mol yüzdesi) parametreleri tespit edildi.

Şekil 3.5. Nüve Marka MF 120 model kül fırın

Katı hal tepkimeleri, katı fazlardaki atomik difüzyon hızına bağlı olduğundan reaksiyon hızı, sıcaklık ve fırınlama süresi ile yakından ilgilidir. Bunlar göz önüne alınarak, reaksiyon süresi 48 saat, reaksiyon sıcaklığı ise 650 ^{o}C ile 800 ^{o}C arasında sıcaklık taraması olarak belirlendi. Bileşim oranı için ise; %1–4 mol arasında Gadelenyum trioksitin ve Evropiyum trioksitin, bizmut trioksit içerisine katkılanmasıyla 4 adet stok karışım hazırlanmıştır. Bu çalışmada hazırlanan karışımlar ve bunların bileşimleri Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1'de verilen stok karışımlardan uygun miktarlarda (~0.5 g) tartılarak alınan örnekler, 650 ^{o}C'de 48 saat süre ile bir ısıl işleme tabii tutulup, sonra kütle kontrolü yapılarak madde kaybı olup olmadığı tespit edildi. Tekrar öğütülen karışımlar, sırası ile 700 ^{o}C, 750 ^{o}C ve 800 ^{o}C 'deki sıcaklıklarda 48'er saat süreyle reaksiyona tabi tutuldular. Her ısıl işlem öncesinde ve sonrasında tartım yapılarak kütle değişimi kontrol edildi. Isıl işlemlerin hepsi kül fırınında yapıldı ve ısıl işlemler için sabit tartıma getirilmiş porselen krözeler kullanıldı. Şekil 3.6'de de görüldüğü gibi reaksiyon sıcaklığına bağlı olarak örneklerin renk değişimleri de ayrıca izlendi.

Şekil 3.6. Reaksiyon sıcaklığına bağlı olarak rengi değişen numuneler

Her ısıl işlem basamağında XRD ölçümlerinin yapılması, herhangi bir fazın oluşup oluşmadığının anlaşılması ve oluşan fazların elektrik iletkenliklerinin ölçülmesi amacıyla belirli miktarlarda toz numune(~0.1 g) alındı. Bu işlemler sonucunda 16 farklı katkı yüzdesinde ve farklı sıcaklıklarda hazırlanmış numuneler etiketlenerek stoklandı.

3.3. X-ışınları Toz Kırınımı Çalışmaları(XRD)

Şekil 3.7. X-Işınları Toz Difraksiyon Ölçümleri (XRD) İçin Kullanılan Bruker AXS D8 Advance Tipi Difraktometre.

X-ışınları toz difraksiyon desenleri Erciyes Üniversitesi Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezinde (TEKMER) bulunan Bruker AXS D8 Advance tipi difraktometre ile yapıldı.

Sistem Bragg Brentano geometrisine göre çalışan bir sistem olup, ölçümlerde 40 kV ve 40 mA'de elde edilen Cu Kα ışınları kullanıldı. Sistemde monokromatize X-ışını elde etmek için grafit monokromatör veya filtreler kullanılmaktadır. Ölçümler $10^o \leq 2\theta \leq 90^o$ aralığında 0.002^o (2θ)'lık açı tarama miktarı ile yapıldı. X-ışını demetinin kalınlığını uygun hale getirmek için difraktometre girişine 1 mm'lik ve çıkışına da 0.1 mm'lik filtre bulunmaktadır. Numuneden difrakte olan X-ışınları NaI (Tl) tipi sintilasyon detektörü ile toplanmakta ve sisteme bağlı bulunan bilgisayar ünitesi yardımıyla değerlendirilmektedir [11].

Her ısıl işlem sonrasında karışımlar agat havanda öğütüldükten sonra $2\Theta = 10^o–90^o$ tarama açısıyla $0{,}002^o$/dak. adım aralığında XRD toz desenleri alındı. ' XRD Evaluation paket programıyla karışımlara ait her toz deseni incelenip, kristal sistemi, birim hücre parametreleri (a, b, c , α, β, γ), Miller indisleri (h, k, l) ve düzlemler arası uzaklık (d)

değerleri belirlenmeye çalışıldı. Bunlardan β-faz gözlenenler alınarak gerekli ölçümlere başlandı.

XRD yardımı ile birim hücre parametreleri belirlendi, katkı miktarına bağlı olarak bu parametrelerdeki değişim izlendi. Bu şekilde sentezleme aşamasında oluşan kimyasal reaksiyon ve kimyasal yapı hakkında yorum yapılabilmesi sağlandı.

3.4. Taramalı Elektron Mikroskopisi (SEM)

Şekil 3.8. Ölçümlerde Kullanılan SEM Sistemi.

Tek faz olarak elde edilen tetragonal tipi katı elektrolitlerin mikro yapı özellikleri ve mikroprob analizleri Erciyes Üniversitesi Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezinde bulunan Şekil 3.8'daki LEO 440 marka taramalı elektron mikroskobu ile yapıldı [11].

Tek fazlı katı elektrolitlerin tanecik boyutu, tanecik boyutu dağılımı ve yüzey morfolojisini belirlemek için 20 kV gerilim değerinde çalışan taramalı elektron mikroskobu kullanıldı.

3.5. Termal Analiz (TG/DTA)

Şekil 3.9. Termal Ölçümlerinde Kullanılan TG-DTA Ölçüm Sistemi.

Faz dönüşüm sıcaklıklarını belirlemek için Erciyes Üniversitesi Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezinde bulunan Şekil 3.9'teki DİAMOND TG/DTA-PERKİN ALMER Marka TG-DTA cihazı kullanıldı.

Hava ortamında, 50-800 ^{o}C sıcaklık aralığında ve 20 ^{o}C/dakika sıcaklık artışında termal analiz (DTA-TGA) ölçümleri yapıldı. Böylece numunelerin faz dönüşümlerinin olduğu sıcaklıklar ve β-fazın kararlı olduğu sıcaklık aralığı belirlendi. Daha sonra tabletlerin iletkenlik ölçümlerine başlandı.

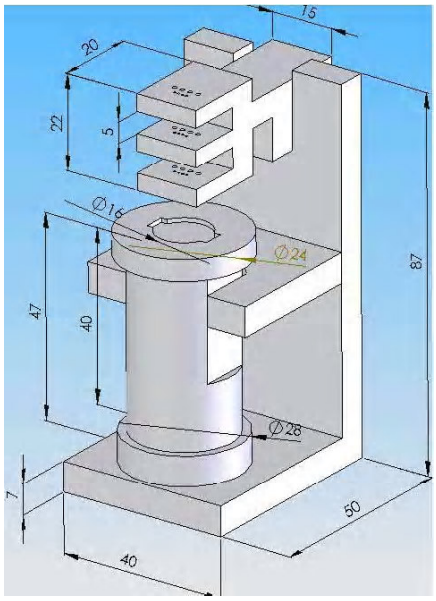
3.6. 4 Nokta D.C. İletkenlik Ölçüm Metodu

β-fazındaki toz numuneler preslenip tabletler haline getirilerek ölçüme hazırlandı. Şekil 3.10'de de görüldüğü üzere presleme işlemi Specac marka pres makinesi ile yapıldı. 13 mm çapındaki çelik kalıp içerisine yerleştirilen toz numuneler 980 MPa basınç altında preslendi. Bu şekilde oluşturulan bütün tabletlerin en az 1 mm kalınlığında olmasına özen gösterildi. Paletler 10s ve 600 ^{o}C sıcaklıkta kül fırında sinterlendi. Sinterleme sonucunda tabletler daha sert duruma getirilmiş, safsızlıklardan arındırılmış ve grain oluşumları sağlanmış oldu. Yeniden kristalleşme nedeniyle az miktarda renk değişimi de gözlendi.

Şekil 3.10. Tablet kalıplı pres makinesi

Eu_2O_3 ve Gd_2O_3 katkılanarak elde edilmiş β-Bi_2O_3 toz numuneler daha sonra iletkenlik ölçümü için özel olarak tasarladığımız Şekil 3.11'de gösterilen yüksek ısıya dayanıklı (1500 ^oC) ve yüksek sıcaklıkta iletkenlik göstermeyen alüminadan yapılmış iletkenlik ölçüm kitine yerleştirilerek iletkenlikleri ölçüldü.

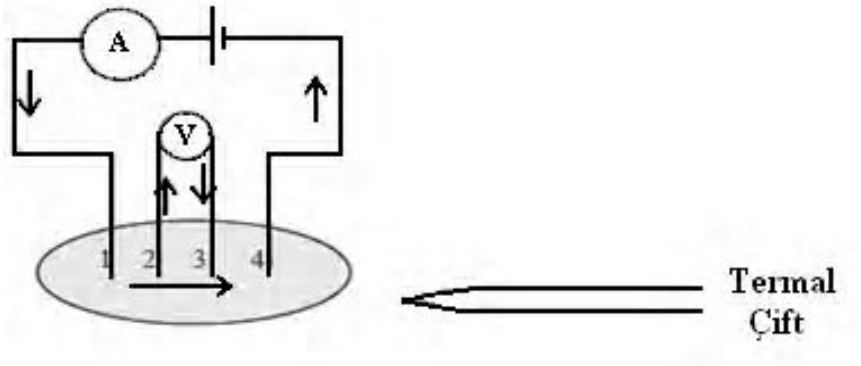

Şekil 3.11. İletkenlik Ölçüm Kiti.

Bütün ölçümler DAQ (Data Acquisition) kontrol sistemi ile yapıldı. Bu sistem PC, IEEE–488.2 Bus, Interface kart, scanner kartlı multimetre, programlanabilir güç kaynağı (sourcemetre) ve bu amaç için yazılmış bilgisayar programlarından oluşmaktadır. Bütün cihazlar GPIB protokolünü destekleyen uygun portlara sahiptir. Kontaklar 0.5 mm çaplı platin teller numune üzerine temas edecek şekilde yerleştirildi. Bu yöntem temas noktasındaki direnci olabilecek en aza indirmeyi sağlayan ve literatürde karşılaşılan en iyi yöntemdir [11].

Güç kaynağı olarak Keithley 2400, data eldesi için de Keithley 7700 Scanner kart içeren Keithley 2700 multimetre, dataların bilgisayara aktarılması ve cihazların kontrolü için ise Keithley 488.2 Interface kart kullanıldı [88].

Dört nokta d.c. elektriksel iletkenlik ölçüm tekniği çalışma prensibi Şekil 3.12'te gösterilmektedir.

Şekil 3.12. Dört Nokta D.C. Elektriksel İletkenlik Ölçüm Tekniği Çalışma Prensibi.

Burada I akımı ve V voltajı multimetreden okunur. Termal çift ise o anki numunenin sıcaklığı belirler. I akışı her durumda palet üzerinde 1. kontaktan 4. kontağa doğrudur. Akım geçişi esnasındaki numune üzerine düşen gerilim 2. ve 3. kontaklardan okunur. Burada elektriksel iletkenlik aşağıdaki denklem ile hesaplanmıştır.

$$\sigma_T = \frac{I}{V} . \frac{1}{G} \qquad (2.8)$$

Burada I; Numuneden Geçen Akım (A),

V; Numune Üzerinde Gözlenen Potansiyel Fark (V),

G; Geometrik Düzeltme Faktörü (cm), ($2\pi s$)

Bi_2O_3 temelli bileşiklerin oda sıcaklığındaki direnci GΩ (gigaohm) mertebesinde görülmüştür. Nanoamper mertebesinde gerçekleşen bu akım değerleri ise ancak çok hassas dijital multimetre ile gözlenebilir. Kullanılan multimetrenin iç direncinin sonsuza yakın olması numune direncinden de büyük olmasını gerektirir. Multimetrenin bu özelliği sayesinde akım multimetre devredeyken numunenin üzerinden geçmek durumunda kalacaktır [11].

Ölçüm işlemi yapılmadan önce her bir numune 2 saat süreyle 100°C'de fırında bekletildi. İletkenlik verileri elde edilirken hata payını en aza indirmek için her bir ölçüm sıcaklığında numunenin termal dengeye gelmesi için en az 3 dakika beklendi.

Sıcaklık aralığı gerek ölçümlerde gerekse literatürde belirlenen kritik noktalar civarında düşük tutuldu ve 100–760 °C aralığında yaklaşık 60 sıcaklıkta ölçümler yapıldı. Her bir ölçüm sıcaklığı için 10 ölçüm alındı. Veriler tek tek kontrol edildi ve grafik haline getirildi. Sistemin sıcaklığını belirleyebilmek için numune yakınlarına (1-2cm) K tipi termal çift yerleştirildi ve sıcaklık değerleri multimetreden bilgisayar kontrollü olarak alındı.

İletkenlik ölçüm kitine yerleştirilen tabletler üzerine platin bağlantı uçlarının güvenilir teması sağlandıktan sonra güç kaynağı ile 1. ve 4. bağlantılar arasına gerilim uygulandı. Bütün ölçüm süreci kurulan DAQ (Data Acquisition) kontrol sistemi ile yürütüldü. Kurulan iletkenlik ölçüm sisteminde güç kaynağı olarak dijital kontrolcüye sahip Keithley 2400, veri toplamak için de Keithley 7700 Scanner kart içeren Keithley 2700 dijital multimetre, verilerin bilgisayara aktarılması ve cihazların uzaktan kontrolü için Keithley 488.2 Interface kart ve IEEE-488.2 bus kablo kullanıldı. Bütün cihazlar GPIB protokolünü destekleyen uygun portlara sahiptir ve veri aktarımında da bu protokol kullanılmıştır. Verilerin scanner kart üzerinden toplanması için *Keithley Integra Up&Running* yazılımı, güç kaynağının istenilen değerde akım uygulamasının sağlanması için de Pascal programlama dilinde oluşturulmuş bir yazılım kullanıldı.

İlk olarak bütün numunelerin oda sıcaklığındaki iletkenliklerini görmek amacıyla oda sıcaklığındaki fırın ortamında 10-200 V aralığında ve 10 V basamaklı artışla I-V taraması yapıldı. Kapalı fırın içinde 100 ^{o}C'den başlatılan sistem, bu sıcaklıktan itibaren ortalama 800 ^{o}C sıcaklığa kadar olan aralıkta, sabit 5 V gerilim altında, çeşitli sıcaklık artışı basamaklarında I ve V değerleri ölçüldü. 5 V gibi düşük gerilim uygulanmasının yüksek numune direncinden dolayı temas noktalarında meydana gelen ısınmayı oldukça düşüreceği beklendi. Daha yüksek gerilim uygulandığında bu noktalarda aşırı ısınma gözlenmiş ve bu yüksek ısınma numunede ve bağlantı tellerinin uçlarında erimeye yol açmıştı. Numunelerin yaklaşık erime noktasının 825 ^{o}C olduğu düşünülürse bu ısınma oldukça yüksek olduğu anlaşılır. Bu amaçla düşük voltaj uygulanması ve akımın periyotlarla verilmesi sonucunda bu tür bir aşırı ısınmanın oluşmadığı düşünülür. Sabit gerilim belirli aralıklarla kapatılarak her veri alınmasından sonra biriken yükün boşalmasına izin verildi. Ölçüm sırasında uygulanan gerilimin voltajı, süresi ve çevresel şartlar sabit tutulmaya çalışıldı.

Toplam iletkenlik (σ) ve ait olduğu sıcaklık (T) ilişkisini ortaya koyan "log(σ) - 1000/T" grafikleri çizildi. Çizilecek olan iletkenliğin sıcaklığa bağlı değişim grafikleri ile malzemenin yüksek sıcaklıktaki faz değişimi ve iletkenlik mekanizmaları hakkında da bilgi sahibi olunabilir. Çizilen "log(σ) - 1000/T" grafiklerinin hepsi birbirleri ile karşılaştırılarak iletkenlik özellikleri belirlendi. Hesaplanan iletkenlik değerleri bir tabloda toplandı ve tüm malzemeler içerisinde β-fazında olan numunelerde gözlenen en yüksek iletkenlik değeri tespit edildi.

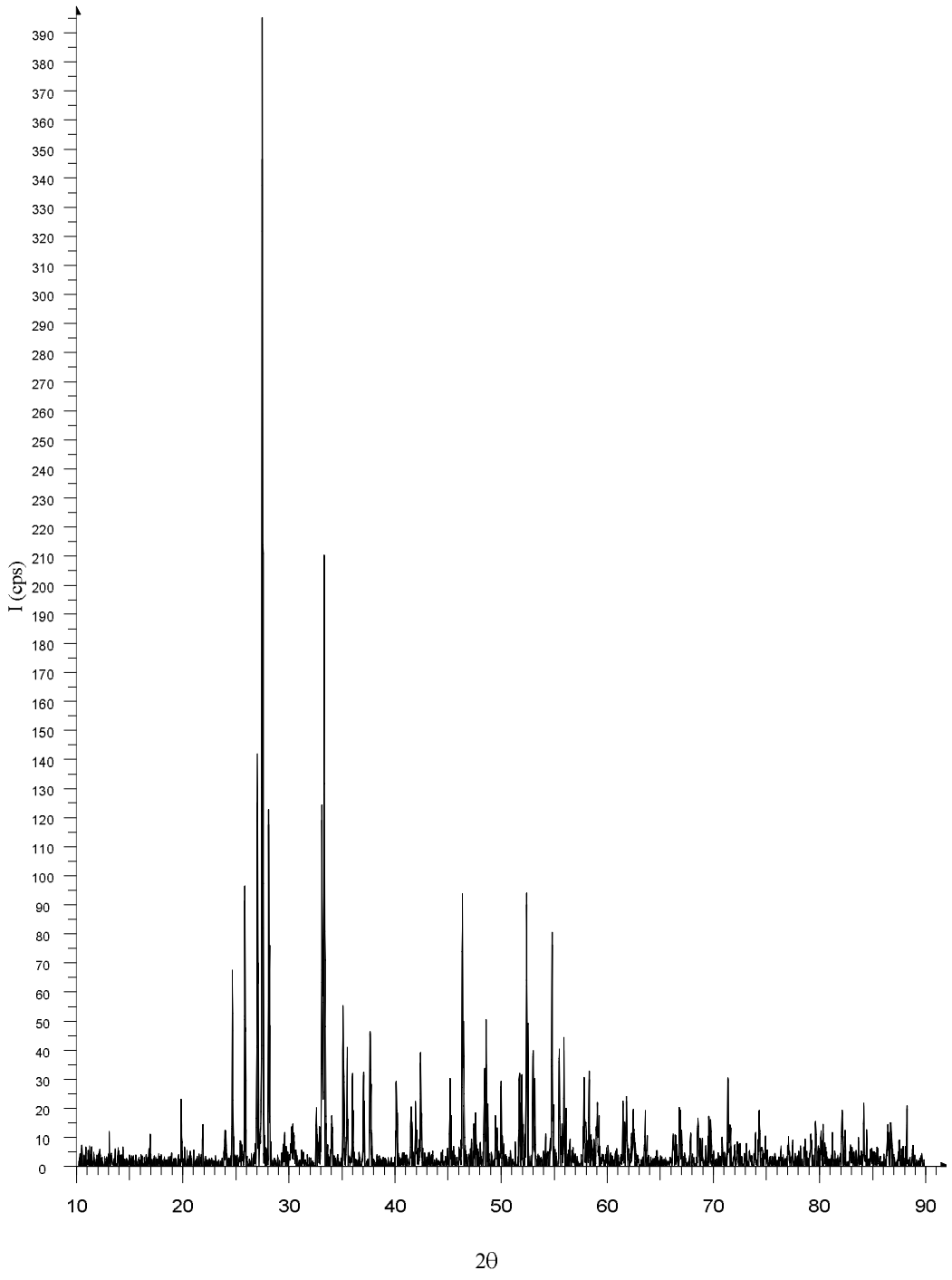
4. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. XRD Ölçüm Sonuçları

Bi_2O_3-Eu_2O_3-Gd_2O_3 üçlü sisteminin sentezlenmesi ve karakteristik özelliklerinin belirlenmesi için Bi_2O_3'e %1–4 mol Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 katkılı katı karışımlar hazırlanmış XRD, SEM ve TG/DTA Analizleri ve iletkenlik ölçümleri yapılmıştır. Tüm işlemler açık hava ortamında gerçekleştirilmiştir. Bu işlemlere ait bulgular aşağıda açıklanmıştır.

Çalışmada başlangıç maddesi olarak %99,9 saflıkta bizmut trioksit kullanıldı. Bizmut trioksit polimorf yapıda ve sarımsı bir tozdur. Zayıf bazik karakterli ve asitlerde iyi çözünür [23]. Bileşiğin erime noktası 825^oC ve yoğunluğu 8,9 g/ml'dir. Saf bizmut trioksitin ölçülen XRD toz deseni Şekil 4.1'de görülmektedir.

Şekil 4.1. Saf Bi_2O_3'in XRD Toz Deseni.

Bu toz deseninde elde edilen bilgilerle piklerin tamamı monoklinik kristal sisteminde indekslenmiştir. Monoklinik birim hücre tipine sahip bizmut trioksit, bileşiğin oda

sıcaklığında kararlı olan fazı olup, α-Bi_2O_3 şeklinde gösterilmektedir. β-Bi_2O_3, δ-Bi_2O_3, γ-Bi_2O_3 modifikasyonları yüksek sıcaklıklarda oluşan oda sıcaklığında kararlı yapıya sahip olmayan yapılardır. Bu yapılar ancak α-Bi_2O_3 içine yabancı oksitlerin özel şartlar altında katı hal reaksiyonlarıyla katkılanmasıyla kararlı hale getirilebilmektedir.

Toz deseninin değerlendirilmesiyle elde edilen verilerin literatürden alınan verilerle uyum içinde olduğu görülmüştür. Toz deseninden elde edilen ve literatürden alınan veriler Tablo 4.1'de görülmektedir.

Tablo 4.1. Saf α-Bi_2O_3 'in XRD Toz Deseni Verileri

Nr	**h k l**	**$2\Theta_{göz}$**	**$2\Theta_{hes}$**	**$d_{göz}$[Å]**	**d_{hes}[Å]**	**d_{lit}[Å]**	**I/I_o**
1	$\bar{1}$ 1 1	19.640	19.720	4.5160	4.4980	4.4980	2.0
2	0 2 2	21.680	21.760	4.0960	4.0830	4.0840	4.0
3	$\bar{1}$ 0 2	24.480	24.560	3.6340	3.6220	3.6220	3.0
4	0 0 2	25.680	25.760	3.4640	3.4560	3.4560	4.0
5	1 1 1	26.860	26.940	3.3170	3.3060	3.3100	9.0
6	$\bar{1}$ 2 0	27.340	27.380	3.2630	3.2530	3.2530	100.0
7	0 1 2	27.920	28.000	3.1920	3.1820	3.1840	6.0
8	$\bar{2}$ 1 1	32.420	32.500	2.7590	2.7520	2.7590	5.0
9	1 2 1	32.980	33.060	2.7130	2.7070	2.7080	16.0
10	2 0 0	33.180	33.260	2.6980	2.6910	2.6930	8.0
11	0 2 2	33.860	33.960	2.6450	2.6380	2.6380	3.0
12	$\bar{2}$ 1 2	34.960	35.040	2.2650	2.5590	2.5590	8.0
13	0 3 1	35.340	35.420	2.5380	2.5320	2.5320	3.0
14	1 0 2	35.840	35.920	2.5030	2.4980	2.4990	2.0
15	1 3 0	36.900	36.980	2.4340	2.4290	2.4290	7.0
16	1 1 2	37.540	37.640	2.3940	2.3890	2.3900	5.0
17	$\bar{2}$ 2 0	40.020	40.100	2.2510	2.2470	2.2440	3.0
18	$\bar{1}$ 3 2	41.380	41.460	2.1790	2.1760	2.1760	3.0
19	0 2 3	45.080	45.160	2.0100	2.0070	2.0060	3.0
20	0 4 1	46.260	46.340	1.9610	1.9580	1.9580	27.0

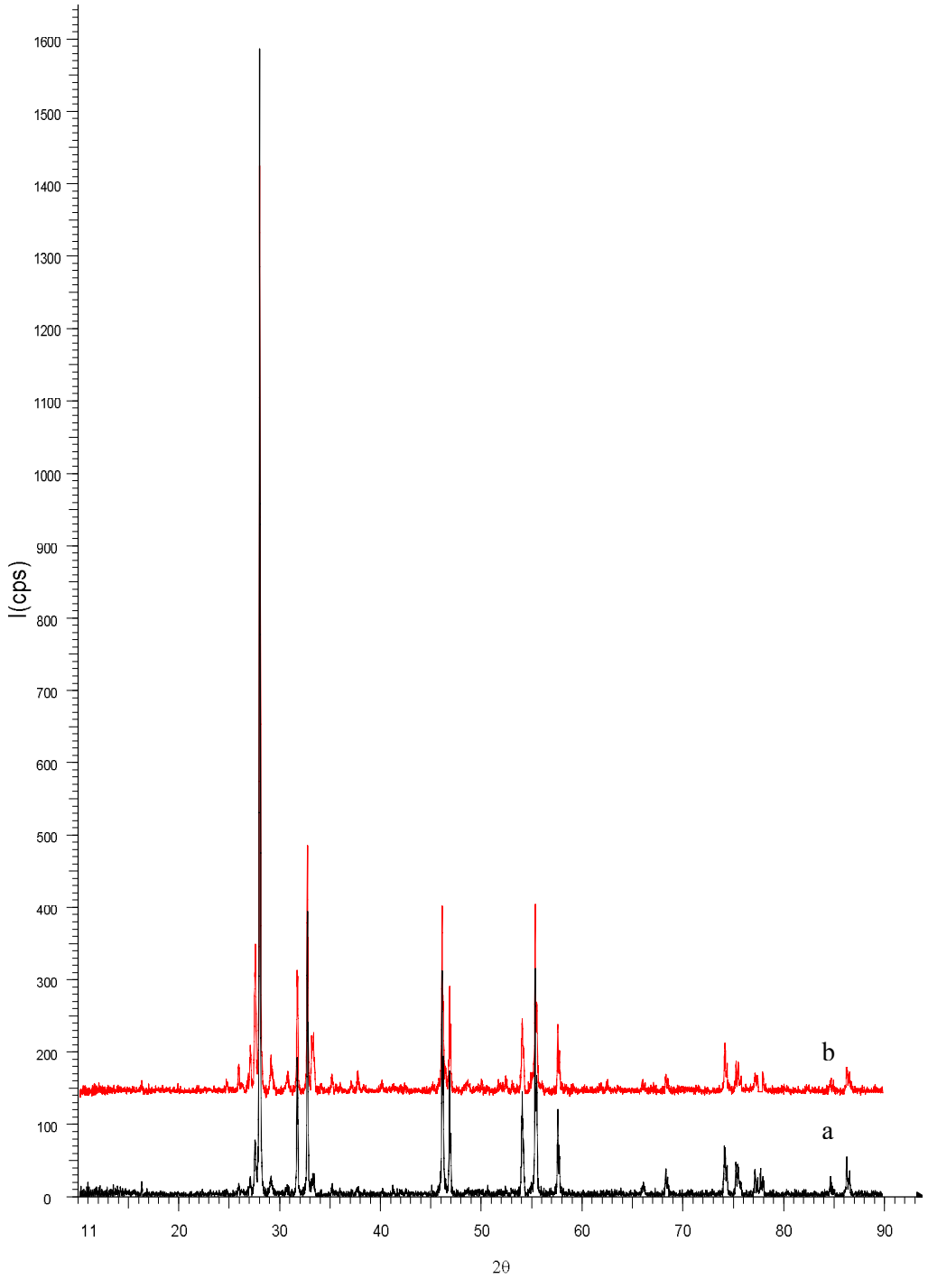
21	$\bar{1}$ 4 1	47.520	47.600	1.9120	1.9090	1.9100	4.0
22	$\bar{1}$ 0 4	48.520	48.600	1.8750	1.8720	1.8720	5.0
23	1 1 3	49.920	49.980	1.8250	1.8230	1.8240	1.0
24	2 1 2	51.680	51.740	1.7670	1.7650	1.7660	3.0
25	3 2 $\bar{2}$	52.320	52.380	1.7480	1.7450	1.7460	8.0
26	2 3 1	52.960	53.040	1.7270	1.7250	1.7280	6.0
27	$\bar{2}$ 4 1	54.740	54.800	1.6760	1.6740	1.6750	18.0
28	2 2 2	55.460	55.540	1.6550	1.6530	1.6540	3.0
29	3 2 0	55.860	55.940	1.6440	1.6420	1.6450	4.0
30	0 2 4	57.840	57.000	1.5930	1.5910	1.5920	4.0
31	3 1 1	59.020	59.080	1.5640	1.5620	1.5650	4.0
32	2 4 $\bar{3}$	61.420	61.480	1.5090	1.5070	1.5100	3.0
33	3 3 $\bar{3}$	61.840	61.840	1.5010	1.4990	1.5080	3.0
34	1 5 1	62.340	62.340	1.4900	1.4880	1.4890	3.0
35	2 1 3	63.500	63.580	1.4640	1.4620	1.4670	3.0
36	4 1 $\bar{1}$	66.240	66.320	1.4100	1.4080	1.4090	3.0
37	2 2 3	66.860	66.940	1.3980	1.3970	1.3970	4.0
38	1 5 $\bar{3}$	68.480	68.580	1.3690	1.3670	1.3680	5.0
39	0 6 0	68.860	68.940	1.3620	1.3610	1.3620	5.0
40	3 4 0	69.640	69.720	1.3490	1.3480	1.3480	4.0
41	1 6 $\bar{1}$	71.360	71.440	1.3220	1.3200	1.3200	7.0
42	1 6 $\bar{2}$	74.340	74.400	1.2750	1.2740	1.2760	3.0
43	1 1 $\bar{5}$	78.640	79.920	1.2160	1.2150	1.2170	4.4
44	3 5 $\bar{1}$	79.120	79.220	1.2100	1.2090	1.2090	1.0
45	1 6 $\bar{3}$	80.160	80.240	1.1960	1.1950	1.1950	2.0
46	4 4 $\bar{3}$	82.140	82.220	1.1730	1.1720	1.1710	5.0
47	4 4 $\bar{4}$	86.420	86.500	1.1250	1.1240	1.1240	2.0
48	5 2 $\bar{3}$	86.760	86.840	1.1220	1.1210	-	1.0
49	3 6 $\bar{2}$	87.580	87.660	1.1130	1.1120	-	6.0

4.1.1. Homojen Fazlara Ait Veriler

Bu üçlü sisteme ait tüm numunelerin XRD veri analizi sonuçları EK-1-14 aralığında, XRD toz desenlerine ait grafikler ise bu bölümde verilmiştir (Şekil 4.2, Şekil 4.3, Şekil 4.4). Tablo 4.2'den de görüldüğü gibi elektrik iletkenliği ölçülen β-fazı $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ üçlü sistemi 750 ^oC ve 800 ^oC'de üretilmiş toz numunelerden $0,01 \leq x \leq 0,04$ aralığında olanlar, 700^oC'de üretilmiş toz numunelerden ise $0,02 \leq x \leq 0,03$ aralığında olanlardır. Bu üçlü bileşikte 650 ^oC'nin tamamında ve 700^oC 'nin ise 0,01 Gd_2O_3+0,04 Eu_2O_3 ve 0,01 Eu_2O_3 + 0,04 Gd_2O_3 oranlarında heterojen faz gözlenmiştir.

Tablo 4.2. $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ üçlü sistemine ait faz tablosu

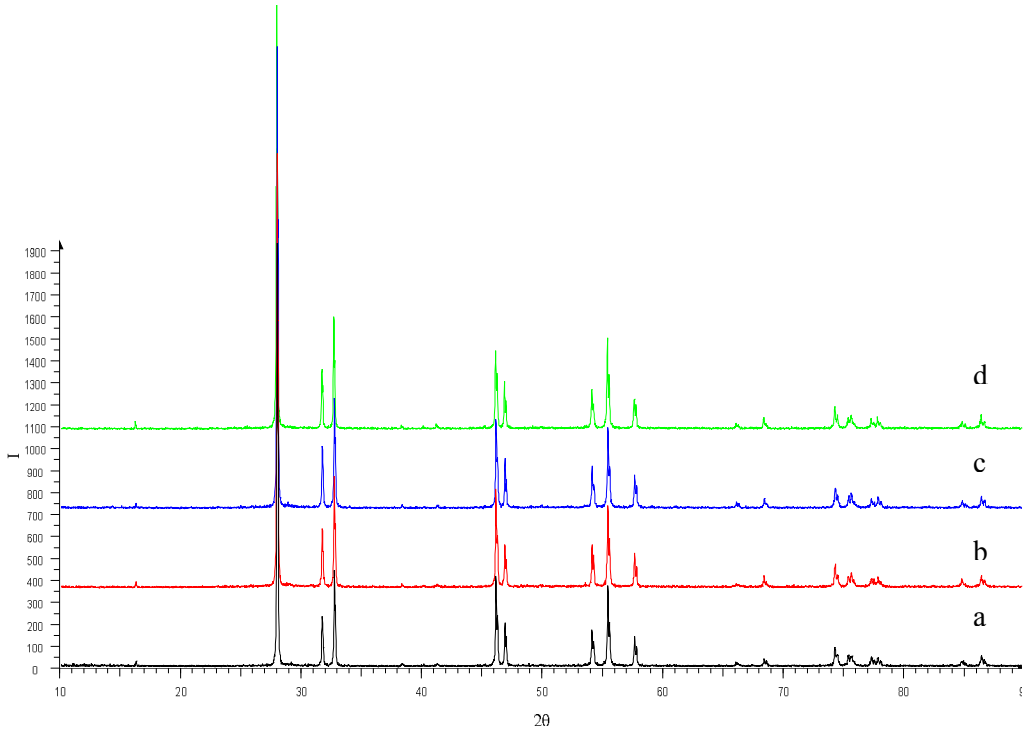
Sıcaklık (^oC)	Gd_2O_3 + Eu_2O_3 Katkı Oranı (Gd%-Eu% mol)			
	1%Gd+ 4%Eu	2%Gd+ 3%Eu	3%Gd+ 2%Eu	4%Gd+ 1%Eu
650	$\alpha+\beta$	$\alpha+\beta$	$\alpha+\beta$	$\alpha+\beta$
700	$\alpha+\beta$	β	β	$\alpha+\beta$
750	β	β	β	β
800	β	β	β	β

Şekil 4.2. 700 °C'de %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 ve %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Katkı Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu,

a. %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Bi_2O_3 Katkılı 700 °C'de Isıl İşlem Sonrası,

b. %3Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Bi_2O_3 Katkılı 700 °C'de Isıl İşlem Sonrası

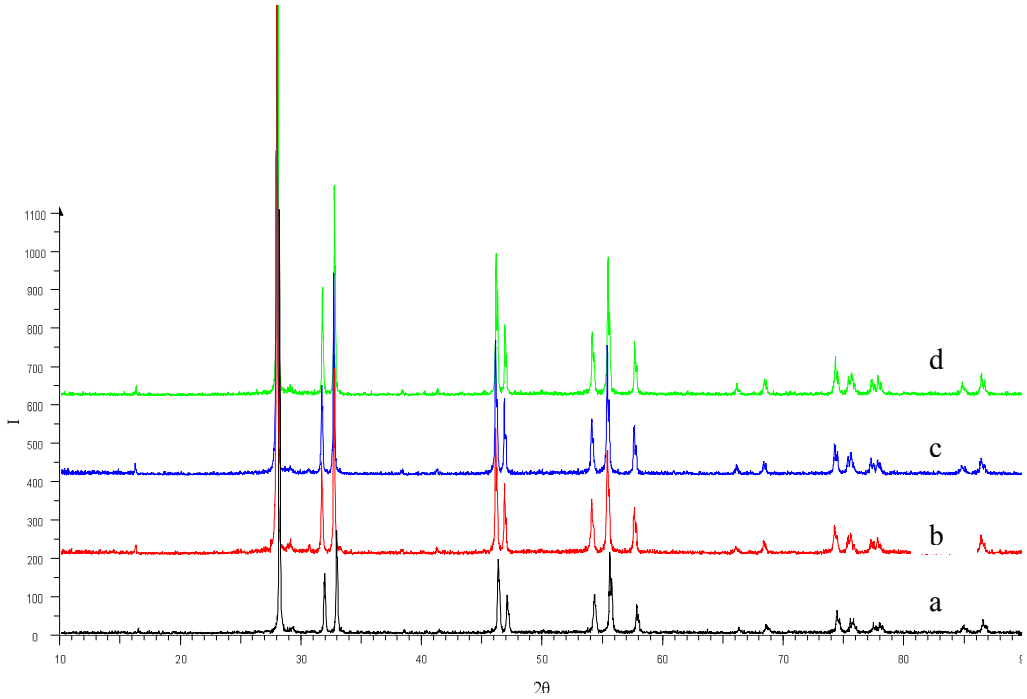

Şekil 4.3. 750 ^{o}C'de %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 , %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3, %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 ve %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Katkı Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu,

a. %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası,

b. %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası,

c. %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası,

d. %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Mol Katkılı 750 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası

Şekil 4.4. 800 ^{o}C'de %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 , %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3, %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 ve %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Katkı Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu,
a. %1Gd_2O_3+%4Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası,
b. %2Gd_2O_3+%3Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası,
c. %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası ,
d. %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Mol Katkılı 800 ^{o}C'de Isıl İşlem Sonrası

Tablo 4.2'den de görüldüğü gibi çalışılan üçlü bileşikte baskın olan tek fazlı sistem β-fazıdır. Tek fazlı sistemin oluşumunu katı hal reaksiyon sıcaklığı ve süresi etkilemiştir.

4.1.2. Birim Hücre Parametreleri

XRD indislemeleri sonucunda hesaplanan birim hücre sabitleri aşağıda görülmektedir. 700, 750 ve 800 ^{o}C'de sentezlenen tetragonal tipi katı çözeltiye ait örneklerin XRD toz desenlerindeki difraksiyon piklerinin indislemeleri yapıldı. İndislemeler sonucunda hesaplanan birim hücre sabitleri Tablo 4.3'de liste halinde gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Sentezlenen Tetragonal Tipi Katı Çözeltinin Birim Hücre Parametrelerinin, Gd_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı Değişimi.

Isıl İşlem Sıcaklığı(^oC)	**Gd Katkı Oranı (% Mol)**	**a**	**c**
700	%2	7,7518	5,6509
700	%3	7,7557	5,6521
750	%1	7,7540	5,6525
750	%2	7,7489	5,6409
750	%3	7,7493	5,6486
750	%4	7,7530	5,6505
800	%1	7,0954	5,8790
800	%2	7,7524	5,6524
800	%3	7,7544	5,6497
800	%4	7,7509	5,6492

Örgü sabitlerinin katkı miktarına bağlı değişimi tablo üzerinde incelendi. Tablodan saf Bi_2O_3 içerisine nüfuz eden safsızlık atomlarının örgüde meydana getirdiği kristal yapı değişimi görülmektedir.

Katkı miktarının birim hücre parametrelerine etkisini gösteren Tablo 4.3'te görülen mekanizma örgü parametrelerindeki değişimini göstermektedir. Örgü parametrelerindeki bu değişim örgüdeki atomların iyonik yarıçaplarının değişimine işaret eder. Üretilen üçlü bileşikteki iyonların iyonik yarıçapları O^{2-} anyonu için 1,40 Å, Bi^{3+} katyonu için 1,02 Å, Gd^{3+} için 0.938 Å, Eu^{2+} için 1,17 Å'dur [68, 69]. $0.04 \leq x \leq 0.03$ (750 ^oC' de ısıl işlem) ve $0.04 \leq x \leq 0.01$ (750 ^oC' de ısıl işlem) Eu_2O_3 katkısı ile meydana gelen Eu^{3+} iyonlarının örgü içine difüzyon hızı da oldukça yavaştır ve bu durum yer değiştirme işleminin yavaş olmasından kaynaklanır. Difüzyon mekanizması sırasında Eu^{3+} katyonları Eu^{2+} katyonlarına indirgenir ve tetragonal kristal yapıdaki Bi^{3+} iyonları arasına yerleşir. Buna bağlı olarak da iyonik yarıçaplar arasındaki farktan dolayı örgü parametreleri değişir. Bu indirgenme sırasında O^{2-} iyonları da rastgele olarak O_2 moleküllerine dönüşür. Eu katkısı ile birlikte O^{2-} iyonları kendiliğinden O_2 molekülüne dönüşmekte ve örgüde bazı oksijen boşlukları ortaya çıkmaktadır. Bunun

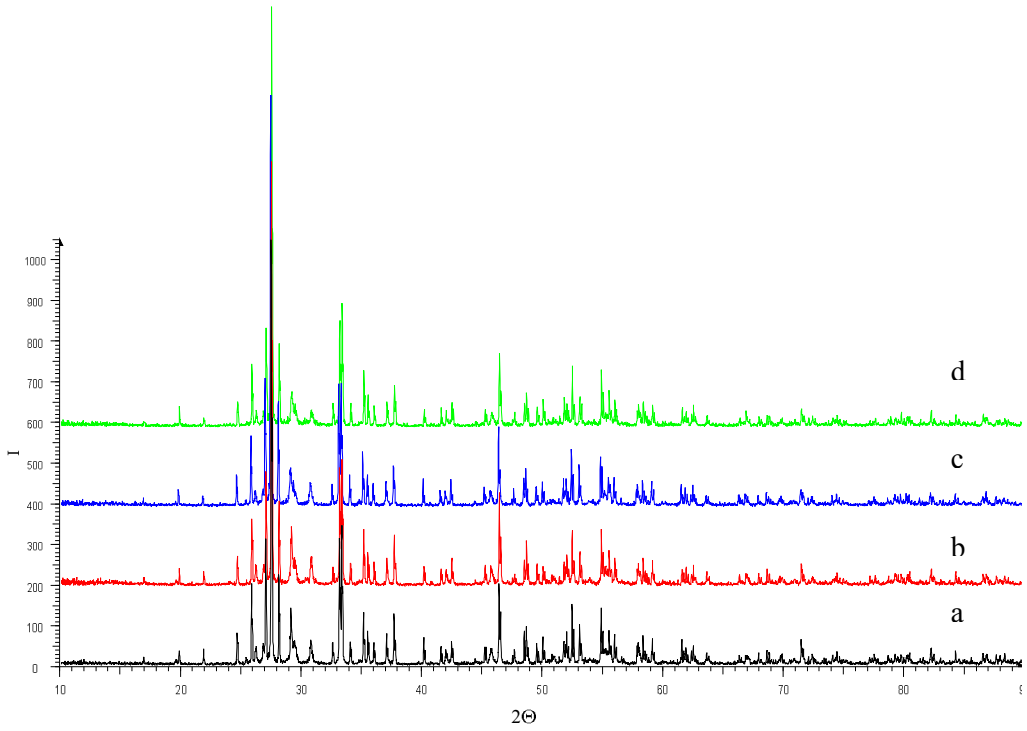
sonucunda elde edilen katı çözelti, örgü kusuruna sahip tetragonal yapıya ve sitokiyometrik olmayan karaktere sahiptir[62].

Grafiklerdeki değişimler incelendiğinde, 700 ^{o}C'de ve 800 ^{o}C'de Eu_2O_3 katkısı arttıkça, tetragonal birim hücre parametrelerinde düşük oranda azalma gösterdiği belirlendi.

Özellikle 700 ^{o}C'de ve 800 ^{o}C'de, Gd^{3+} iyonunun (0.107 nm, iyonik yarıçap), reaksiyon esnasında Gd^{2+} iyonlarına indirgenerek, kristal örgüdeki Bi^{3+} (0.102 nm, iyonik yarıçap) iyonları ile yer değiştirme tepkimesi verdiği tahmin edildi[68]. Gd(III) katyonik yarıçapının, Bi(III) iyonik yarıçapından büyük olması nedeniyle, oluşan fazın birim hücre sabitlerinde artış belirlendi. XRD sonuçlarına bağlı olarak, üçlü sistemde tetragonal tipi katı çözeltinin, $0.02 \leq x \leq 0.03$ (700 ^{o}C' de ısıl işlem), $0.01 \leq x \leq 0.04$ (750 ^{o}C' de ısıl işlem) ve $0.01 \leq x \leq 0.04$ (800 ^{o}C'de ısıl işlem) stokiyometrik katkı aralıklarında oluşabildiği bulgulandı.

4.1.3. İkili Fazlara Ait Veriler

Özellikle 750 ^{o}C altındaki reaksiyon sıcaklığında, bütün sistemler için α ve β fazlarından oluşan çoklu faz bölgeleri (heterojen katı karışımları) oluşmaktadır.

Şekil 4.5. Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3 İkili Fazının 650 ^oC'de XRD Spektrumu,

a. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3,

b. %2Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3,

c. %3Gd_2O_3+%2Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3,

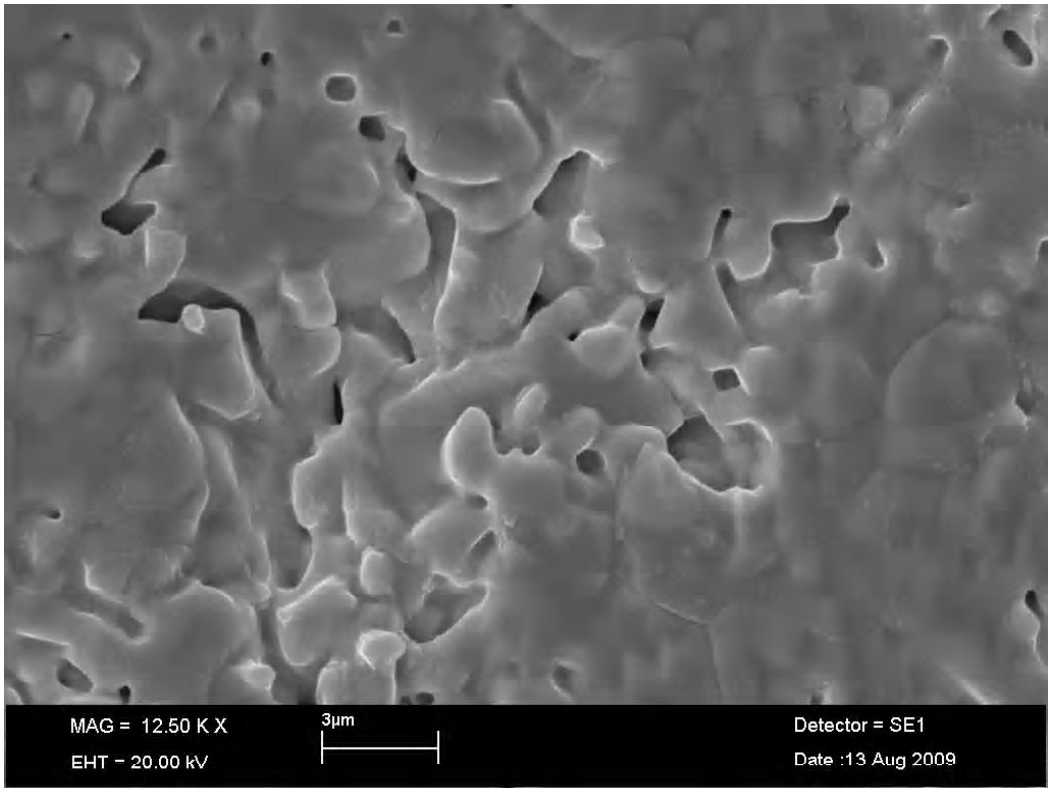
d. %4Gd_2O_3+%1Eu_2O_3 Katkılı α+β-Bi_2O_3

Hetorojen faz gözlenmesinin nedeni olarak reaksiyon sıcaklığının yeterince yüksek olmaması ve buna bağlı olarak da reaksiyona girecek taneciklerin yeterince yüksek difüzyon hızlarına sahip olamamaları şeklinde yorumlandı. Sentez reaksiyon sıcaklığı 750 ^oC üzerinde olduğunda elde edilen katı çözelti aralığının genişlediği (çözünürlüğün arttığı) ve tüm ısıl işlem basamaklarında tek fazlı sistemlerin oluşumu gözlendi. Ayrıca uzun ısıl işlem süresi de katkı atomlarının numune içerisine dağılması için yeterli zamanı sağlar.

4.2. SEM Sonuçları

XRD ve SEM ölçüm sonuçları değerlendirildiğinde, tetragonal tipi katı çözeltinin asağıda gösterilen genel formüle sahip olduğu sonucuna varıldı.

$(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ (Genel Formül)

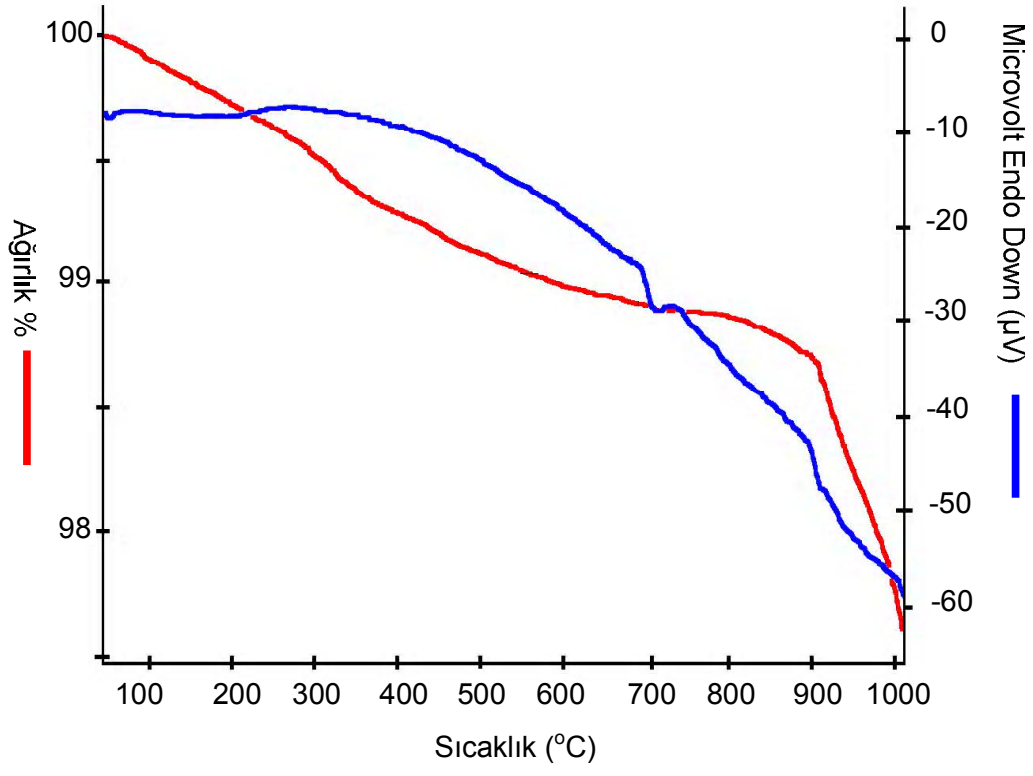

Şekil 4.6. Bi_2O_3-Gd_2O_3- Eu_2O_3 Üçlü Sisteminde Sentezlenen Tetragonal Tipi Örneğin SEM Serbest Yüzey Görüntüsü % 1 mol Gd_2O_3 ve %4 mol Eu_2O_3 Katkı Oranı (750°C'de Isıl İşlem Sonrası)

İncelenen sistemler için tanecik boyutları 3-5 mikron arasında değişmektedir. SEM fotoğraflarında % mol katkılama artışı ile pik profillerinde ve grain büyüklüklerinde azalma görülmektedir [59]. Grain büyüklüklerindeki azalma grainlerdeki iyonik iletkenliği artıran bir etkendir.

Buna göre Gd(III) ve Eu(III) katyonları birim hücrede var olan Bi (III) katyonları yerine indirgenerek, Gd(II) ve Eu (II) katyonları şeklinde yerleşirken, kristal örgüsündeki O^{2-} iyonları ise moleküler oksijene yükseltgenmektedir. Bunun sonucu olarak da tetragonal tipi kristal örgüde yapı hataları (oksijen anyon boşlukları) oluştuğu düşünülmektedir. Örgünün oksijen iyon eksikliği içermesinin söz konusu katı çözelti sisteminde non stokiyometriye neden olduğu düşünülmektedir [59].

4.3. TG/DTA Analiz Sonuçları

Elde edilen homojen fazlardan sadece %2 Mol Gd_2O_3 + %3 Mol Eu_2O_3 katkılı β-Bi_2O_3 750 ^oC (48s) ısıl işlemle elde edilmiş numune için termal analiz yapılmıştır. Bu analizde iletkenlik verileri ile elde edilen β-Bi_2O_3'in ısıtılması ile (~690 ^oC) δ-Bi_2O_3'e (Şekil 1.1) geçişi sıcaklık değerlerinin uyum içinde olduğu gözlenmiştir.

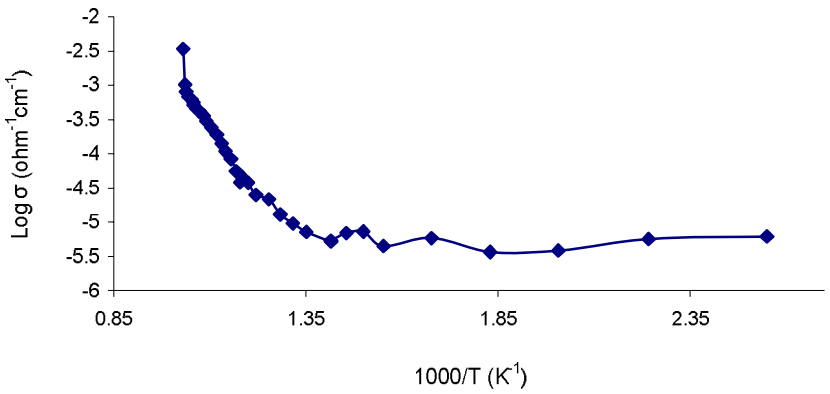

Şekil 4.7. % 2Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750^oC'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in TG/DTA Grafiği.δ-faza dönüştüğü düşünülmüştür.

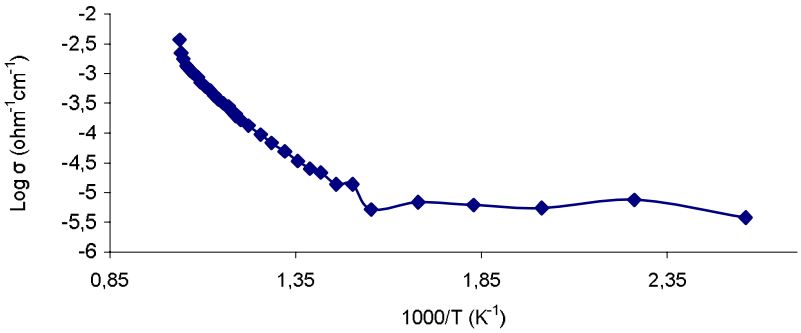
TG/DTA Analizi yapılan numunelerde genel olarak grafiklerin başlangıcında bir kütle kaybı olduğu gözlenmiştir. Bu azalmanın nedeni olarak Bizmut'un bilinen süblimasyonu düşünülmüştür. Ayrıca grafiklerden 400 ^{o}C civarına kadar kütle kaybının %1 mertebesinde olduğu, bu sıcaklıktan 800 ^{o}C sıcaklığına kadar kütle kaybında azalma olduğu görülmektedir. Katkı oranı ve ısıl işlem sıcaklıklarının artışı ile kütle kaybında artış söz konusudur.

4.4. Elektriksel İletkenlik Ölçüm Sonuçları

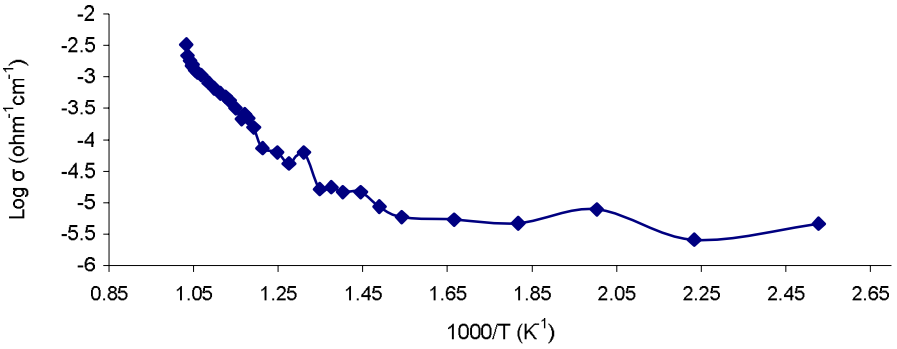
Tetragonal tipli (tek fazlı) tüm numunelerin elektriksel iletkenliği dört nokta d.c. elektriksel iletkenlik metodu ölçümleri ile yapıldı. Gözlenen iletkenlik değerleri sıcaklığa bağlı olarak grafiklendi. Bu grafikler aşağıdaki şekillerde görülmektedir.

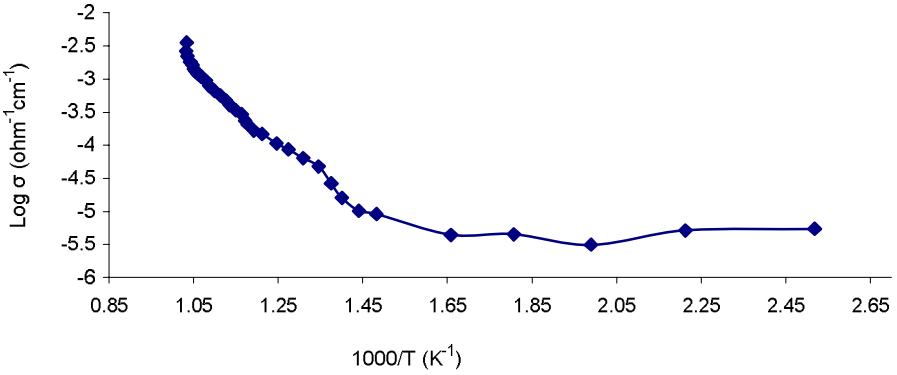

Şekil 4.8. % 2 Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 700°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği.

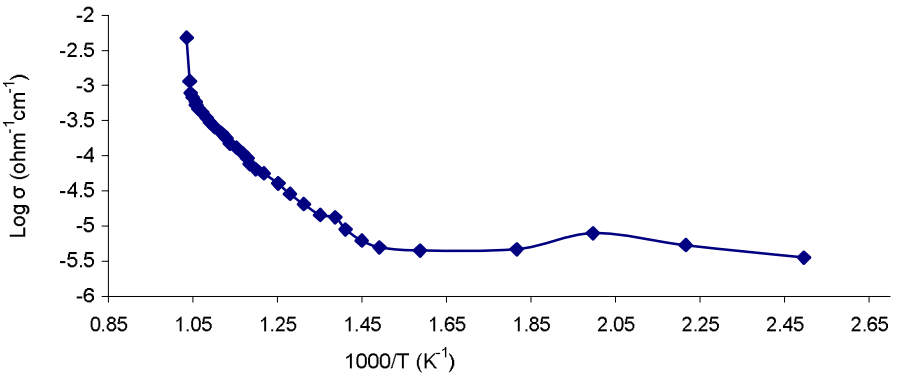

Şekil 4.9. % 3 Mol Gd_2O_3 ve %2 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 700°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

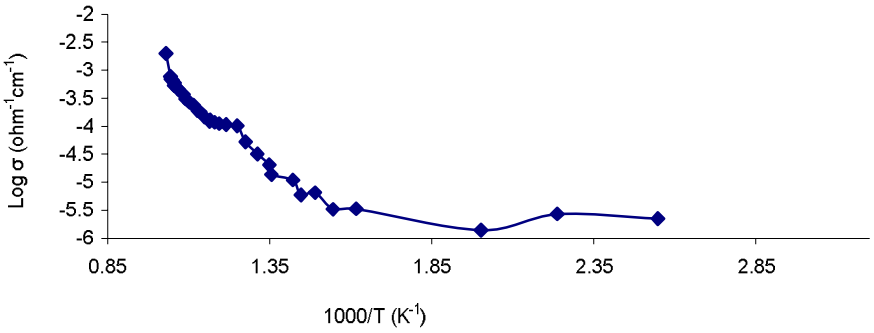

Şekil 4.10. % 1 Mol Gd_2O_3 ve %4 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen *β*-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

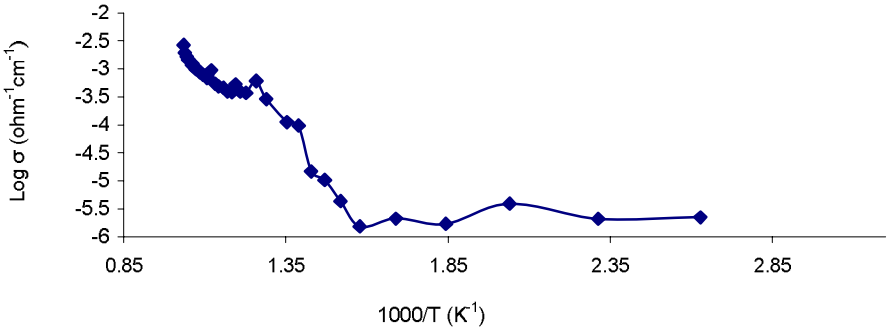

Şekil 4.11. % 2 Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen *β*-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

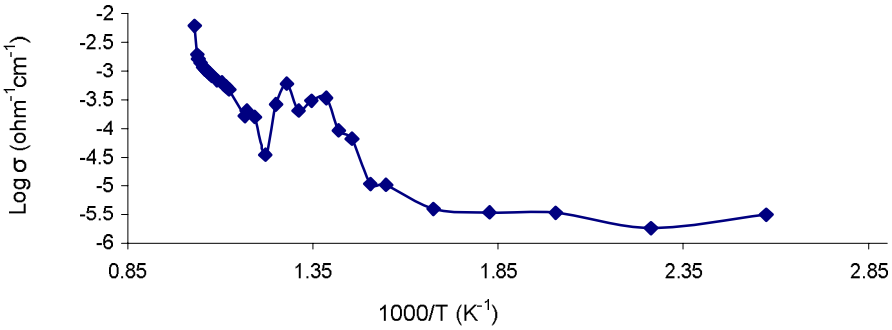

Şekil 4.12. % 3 Mol Gd_2O_3 ve %2 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen *β*-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

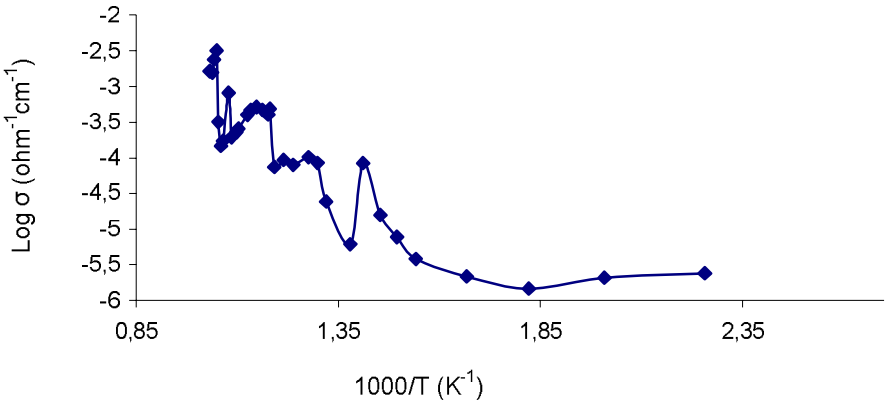

Şekil 4.13. % 4 Mol Gd_2O_3 ve %1 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 750°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

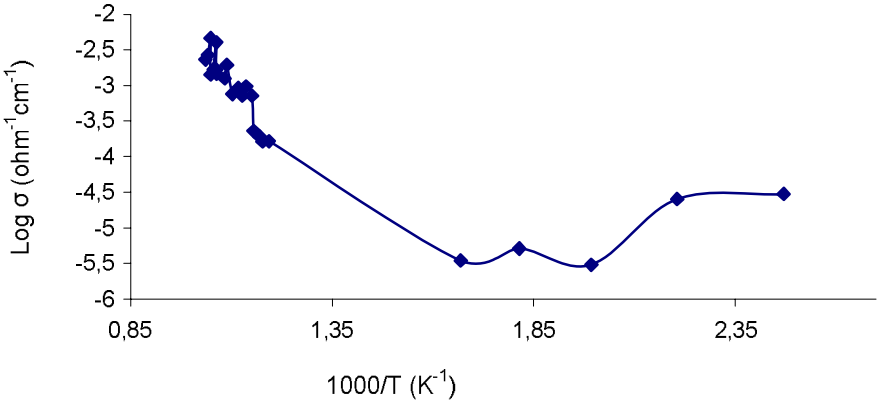

Şekil 4.14. % 1 Mol Gd_2O_3 ve %4 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

Şekil 4.15. % 2 Mol Gd_2O_3 ve %3 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

Şekil 4.16. % 3 Mol Gd_2O_3 ve %2 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

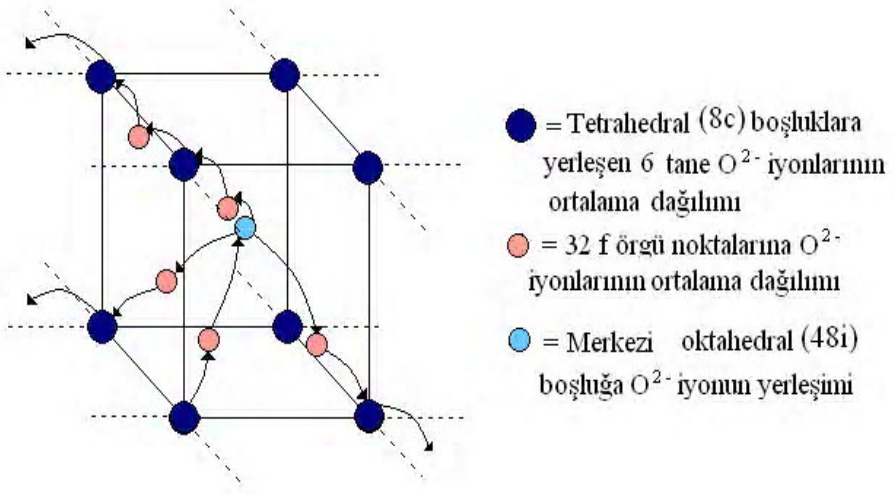

Şekil 4.17. % 4 Mol Gd_2O_3 ve %1 Mol Eu_2O_3 Katkılanarak 800°C'de Sentezlenen β-Bi_2O_3'in İletkenlik Grafiği

Sıcaklık artışı oksijen iyonlarının hareket hızlarını arttırır. Bu nedenle bu numunelerin hemen hemen hepsinde sıcaklık artısıyla beraber elektriksel iletkenliğinde artısı gözlenmektedir. İletkenlik mekanizması olarak ise literatürdeki bilgiler ışığında, sıçrama (hopping, jumping) mekanizması öngörüldü (Tablo 4.3).

Öngörülen mekanizmaya göre birim hücrede var olan 8 tetrahedral boşluğun altı tanesi gelişi güzel doldurulmuş olup, en az iki tanesi boştur. Sıcaklık etkisi ile tetrahedral boşluklarda ve uygun doğrultuda bulunan O^{2-} anyonları önce 32f diye nitelendirilen

konumlara, daha sonrasında ise merkezi oktahedral boşluğa atlama yapmaktadırlar. Oktahedral örgü noktasında bulunan oksijen anyonunun ise şekilde gösterilen yönlerdeki örgü noktalarına doğru geçişi/geçişleri mümkün olabilmektedir. Şekilde görüldüğü gibi böyle iletim mekanizmalarında komşu birim hücrelere de geçişler (atlamalar) söz konusudur.

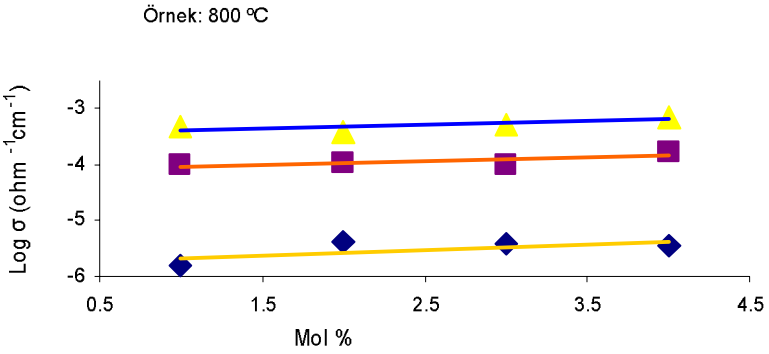

Şekil 4.18. O^{2-} İyonu İletkenlik Mekanizması Modeli.

Katının tamamı dikkate alındığında, sisteme uygulanan elektrik alanın yönüne bağlı olarak, O^{2-} iyonları katının bir bölgesinden, diğer bölgesine göç etme eğilimi göstereceklerdir. Sıcaklık, bu göçleri hızlandırdığından dolayı, sıcaklık artışına bağlı iletkenlik artısı bu mekanizmayla açıklanır.

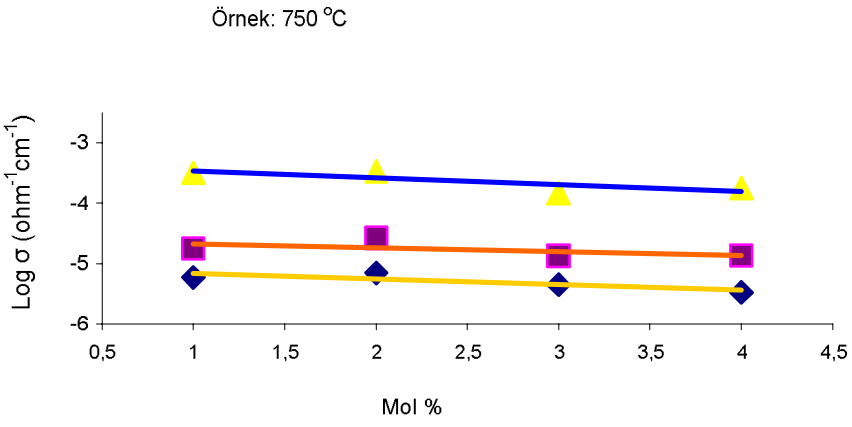
İletkenlik değerleri literatür değerleriyle karsılaştırıldığında sonuçlar beklenildiği gibidir. Grafiklerdeki dalgalanmaların ise kontak probleminden kaynaklandığı düşünülmektedir. İletkenlik grafikleriyle ayrıca β-Bi_2O_3 in ısıtılması ile δ- Bi_2O_3 e geçişi ve iletkenlik mekanizmasındaki değişim de gözlemlenebilir. Bu veriler ve termal analizler uyum içerisindedir. İletkenlik değeri en yüksek $\sigma = 4{,}64 \times 10^{-3}$ $(\Omega.cm)^{-1}$ ile (~681 °C) % 4 mol Gd_2O_3 katkılama ile 800 ^oC 24s ısıl işlem sonucu elde edilen β-Bi_2O_3'te gözlenmiştir.

4.4.1. Katkı Miktarının İletkenliğe Katkısı

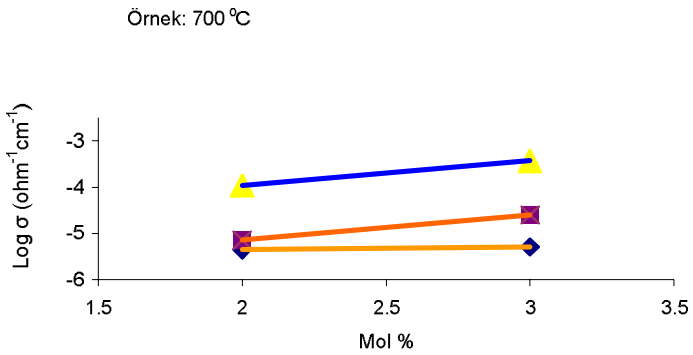
Katkı cinsinin de iletkenliği değiştirmesi beklenmektedir. İyonik yarıçap arttıkça elde edilecek en yüksek iletkenlik değerinin değişimi belirlendi. Bu amaçla artan her % mol katkıya karşılık β-fazı için en yüksek iletkenlik değerleri grafiği oluşturuldu. Böylece katkı arttıkça β-fazında ortaya çıkan en yüksek iletkenlik değerinin nasıl değiştiği belirlendi.

Şekil 4.19. 800 °C (24s) Isıl İşlemle Sentezlenen Katı Elektrolitlerin Elektriksel İletkenliğinin Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı değişimleri, ♦: 350°C, ■: 450°C ve ▲: 600°C.

Şekil 4.20. 750°C (24s) Isıl İşlemle Sentezlenen Katı Elektrolitlerin Elektriksel İletkenliğinin Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı değişimleri, ♦: 350°C, ■: 450°C ve ▲: 600°C

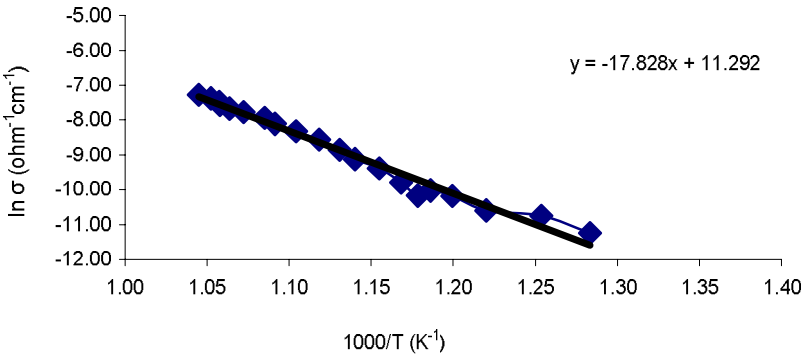

Şekil 4.21. 700°C (24s) Isıl İşlemle Sentezlenen Katı Elektrolitlerin Elektriksel İletkenliğinin Gd_2O_3 ve Eu_2O_3 Katkı Konsantrasyonuna Bağlı değişimleri, ♦: 350°C, ■: 450°C ve ▲: 600°C

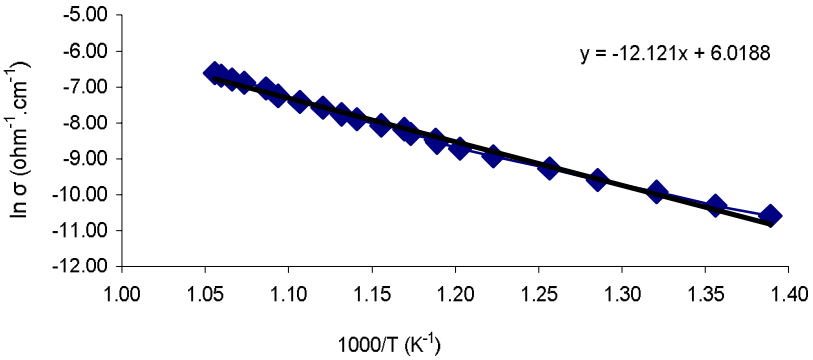
Katkı miktarının iletkenliğe katkısı ihmal edilemeyecek kadar belirgindir. Grafiklerden de gözlenildiği gibi belirli basamaklardaki katkı oranları dışında genel bir değerlendirme yapılacak olunursa, katkı arttıkça iletkenliklerde bir artış gözlenilmiştir denilebilir.

4.4.2. Aktivasyon Enerjileri

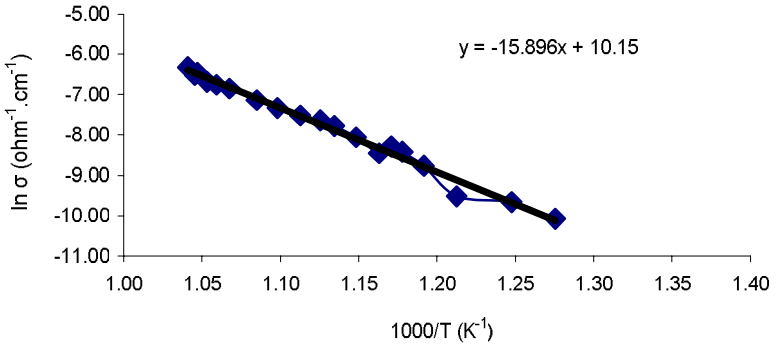
Elde edilen iletkenlik değerleri ve gözlendiği sıcaklık değerleri kullanılarak bütün numunelere ait Arrhenius eğrilerini oluşturmak amacıyla "ln(σ) - 1000/T" grafikleri çizildi. Bu grafiklerden her numunenin aktivasyon enerjileri belirlenerek sonuçların literatürdeki benzer malzemelerle uyumu kıyaslandı.

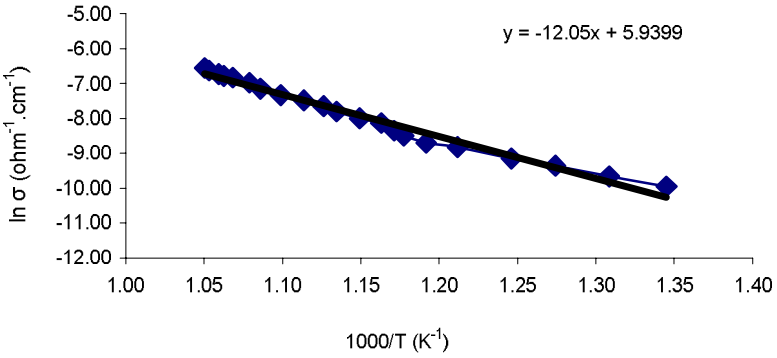

Şekil 4.22. %2 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (700 °C, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

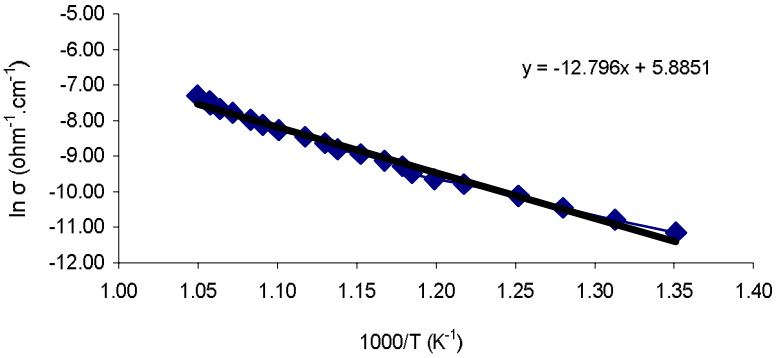

Şekil 4.23. %3 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (700 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

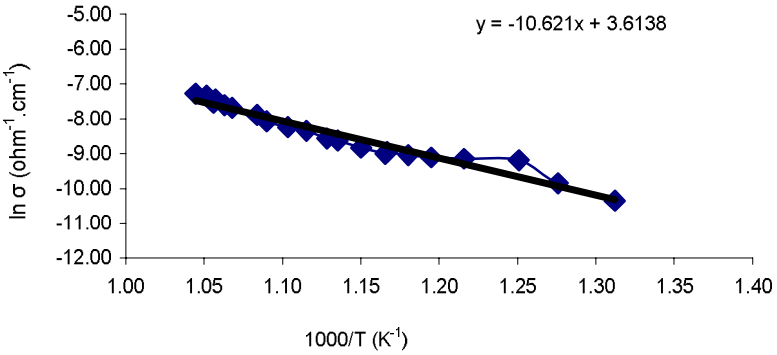

Şekil 4.24. %1 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

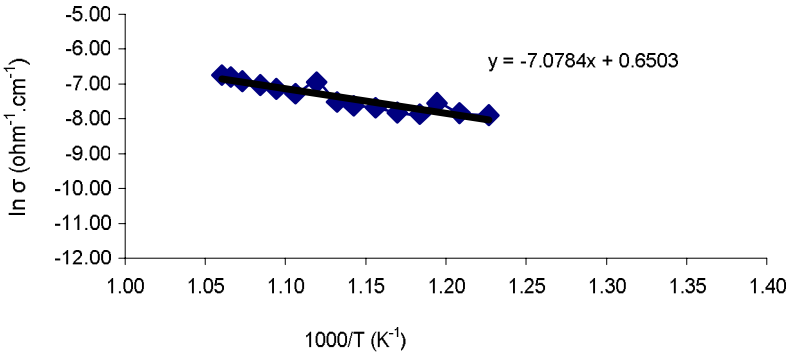

Şekil 4.25. %2 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

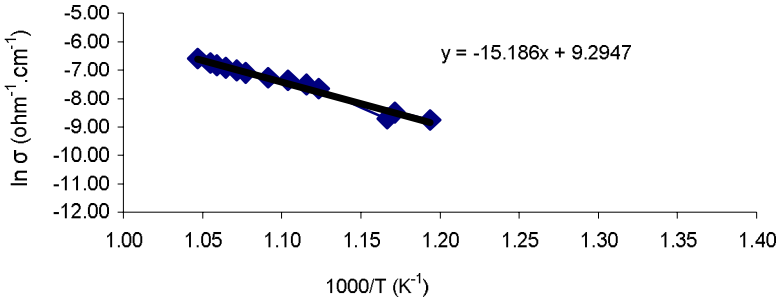

Şekil 4.26. %3 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

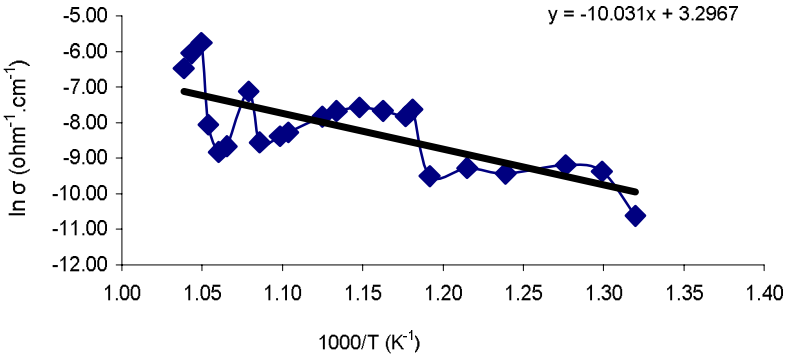

Şekil 4.27. %4 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (750 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

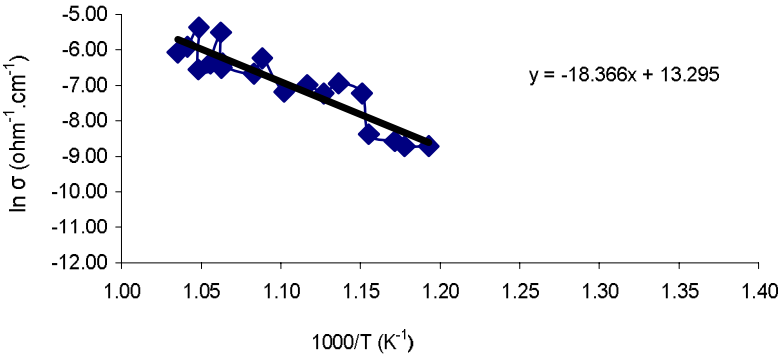

Şekil 4.28. %1 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

Şekil 4.29. %2 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

Şekil 4.30. %3 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

Şekil 4.31. %4 mol Gd_2O_3 katkılı β-fazı Bi_2O_3 (800 ^oC, 48 sa) sisteminin Arrhenius eğrisi

"$\sigma = \sigma_0$ exp-E_a/kT" Arrehenius eşitliğinde verilen E_a enerjisi oksijen iyonlarının varsayılan geçişleri için gerekli olan enerjidir. Yani oksijen iyonlarının elektrostatik çekim etkisini yenip, ilk harekete başlaması ve sonrasında da öngörülen atlamaları yapabilmesi için gerekli olan enerji E_a aktivasyon enerjisidir. [13, 15, 17, 27, 41, 45, 78, 83, 84, 89]

Tablo 4.4. Aktivasyon Enerjileri (eV)

Sentez Sıcaklığı (^oC)	**Gd_2O_3 Katkı Oranı (% mol)**	**E_a (eV)**	**σ_0**
700	2	1,53	80155,27
	3	1,05	411,08
750	1	1,37	25595,83
	2	1,04	379,90
	3	1,11	359,64
	4	0,93	58,23
800	1	0,61	1,91
	2	1,31	216569,90
	3	0,86	27,02
	4	1,58	594211,50

Hesaplanan Aktivasyon enerjisi değerleri literatürle uyum olduğu ve Aktivasyon enerjilerinin katkı miktarı ile arttığı görülmüştür [80]. Bu artışın nedeni olarak, birim hücre parametrelerindeki büyüme olarak düşünülmüştür. Bu büyümenin sonucu olarak birim hücredeki örgü kusurları arasındaki mesafelerin artması, iyonların hareketi için daha fazla enerjiye ihtiyaç duymalarına neden olacaktır. Bu durumda iletkenliğin azalacağı düşünülebilir. Ancak çalışılan sistem için iletkenlik ölçüm sonuçları, sıcaklık ve örgü kusurlarının konsantrasyonu gibi etkenlerin daha baskın olduğunu göstermektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇLAR

Yapılan bu tez çalışması ile katı hal tepkime yöntemi numune hazırlamada oldukça başarılı bir yöntem olmuştur. Literatürde bilinen diğer katı elektrolitlerden farklı olarak, bu çalışmada, iletkenlik derecesi ve çalışma verimi daha da yükseltilmiş, iyileştirilmiş katı elektrolit sentezi gerçekleştirilmiş, karakterizasyonu yapılmıştır.

$(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ üçlü sistemi üzerinde çalışılmış, oluşan tekli ve çoklu faz bölgeleri belirlenerek, kristallografik ve elektriksel iletkenlik özellikleri belirlenmiştir.Tüm numunelerde yeni örgü yapıları elde edilmiş ve XRD analizi ile kristal yapı türleri başarılı bir şekilde belirlenerek tablo halinde elde edilen fazlar belirtilmiştir.

Üçlü sistemde baskın olarak tetragonal tipi katı çözelti üretilmiştir.Yeni kristal yapıya sahip malzemelerin üretilmesinde, ısıl işlem süreleri ve ara ısıl işlem sıcaklıkları, reaksiyon şartları, öğütme süresi, katkılanan katyon cinsi ve dolayısıyla katkılanan katyonların iyonik yarıçapları etkili olmuştur.

Katkı katyonlarının cinsi örgü parametrelerini etkiler. Bu nedenle, katkı katyonlarının iyonik yarıçapları arttıkça örgü parametreleri artar. Katkı miktarı arttıkça, örgü parametresinin artması, örgüye safsızlık atomlarının yerleştiğini gösterir. Bu durum daha önce Bi_2O_3 temelli oksijen iyonik iletken olan katı elektrolitler için tanımlanan yer değiştirme reaksiyonlarının burada da gerçekleştiğini doğrular. Katı çözeltinin genel formülü hesaplanmış ve şu şekilde formülize edilmiştir:

$(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ (Genel Formül)

Bu formülle elektriksel iletkenlik ölçüm sonuçlarının uyum içinde oldukları belirlenmiştir.

İkili sistemlerde var olan tetragonal tipi katı çözeltilerin, O^{2-} iyonu eksikliği içermelerinden dolayı (oksijen non stokiyometrisi), kusurlu kristal örgüye sahip olması, üçlü sistemler için de geçerlidir. O^{2-} iyonlarının kristal örgü noktalarına (tetrahedral boşluklar) yerleşimlerinin büyük bir olasılıkla gelişigüzel (ortalama, disordered) olduğu tahmin edilmiştir. Tüm numuneler oda sıcaklığında yalıtkandır.

Sıcaklık artırıldığında malzemelerin iletkenlikleri kararlı fazların var olduğu sıcaklık aralıklarında düzenli bir biçimde artmaktadır. Bu durum katı elektrolitlerin ortak özelliğidir. β-fazının sıcaklık daha fazla artırıldığında bozunması ve yeni bir faza dönüşmesiyle birlikte iletkenlik davranışı değişime uğramaktadır. Muhtemelen oluşan yeni fazın δ-fazı olduğu düşünülmüştür.

Faz dönüşümüyle beraber iletkenlik artışı düzensizleşmekte ve eğride bir kırılma meydana getirmekte ve büyük bir olasılıkla yeni bir iletkenlik mekanizmasıyla beraber yeni bir iletkenlik davranışı gözlenmektedir. İletkenliğin sıcaklığa bağlı grafiklerindeki dalgalanmaların kontak probleminden kaynaklandığı düşünülmektedir. İncelenen üçlü sistemler içerisinde tetragonal β-fazındaki en yüksek iletkenliğe sahip numune 4.64×10^{-3} $ohm^{-1}cm^{-1}$ (681 ^{o}C) iletkenlik gösteren ve 800 ^{o}C ısıl işlemde üretilmiş %4 Gd_2O_3 ve %1 Eu_2O_3 içeren üçlü sistemidir.

İletkenlik değerlerine bakıldığında, yüksek kabul edilebilecek 10^{-1} mertebelerinde gözlenen iletkenlikler ve yüksek sıcaklıkta yapılan ölçümler nedeniyle 4-nokta iletkenlik ölçüm tekniğinin isabetli bir ölçüm tekniği olduğu görülmektedir.

Katkı miktarının artışı ile beraber çoğu numunenin iletkenliğinde artış gözlenmiştir. Örgüye yerleşen safsızlık atomları ile beraber örgüde kusurlar artmakta ve buna bağlı olarak iletkenlik yükselmektedir.Katkılanan katyonların iyonik yarıçapları arttıkça aynı β-fazına sahip numunelerin iletkenliklerinde artış gözlenmiştir. İletkenlik mekanizması sıçrama iletkenlik mekanizması olarak öngörülmüştür

Bu çalışma ile ilgili bir diğer husus da safsızlığın artışı ile boş anyon örgü noktaları da artıracağından dolayı iletkenliğin artmasının beklenilmesi idi. Ancak çok yüksek kakı oranının iletkenliği belirli bir değerden sonra azalttığı da başka araştırmacılar tarafından da bildirilmiştir.Anyonların örgü içerisindeki göçleri için ihtiyaç duydukları enerji aktivasyon enerjisidir. Numunelerin aktivasyon enerjileri kıyaslandığında her bir katyon elementin cinsine bağlı olarak birbirine yakın enerji değerleri ortaya çıkmıştır. En düşük aktivasyon enerjisi %1 mol (800 ^{o}C) 0.61 eV üçlü bileşiğidir.

Deneysel işlemler süresince tüm basmakların aynı şart ve teknikle yapılması numunelerin kıyaslanması konusunda oldukça önemli bir durumdur. β-fazına ait literatürde kristal yapısında atomların bulunduğu konumlar tam olarak belirlenmemiştir. Bu konu üzerinde daha ayrıntılı çalışmalar yapılabilir.

$(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ üçlü sisteminde elde edilen tüm katı elektrolitlerin, diğer bilinen katı elektrolitler gibi endüstriyel uygulamalarda (SOFC) kullanılabileceği, bilinen katı elektrolitlere alternatif olabilecekleri sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Ar, İ., Erşan, K., Tükek, S., Sarıdemir, S., "Laboratuar şartlarında geliştirilen ve denemesi yapılan elektrolit-elektrot çiftinin yakıt pilinde kullanılarak paket haline getirilmesi ve içten yanmalı motor ile karşılaştırılması"3. Uluslar arası ileri teknolojiler sempozyumu, 18-20 Ağustos, (2003).
2. www.ballard.com, Power System Corporation-Fuel Cells. (2003).
3. Barbir, F. and Gomez, T., Efficiency and Economics of ProtonExchange Membrane (PEM) Fuel Cells, International Journal Hydrogen Energy, Vol. 22, 10/11, pp. 1027-1037, (1997).
4. Gottesfeld, S., The Polymer Electrolyte Fuel Cell, Materials Issues In A Hydrogen Fueled Power Source, Electronic and Electrochemical Materials and Devices, Hydrogen Fuel for Surface Transportation, (1996).
5. Gottesfeld, S., Wilson, M. S., Zawodzinski T. and Lemons, R.A., Core Tecnology of Polimer Elektrolit Mebrane Fuel Cells, Los Alomos National Lab. Hydrogen Fuel for Surface Transportation, pp.141-145, (1996) .
6. Rowe, A. and Li, X., Mathematical Modelling of proton Exchange Membrane Fuel Cells, Journal of Power Sources, 102, pp. 82-96, (2001).
7. Şenol, O.İ., Polimer Elektrolit Mebran Yakıt Hücresi İçin Dowex Reçinesinin ve H-ZSM5 Zeolitinin Elektrolit Olarak Denenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (2001).
8. Beyribey, B., Altın, Z., Çorbacıoğlu, B., Erturan, S., "Elementel Kükürt ,üretimi için Claus Projesi ve Katı Oksit Pillerinin Karşılaştırılması", VII. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu, UTES, (2008).
9. Yılmaz, S., "Dy_2O_3, Eu_2O_3, Sm_2O_3 katkılanmış β-Bi_2O_3 tipi katı elektrolitlerin sentezlenmesi, karakterizasyonları ve katı hal oksijen iyonik iletkenliklerinin araştırılması", Doktora Tezi, Fizik, Giriş (2008).
10. Harwig, H. A., "On the structure of Bismuthsesquioxide: the α, β, γ and δ-phase", Zeitschrift für Anorganische und Allgemeine Chemie, 444: 151-166 (1978).
11. Bozoklu, M., "Holmiyum trioksit katkılanmış Bizmut trioksit polimorflarının sentezlenmesi, karakterizasyonu ve elektriksel özelliklerinin incelenmesi " Fizik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (2007)

12. Cabot, A., Marsal, A., Arbiol, J., Morante, J. R., "Bi_2O_3 as a selective sensing material for NO detection", Sensors and Actuators B, 99: 74-89 (2004).
13. Cahen, H. T., Van Den Belt, T. G. M., De Wit, J. H. W., Broers, G. H. J., "The electrical conductivity of δ-Bi_2O_3 stabilized by isovalent rare-earth oxides R_2O_3", Solid State Ionics, 1: 411−423 (1980).
14. Drache, M., Obbade, S., Wignacourt, J. P., Conflant, P., "Structural and conductivity properties of Bi0.775Ln0.225O1.5 oxide conductors (Ln= La, Pr, Nd, Sm, Eu, Gd, Tb, Dy) with rhombohedral Bi-Sr-O type", Journal of Solid State Chemistry, 142: 349-359 (1999).
15. Harwig, H. A., Gerards, A. G., "Electrical properties of the α, β, γ and δ phases of Bismuth Sesquioxide", Journal of Solid State Chemistry, 26: 265-274 (1978).
16. Harwig, H. A., Weenk, J. W., "Phase relations in Bismuthsesquioxide", Zeitschrift für Anorganische und Allgemeine Chemie., 444: 167-177 (1978).
17. Miyayama, M., Katsuta, S., Suenaga, Y., Yanagida, H., "Electrical conduction in β-Bi_2O_3 doped with Sb_2O_3", Journal of the American Ceramic Society, 66: 585 (1983).
18. Shomaker, E. L., Kim, C., Vogt, M. C., "CO_2 sensing mechanism of an electrocatalytic sensor based on a Tungsten-stabilized Bismuth oxide solid electrolyte and cyclic voltammetry measurements techniques", Sensors and Actuators B, 110: 89-100 (2005).
19. Turkoglu, O., Belenli, I., "Electrical conductivity of γ-Bi_2O_3-V_2O_5 solid solution", Journal of Thermal Analysis and Calorimetry, 73: 1001-1012 (2003).
20. http://tr.wikipedia.org/wiki/Enerji_kaynaklar%C4%B1
21. http://scelik.tr.gg/Kat%26%23305%3B-oksit-yak%26%23305%3Bt-h.ue.cresi--k1-SOFC-k2-.htm
22. http://scelik.tr.gg/Kat%26%23305%3B-oksit-yak%26%23305%3Bt-h.ue.cresi--k1-SOFC-k2-.htm
23. http://www.webelements.com/webelements/elements/text/ky.html
24. Chehab, S., Conflant, P., Drache, M., Boivin, J-C. , McDonald, G., Solid-state reaction pathways of Sillenite-phase formation studied by high-temperature X-ray diffractometry , differential thermal analysis. Mater.Res.Bull., 38, 875-897, 2003.
25. Bruker AXS GmbH, Diffracplus PDF Maint Powder Diffraction Database Manage Software, Printed in the Federal Republic of Germany, 2000.

26. Belenli, I., Turkoglu, O., "Insulation coating of silver tapes using an organometallic solution of Zr and Ca for application to Bi-based superconductors", Superconductor Science and Technology, 16: 39-44 (2003).

27. Topsoe, H., "Geometric Factor In Four Point Resistivity Measurement", Semiconductor Division 472-13, Vedbaek, 38-40 (1968).

28. Fruth, V., Ianculescu, A., Berger, D., Breda, S., Voicu, G., Tenea, E., Popa, M., "Synthesis, structure and properties of doped Bi_2O_3 ", Journal of European Ceramic Society, 26: 3011-3016 (2006).

29. Goodenough, J. B., "Ceramic solid electrolytes", Solid State Ionics, 94: 17-25 (1997).

30. Nakayama S., "Electrical properties of $(Bi_2O_3)_{0.75}(RE_2O_3)_{0.25}$ ceramics (RE= Dy, Y, Ho, Er and Yb)", Ceramcis International, 28: 907-910 (2002).

31. Sammes, N. M., Tompestt, G. A., Nafe, H., Aldinger, F., "Bismuth based oxide electrolytes-structure and ionic conductivity", Journal of the European Ceramic Society, 19: 1801-1826 (1999).

32. Sreenivasu, D., Chandramouli, V., "Spectroscopic and transport studies of Cu^{2+} ion doped in (40-x)Li_2O-x LiF-60 Bi_2O_3 glasses", Bulletin Material of Science, 23 (6): 509-513 (2000).

33. Yaremchenko, A. A., Kharton, V. V., Naumovich, E. N., Tonoyan, A. A., "Stability of δ-Bi_2O_3-based solid electrolytes", Material Research Bulletin, 35: 515-520 (2000).

34. Yashima, M., Ishimura, D., "Crystal structure and disorder of the fast oxide-ion conductor cubic Bi_2O_3 ", Chemical Physics Letter, 378: 395-399 (2003).

35. Drache, M., Roussel, P., Wignacourt, J. P., "Structures and oxide mobility in Bi-Ln-O materials: Heritage of Bi_2O_3 ", Chemical Reviews, 107: 80-96 (2007).

36. Harwig, H. A., Gerards, A. G., "The polymorphism of Bismuth sesquioxide", Thermochemica Acta, 28: 121-131 (1979).

37. Medernach, J. W., Snyder, R. L., "Powder diffraction patterns and structures of the Bismuth Oxides", Journal of The American Ceramic Society, 61: 494-497 (1978).

38. Oniyama, E., Wahlbeck, P. G., "Phase equilibra in the Bismuth-Oxygen system", Journal of Physical Chemistry, 102: 4418-4425 (1998).

39. Blower, S. K., Greaves, C., "The structure of β-Bi_2O_3 from powder neutron diffraction data", Acta Crystallographica, C44: 587-589 (1988).

40. Boivin, J. C., “Structural and electrochemical features of fast oxide ion conductors”, International Journal of Inorganic Materials, 3: 1261-1266 (2001).
41. Boyapati, S., Wachsman, E. D., Chakoumakos, B. C., “Neutron diffraction study of occupancy and positional order of Oxygen ions in phase stabilized cubic Bismuth oxide”, Solid State Ionics, 138: 293-304 (2001).
42. Boyapati, S., Wachsman, E. D., Jiang, N., “Effect of oxygen sublattice ordering on intersitial transport mechanism and conductivity activation energies in phase-stabilized cubic Bismuth oxides”, Solid State Ionics, 140: 149-160 (2001).
43. Gattow, G., Schütze, D., “Über Wismutoxide. VI. uberein Wismut (III)-oxid mit höherem sauerstoffgehalt (β-modifikation)”, Zeitschrift für Anorganische und Allgemeine Chemie, 328 (1-2): 44-68 (1964).
44. Hund, F., “Fluoritmischphasen der dioxide von Uran, Thorium, Cer und Zirkonium mit Wismutoxid”, Zeitschrift für Anorganische und Allgemeine Chemie, 333 (4-6): 248-255 (1964).
45. Miyayama, M., Yanagida, H., “Oxygen ion conduction in γ-Bi_2O_3 doped with Sb2O3”, Journal of Materials Science, 21: 1233-1236 (1986).
46. Chiodelli, G., Magistris, A, Spinolo, G., Tomasi, C., Antonucci, V., Giordano, N., “Electrical properties in the Bi-rich part of the Bi, Mo/O system”, Solid State Ionics, 74: 37-45 (1994).
47. Fruth, V., Popa, M., Berger, D., Ionica, C. M., Jitianu, M., “Phases investigation in the Antimony doped Bi_2O_3 system”, Journal of European Ceramic Society, 24: 1295-1299 (2004).
48. Kostogloudis, G. C., Ftikos, C., “Thermal expansion an electrical conductivity of $(Bi_2O_3)_{1-x}(Pr_2O_3)_x$ solid electrolytes”, Journal of European Ceramic Society, 18: 1711-1715 (1998).
49. Millan, P., Rojo, J. M., Castro, A., “Structural and electrical behavior of Bi_2VO_5 with temperature. stabilization at room temperature of the high temperature polymorphs”, Material Research Bulletin, 35: 835-845 (2000).
50. Muktha, B., Guru Row, T. N., “Crystal structure and ionic conductivity of a new Bismuth Tungstate, $Bi_3W_2O_{10,5}$”, Journal of Chemical Sciences, 118 (1): 43-46 (2006).
51. Nedil’ko, S. A., Sych, A. M., “Bismuth orthostibate”, Neorganicheskie Materaly, 12: 2014-2016 (1976).

52. Portefaix, N., Conflant, P., Boivin, J. C., Wignacourt, J. P., Drache, M., "New Bi-Ln-V-O anionic conductors with δ-Bi_2O_3 Fluorite type structure (Ln=Y, Sm, Eu, Gd, Tb, Dy, Er, Yb)", Journal of Solid State Chemistry, 134: 219-226 (1997).

53. Punn, R., Feteira, A. M., Sinclair, D. C., Greaves, C., "Stabilisation of the high oxide anion conducting δ-Bi_2O_3 phase", The 10th European Conference on Solid State Chemistry, Sheffield, 49 (2005).

54. Takahashi, T., Iwahara, H., Nagai, Y., "High oxide ion conduction in sintered Bi_2O_3 containing SrO, CaO or La_2O_3", Journal of Applied Electrochemistry, 2: 97-104 (1972).

55. Takashi, T., Esaka, T., Iwahara, H., "Oxide ion conduction in the sintered oxides of MoO_3-doped Bi_2O_3", Journal of Applied Electrochemistry, 7: 31-35 (1977).

56. Tanji, H., Bradt, R. C., "Thermal Expansion of Sb_2O_3-stabilized Bi_2O_3 polymorphs", Journal of the American Ceramic Society, 63 (11-12): 715-716 (1980).

57. Turkoglu, O., Altiparmak, F., Belenli, I., "Stabilization of Bi_2O_3 polymorphs with Sm_2O_3 doping", Chem. Pap., 57 (5): 304-308 (2003).

58. Turkoglu, O., Ari, M., Soylak, M., Belenli, I., "Synthesis and properties of β type $Bi(III)_{2-2x}Dy(II)_{2x}O3_{-x\ x}$ solid solution" Journal of Materials Science, 40: 2951-2957 (2005).

59. Turkoglu, O., Ari, M., Yilmaz, S., Soylak, M., Belenli, I., "Synthesis and crystallographics properties of the tetragonal type $Bi(III)_{2-2x}Ho(II)_{2x}O_{3-x\ x}$ solid solution", The 10th European Conference on Solid State Chemistry, Sheffield, 70 (2005).

60. Turkoglu, O., Gumus, A., Belenli, I., "Synthesis of Bi_2O_3 polymorhps doped with V_2O_5", Balkan Physics Letters, 6: 34-40 (1998).

61. Turkoglu, O., Soylak, M., "Synthesis of the β and δ phases of Bi_2O_3 stabilized by Gd_2O_3", Asian Journal of Chemistry, 14: 3-4 (2002).

62. Turkoglu, O., Soylak, M., Belenli, I., "Synthesis and characterization of β type solid solution in the binary system of Bi_2O_3-Eu_2O_3", Bulletin Material Science, 25: 583-588 (2002).

63. Turkoglu, O., Soylak, M., Kulcu, N., "The investigation of the phase diagram of the binary system of Bi_2O_3-Sb_2O_3", Kuwait Journal of Science & Engineering, 2 (26): 289-300 (1999).

64. Yordanov, S., Dimitriev, Y., Ivanova, Y., Lakov, L., "Phase equilibrium in the SeO_2-Bi_2O_3 system", Journal of Thermal Analysis and Calorimetry, 65: 971-974 (2001).

65. Zhereb, V. P., Skorikov, V. M., "Metasables states in Bismuth-containing oxide system", Inorganic Materials, 39: 121-145 (2003).

66. Verkerk, M. J., Burggraaf, A. J., "High oxygen ion conduction in sintered oxides of the Bi_2O_3-Dy_2O_3" , J. Electrochem. Soc., 128 (1): 75-82 (1981).

67. Shuk, P., Wiemhöfer, H. D., Guth, U., Göpel, W., Greenblat, M., "Oxide ion conducting solid electrolytes based on Bi_2O_3", Solid State Ionics, 89: 179-196 (1996).

68. Jia, Y. Q., "Crystal radii and effective ionic radii of the rare earth ions", Journal of Solid State Chemistry, 95 (1): 184-187 (1991).

69. Shannon, R. D., Prewitt, C. D., "Effective ionic radii in oxides and fluorides", Acta Crystallographica, B25: 925-946 (1969).

70. Jiang, N., Wachsman, E. D., Jung, S. H., "A higher conductivity Bi_2O_3-based electrolyte", Solid State Ionics, 150: 347-353 (2002).

71. Medvedeva, N. I., Zhukov, V. P., Gubanov, V. A., "Electronic structure and properties of δ-Bi_2O_3", Fiz. Tverd. Tela, 32: 1865-1867 (1990).

72. Cho, S. K., Park, S. H., Kim, K. H., Choi, J. S., "Electrical conductivity of the system ThO_2-Ho_2O_3", Bulletin Korean Chemistry Soc., 9 (1): 21-23 (1988).

73. Gutierrez, D., Pena, O., Duran, P., Moure, C., "Crystal structure, electrical conductivity and Seeback coefficient of $Y(Mn,Ni)O_3$ solution", Journal of the European Ceramic Society, 22: 567-572 (2002).

74. Kakinuma, K., Yamamura, H., Haneda, H., Atake, T., "Oxide-Ion conductivity of $(Ba_{1-x}La_x)2In_2O_{5+x}$ system based on Brownmillerite structure", Solid State Ionics, 140: 301-306 (2001).

75. Lee, S. H., Lee, J. H., Kim, K. H., "Electrical properties of pure and Cadmium-doped Indium sesquioxide", Buletin Korean Chemistry Soc., 10 (5): 418-422 (1989).

76. Nakayama, S., Sakamoto, M., "Electrical properties of new type high oxide ionic conductor $RE_{10}Si_6O_{27}$ (RE= La, Pr, Nd, Sm, Gd, Dy)", Journal of the European Ceramic Society, 18: 1413-1418 (1998).

77. Kumar, P. P., Yashonath, S., "Ionic conduction in the solid state", Journal of Chemical Sciences, 118 (1): 135-154 (2006).

78. Kane, P. F., Larrabee, G. B., "Characterization of Semiconductor Materials", McGraw Hill Book Co., U.S.A., 4 (1970).

79. Verkerk, M. J., Burggraaf, A. J., "High Oxygen ion conduction in sintered oxides of the Bi_2O_3-Ln_2O_3 system", Solid State Ionics, 3/4: 463-467 (1981).

80. Arora, N., Deo, G., Wachs, I. E., Hirt, A. M., "Surfaces aspects of Bismuth-metal oxide catalysts", Journal of Catalysis, 159: 1-13 (1996).

81. Löfberg, A., Boujmiai, S., Capoen, E., Steil, M.C., Pirovano, C., Vannier, R.N., Mairesse, G. , Bordes-Richard, E., Oxygen permeation versus catalytic properties of bismuth-based oxide ion conductors used for propene oxidation in a catalytic dense membrane reactor. Catal. Today., 91-92, 79-83, 2004.

82. Ekhelikar, S., Bichile, G.K., Synthesis , structural characterization of $(Bi_2O_3)_{1-x}(Y_2O_3)_x$ solid solutions. Bull. Mater. Sci., 27, 19-22, 2004.

83. Caignan A.G., Holt E.M.;New 1,4-dihydropyridine Derivates with Hetero , Saturated B Rings, Journal of Chemical Crystallography 32, 315-323, 2002.

84. High-temperature Solid Oxide Fuel Cells: Fundamentals, Design , Applications by S.C. Singhal , K. Kendall (Eds.), Publisher: Elsevier Science, 2004.

85. Gattow G. , Schütze D., Zeitschrift Für Anorganische und Allgemeine Chemie B, 328, 44-68,1964.

86. Cabot, A., Marsal, A., Arbiol, J., Morante, J. R., "Bi_2O_3 As A Selective Sensing Material for NO Detection", Sensors , Actuators B, 99: 74-89, 2004.

87. Nascimento, M.L.F. , Wanatabe, S., Universal Curve of Ionic Conductivities in Binary Alkali Tellurite Glasses. Brazilian Journal of Physics., 36,795-798, 2006.

88. Saatci, B., Ari, M., Gunduz, M., Meydaneri, F., Bozoklu, M. , Durmus¸ S., Thermal and electrical conductivities of Cd–Zn alloys ,Matter 18 (2006) 10643–10653, 2006.

89. Zhong, G.H., Wang, J.L., Zeng, Z., Ionic Transport Properties in doped d-Bi2O3, IOP Publishing, 29, 106-109, 2006.

90. http://site.mynet.com/yakitpili/yakitpili/id17.htm

91. http://www.botav.org/gadolinyum/

92. http://tr.wikipedia.org/wiki/Gadolinyum

93. http://www.azom.com/Details.asp?ArticleID=2353

94. http://www.kimyaevi.org/elementler/gadolinyum/kimyasal.asp

95. http://tr.wikipedia.org/wiki/Evropiyum

96. Çolak, H., Bozoklu, M., Yilmaz, S., Ari, M., Turkoglu, O., “Oxygen ionic conduction in the tetragonal type Bi_2O_3 solid solution doped with Dy_2O_3”, 2nd Turkish Crystallographic Meeting, Kayseri, 27 (2006).

EKLER

EK- 1. %2 Mol Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3 Katkılı 700 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	$2\Theta^0$	d değeri (Angstrom)	Şiddet (Gözlenen)	I/I_0	h	k	l
1	27,799	3,206	7,33	21,1	2	0	1
2	31,797	2,811	8,2	23,6	0	0	2
3	32,74	2,733	7,95	22,9	2	2	0
4	38,35	2,345	10,8	31,1	3	0	1
5	46,139	1,965	5,61	16,2	2	2	2
6	46,858	1,937	7,04	20,3	4	0	0
7	54,391	1,685	3,63	10,5	2	0	3
8	55,706	1,648	3,18	9,2	2	1	3
9	57,763	1,594	8,49	24,5	4	0	2
10	61,778	1,500	4,86	14	6	3	0
11	66,405	1,406	6	17,3	0	0	4
12	68,39	1,370	3,98	11,5	4	4	0
13	75,585	1,257	6,19	17,8	6	0	1
14	75,972	1,251	3,33	9,6	2	2	4
15	77,77	1,227	5,97	17,2	4	4	2
16	78,104	1,222	3,97	11,5	6	2	0
17	85,72	1,132	7,02	20,2	4	0	4
18	86,405	1,125	1,75	5	6	2	2

EK- 2. %3 Mol Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3 Katkılı 700 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	$2\Theta^0$	d değeri (Angstrom)	Şiddet (Gözlenen)	I/I_0	h	k	l
1	27,917	3,193	11,1	27,5	2	0	1

2	31,687	2,821	7,37	18,2	0	0	2
3	32,552	2,748	5,45	13,5	2	2	0
4	38,387	2,343	10,6	26,1	3	0	1
5	46,3	1,959	8,46	20,9	2	2	2
6	46,962	1,933	9,76	24,1	4	0	0
7	54,31	1,687	5,46	13,5	2	0	3
8	55,712	1,648	8,07	19,9	2	1	3
9	57,687	1,596	5,01	12,4	4	0	2
10	66,61	1,402	7,95	19,6	0	0	4
11	68,469	1,369	7,15	17,6	4	4	0
12	75,19	1,262	2	4,9	6	0	1
13	76,321	1,246	6,86	16,9	2	2	4
14	77,707	1,227	3,57	8,8	4	4	2
15	78,136	1,222	6,29	15,5	6	2	0
16	84,527	1,145	4,33	10,7	4	0	4
17	86,77	1,121	3,2	7,9	6	2	2

EK- 3. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	**$2\Theta^0$**	**d değeri (Angstrom)**	**Şiddet (Gözlenen)**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	68,425	1,370	28,6	1,7	2	2	0
2	74,306	1,275	79,7	4,7	2	1	3
3	57,669	1,597	120	7,1	2	0	2
4	54,121	1,693	150	8,8	1	0	3
5	46,898	1,935	179	10,5	2	0	0
6	31,698	2,820	206	12,1	0	0	2
7	55,438	1,656	354	20,8	2	1	1
8	46,147	1,965	375	22,1	1	1	2
9	32,701	2,736	407	23,9	1	1	0
10	27,954	3,189	1702	100,0	1	0	1

EK- 4. %2 Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3Katkılı 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	**$2\Theta^0$**	**d değeri (Angstrom)**	**Şiddet (Gözlenen)**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	27,099	3,287	14,3	31,1	1	1	1
2	31,043	2,878	6,34	13,8	0	0	2
3	32,74	2,733	5,8	12,7	2	2	0
4	38,356	2,344	4,03	8,8	3	0	1
5	46,061	1,968	7,37	16,1	2	2	2
6	47,02	1,931	1,52	3,3	4	0	0
7	54,301	1,688	4,21	9,2	2	0	3
8	55,351	1,658	3,87	8,4	2	1	3
9	57,52	1,600	3,19	7	4	0	2
10	66,286	1,408	5,33	11,6	0	0	4
11	68,419	1,370	2,81	6,1	4	4	0
12	75,421	1,259	8,4	18,3	6	0	1
13	75,751	1,254	4,37	9,5	2	2	4
14	77,35	1,232	3,34	7,3	4	4	2
15	85,167	1,138	8,52	18,6	4	0	4

EK- 5. %3 Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3Katkılı 750 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	**$2\Theta^0$**	**d değeri (Angstrom)**	**Şiddet (Gözlenen)**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	27,338	3,259	4,3	5,2	1	1	0
2	31,75	2,816	3,09	3,7	0	0	2
3	32,71	2,735	7,01	8,4	2	2	0
4	38,337	2,345	6,29	7,6	3	0	1
5	46,42	1,954	5,98	7,2	2	2	2
6	46,629	1,946	8,37	10,1	4	0	0

7	54,209	1,690	11	13,2	2	0	3
8	55,449	1,655	7,78	9,3	2	1	3
9	57,918	1,590	4,41	5,3	4	0	2
10	66,238	1,409	3,14	3,8	0	0	4
11	68,684	1,365	6,18	7,4	4	4	0
12	75,501	1,258	5,23	6,3	6	0	1
13	76,062	1,250	7,42	8,9	2	2	4
14	77,485	1,230	4,62	5,5	4	4	2
15	77,918	1,225	6,78	8,1	6	2	0
16	85,274	1,137	7,29	8,8	4	0	4
17	86,721	1,121	4,58	5,5	6	2	2

EK- 6. %4 Gd_2O_3+%1 Eu_2O_3Katkılı 750 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

.

$2\Theta^0$	**d değeri Angstrom**	**Şiddet Gözlenen**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
41,179	2,190	4,27	0,2	2	1	2
66,091	1,412	12,6	0,7	0	0	4
16,171	5,476	12,9	0,7	1	1	0
84,866	1,141	19,8	1,1	4	0	4
75,668	1,255	24,0	1,3	2	2	4
77,308	1,233	33,6	1,9	4	4	2
75,419	1,259	42,6	2,4	6	0	1
77,842	1,226	35,0	2,0	6	2	0
68,392	1,370	30,3	1,7	4	4	0
74,299	1,275	80,9	4,5	4	2	3
57,628	1,598	109	6,1	4	0	2
54,104	1,693	154	8,6	2	0	3
46,850	1,937	188	10,5	4	0	0
31,673	2,822	223	12,4	0	0	2
46,112	1,966	298	16,6	2	2	2

55,398	1,657	361	20,2	4	2	1
32,665	2,739	452	25,2	2	2	0
27,911	3,194	1793	100,0	2	0	1

EK- 7. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik no	**$2\Theta^0$**	**d değeri Angstrom**	**Şiddet Gözlenen**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	47,075	1,928	83,8	10,8	1	1	3
2	46,315	1,958	176	22,7	1	0	3
3	55,601	1,651	200	25,7	4	4	2
4	32,890	2,720	241	31,1	4	1	0
5	28,120	3,170	777	100,0	3	0	1

EK- 8. %2 Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl İşlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	**$2\Theta^0$**	**d değeri (Angstrom)**	**Şiddet (Gözlenen)**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	27,82	3,204	6,34	3,9	2	2	1
2	31,3	2,855	3,2	2	0	0	2
3	32,967	2,714	12,9	7,9	2	2	0
4	38,641	2,328	6,57	4	3	0	1
5	46,276	1,960	5,31	3,3	2	2	2
6	46,846	1,937	6,92	4,3	4	0	0
7	54,238	1,689	7,53	4,6	2	0	3
8	55,017	1,667	3,67	2,3	2	1	3
9	57,611	1,598	4,32	2,7	4	0	2
10	66,533	1,404	7,03	4,3	0	0	4
11	68,514	1,368	2,62	1,6	4	4	0
12	75,462	1,258	5,57	3,4	6	0	1
13	77,477	1,230	3,4	2,1	4	4	2

14	85,177	1,138	4,59	2,8	4	0	4
15	86,867	1,120	2,68	1,6	6	2	2

EK- 9. %3 Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik No	**$2\Theta^0$**	**d değeri (Angstrom)**	**Şiddet (Gözlenen)**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	27,7	3,217	11,5	5,8	2	0	1
2	31,269	2,858	11,4	5,7	0	0	2
3	32,688	2,737	2,81	1,4	2	2	0
4	38,422	2,340	4,45	2,2	3	0	1
5	46,655	1,945	4,11	2,1	2	2	2
6	46,93	1,934	7,42	3,7	4	0	0
7	54,34	1,686	8,66	4,4	2	0	3
8	55,489	1,654	4,23	2,1	2	1	3
9	57,94	1,590	5,88	3	4	0	2
10	66,474	1,405	8,63	4,4	0	0	4
11	68,579	1,367	4,14	2,1	4	4	0
12	75,455	1,258	5,58	2,8	6	0	1
13	77,303	1,233	2,82	1,4	4	4	2
14	77,89	1,225	2,7	1,4	6	2	0
15	85,446	1,135	2,28	1,1	4	0	4

EK- 10. %4 Gd_2O_3+%1 Eu_2O_3Katkılı 800 ^oC'de Isıl Işlem Sonrası Elde Edilmiş β-Bi_2O_3 Fazının XRD Spektrumu Verileri

Pik no	**$2\Theta^0$**	**d değeri Angstrom**	**Şiddet Gözlenen**	**I/I_0**	**h**	**k**	**l**
1	77,369	1,232	31,4	2,3	8	5	0
2	75,687	1,255	39,1	2,9	3	3	4
3	68,403	1,370	31,0	2,3	6	6	0
4	75,403	1,259	31,8	2,4	9	0	1

5	77,888	1,225	48,7	3,6	8	5	0
6	86,441	1,124	31,5	2,3	8	3	2
7	74,308	1,275	63,4	4,7	6	3	3
8	57,640	1,597	84,2	6,3	6	0	2
9	54,116	1,693	128	9,5	3	0	3
10	46,856	1,937	112	8,4	6	0	0
11	31,689	2,821	210	15,7	4	1	0
12	55,405	1,656	225	16,8	6	3	1
13	46,126	1,966	236	17,6	3	3	2
14	32,682	2,737	375	28,0	3	3	0
15	27,931	3,191	1341	100,0	3	0	1

EK- 11. %1 Gd_2O_3+%4 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri

$2\Theta^0$	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**	**Açı 2Θ**	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**
16,5	5,368	3,89	0,4	57,4	1,604	5,06	0,5
16,847	5,258	16,9	1,7	57,932	1,590	48,4	4,8
19,527	4,542	6,69	0,7	58,368	1,579	68,4	6,7
19,805	4,479	26,6	2,6	58,644	1,572	17	1,7
20,28	4,375	2,43	0,2	59,115	1,561	61,5	6
21,828	4,068	34,8	3,4	59,432	1,553	9,94	1
24,629	3,611	73,2	7,2	60,612	1,525	6,27	0,6
25,377	3,506	12,9	1,3	60,869	1,520	4,3	0,4
25,82	3,447	179	17,6	61,242	1,512	11,7	1,1
26,174	3,401	30,3	3	61,558	1,505	59,5	5,8
26,78	3,326	35,8	3,5	61,925	1,497	38	3,7
26,991	3,300	287	28,3	62,553	1,483	31,4	3,1
27,456	3,245	1017	100	62,819	1,478	4,09	0,4
27,76	3,211	1,03	0,1	63,643	1,460	26,9	2,6
28,097	3,173	211	20,8	64,16	1,450	2,75	0,3

29,082	3,067	104	10,3	64,233	1,448	0,56	0,1
29,372	3,038	38,8	3,8	64,539	1,442	2,35	0,2
30,741	2,906	40,4	4	64,851	1,436	3,17	0,3
31,98	2,796	0,71	0,1	66,355	1,407	19,6	1,9
32,56	2,747	51,9	5,1	66,942	1,396	17,4	1,7
33,13	2,701	303	29,8	67,54	1,385	3,74	0,4
33,33	2,686	312	30,7	67,942	1,378	27,9	2,7
34,042	2,631	51,3	5	68,655	1,365	34,6	3,4
34,26	2,615	5,74	0,6	69,38	1,353	8,85	0,9
34,5	2,597	1	0,1	69,863	1,345	12,1	1,2
35,138	2,551	122	12	70,14	1,340	3,86	0,4
35,497	2,526	77,9	7,7	70,24	1,338	0,14	0
35,987	2,493	50,3	4,9	70,525	1,334	9,29	0,9
37,063	2,423	74,6	7,3	70,916	1,327	13	1,3
37,679	2,385	122	12	71,535	1,317	37,4	3,7
40,159	2,243	64,5	6,3	71,94	1,311	2,93	0,3
40,396	2,231	4,85	0,5	72,109	1,308	17,1	1,7
40,754	2,212	6,3	0,6	72,406	1,304	24,5	2,4
41,561	2,171	43,3	4,3	72,939	1,295	0,42	0
41,989	2,150	32,6	3,2	73,325	1,290	3,56	0,3
42,46	2,127	53,1	5,2	73,772	1,283	4,92	0,5
42,76	2,113	2,33	0,2	74,125	1,278	18,6	1,8
43,14	2,095	1,33	0,1	74,476	1,272	27,6	2,7
44,42	2,037	13,6	1,3	75,003	1,265	8,02	0,8
44,74	2,023	3,74	0,4	75,253	1,261	3,46	0,3
44,971	2,014	5,91	0,6	75,76	1,254	2,08	0,2
45,218	2,003	38,9	3,8	76,144	1,249	4	0,4
45,713	1,983	27,7	2,7	77,2	1,234	14,3	1,4
46,409	1,955	189	18,6	77,612	1,229	10,7	1,1
46,8	1,939	3,82	0,4	78,382	1,219	2,73	0,3
47,66	1,906	26	2,6	78,756	1,214	12,9	1,3
47,945	1,895	5,54	0,5	79,317	1,206	19,9	2

48,579	1,872	18,5	1,8	79,819	1,200	15,1	1,5
48,669	1,869	76,9	7,6	80,317	1,194	19,4	1,9
49,536	1,838	50,6	5	80,921	1,187	3,24	0,3
50,044	1,82	63,9	6,3	81,373	1,181	11	1,1
50,942	1,791	13,7	1,3	82,281	1,170	38,4	3,8
51,46	1,774	3,56	0,4	83,07	1,161	11,1	1,1
51,766	1,764	47	4,6	84,33	1,147	30,2	3
51,996	1,757	76,3	7,5	84,752	1,142	2,33	0,2
52,476	1,742	144	14,1	85,024	1,139	8,15	0,8
53,099	1,723	91,9	9	85,655	1,133	6,11	0,6
53,571	1,709	9	0,9	86,613	1,123	24,4	2,4
53,916	1,699	9,7	1	86,945	1,119	19,3	1,9
54,284	1,688	9,24	0,9	87,72	1,111	21,3	2,1
54,856	1,672	131	12,9	88,026	1,108	14	1,4
55,539	1,653	71,3	7	88,403	1,104	25,3	2,5
56,004	1,640	67,4	6,6	89,002	1,098	6,95	0,7
56,581	1,625	14,4	1,4	89,417	1,094	5,28	0,5
				89,763	1,091	9,34	0,9

EK- 12. %2 Gd_2O_3+%3 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri

$2\Theta^0$	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**	**Açı 2Θ**	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**
10,217	8,650	6,02	0,6	55,54	1,653	75,5	7,5
10,483	8,432	6,88	0,7	56,009	1,640	56,8	5,6
10,6	8,339	11,2	1,1	56,346	1,631	4,68	0,5
12,1	7,308	4,05	0,4	56,609	1,624	8,49	0,8
12,209	7,243	5,23	0,5	57,075	1,612	6,64	0,7
13,96	6,338	2,71	0,3	57,477	1,602	6,15	0,6
16,881	5,248	14,3	1,4	57,6	1,598	3,17	0,3

17,6	5,035	3,32	0,3	57,931	1,590	37,5	3,7
19,809	4,478	39	3,9	58,381	1,579	62,3	6,2
21,857	4,063	31,5	3,1	58,7	1,571	22	2,2
24,636	3,610	64,2	6,4	59,127	1,561	62	6,1
25,424	3,500	12,8	1,3	59,999	1,540	11,1	1,1
25,859	3,442	138	13,7	60,588	1,527	8,52	0,8
26,192	3,399	35,8	3,6	60,91	1,519	10,2	1
26,8	3,323	29,2	2,9	61,269	1,511	13	1,3
27	3,299	255	25,3	61,586	1,504	37,9	3,8
27,494	3,241	1009	100	61,929	1,497	40,7	4
27,76	3,211	2,77	0,3	62,418	1,486	23,9	2,4
28,104	3,172	194	19,2	62,58	1,483	36,8	3,7
28,397	3,140	8,74	0,9	63,671	1,460	31,8	3,2
29,137	3,062	103	10,2	64,139	1,450	6,44	0,6
29,451	3,030	33,6	3,3	65,1	1,431	2,86	0,3
30,402	2,937	5,99	0,6	66,367	1,407	23,2	2,3
30,772	2,903	46,6	4,6	66,712	1,400	5,49	0,5
31,42	2,844	2,28	0,2	66,969	1,396	17,1	1,7
32,593	2,745	40,3	4	67,366	1,388	0,72	0,1
33,134	2,701	272	27	67,605	1,384	5,63	0,6
33,331	2,685	282	27,9	67,99	1,377	18,5	1,8
33,82	2,648	3,44	0,3	68,204	1,373	7,58	0,8
34,047	2,631	51,5	5,1	68,676	1,365	35,4	3,5
35,15	2,551	135	13,4	69,705	1,347	15	1,5
35,506	2,526	76,8	7,6	70,974	1,326	9,67	1
36,002	2,492	55,3	5,5	71,538	1,317	44,2	4,4
36,259	2,475	8,29	0,8	71,84	1,313	3,44	0,3
37,083	2,422	62,5	6,2	72,437	1,303	16,8	1,7
37,697	2,384	121	12	72,7	1,299	0,12	0
40,151	2,244	45,9	4,5	73,542	1,286	6,39	0,6
41,575	2,170	38,5	3,8	73,88	1,281	6,74	0,7
42,014	2,148	34,8	3,4	74,182	1,277	11,8	1,2

42,461	2,127	66,7	6,6	74,466	1,273	23,6	2,3
44,432	2,037	12,5	1,2	76,86	1,239	0,4	0
45,244	2,002	43,7	4,3	77,24	1,234	19,8	2
45,728	1,982	39,1	3,9	77,682	1,228	16,6	1,6
46,418	1,954	223	22,1	78,02	1,223	-1,65	-0,2
47,08	1,928	6,95	0,7	78,759	1,214	18,1	1,8
47,592	1,909	8	0,8	79,332	1,206	18,8	1,9
47,715	1,904	14,5	1,4	79,838	1,200	15	1,5
48,477	1,876	59,4	5,9	80,355	1,193	21,7	2,1
48,7	1,868	100	10	81,405	1,181	9,01	0,9
49,132	1,852	4,62	0,5	81,885	1,175	9,1	0,9
49,555	1,837	45,9	4,6	82,294	1,170	34,4	3,4
49,82	1,828	-0,03	0	82,62	1,166	4,71	0,5
50,065	1,820	41,8	4,1	82,92	1,163	3,07	0,3
50,431	1,808	3,02	0,3	83,123	1,161	11,8	1,2
50,784	1,796	18,8	1,9	83,805	1,153	5,26	0,5
51,431	1,775	17,1	1,7	84,368	1,147	31,1	3,1
51,774	1,764	43,9	4,4	85,071	1,139	9,23	0,9
52,02	1,756	64,5	6,4	85,641	1,133	7,34	0,7
52,472	1,742	132	13,1	86,619	1,122	23,4	2,3
52,76	1,733	6,55	0,6	86,94	1,119	14,1	1,4
53,107	1,723	78	7,7	87,3	1,115	2,04	0,2
53,879	1,700	7,44	0,7	87,745	1,111	20,2	2
54,878	1,671	132	13,1	88,413	1,104	18,4	1,8
55,245	1,661	33,3	3,3	89,761	1,091	6,62	0,7

EK- 13. %3 Gd_2O_3+%2 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri

$2\Theta^0$	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**	**Açı 2Θ**	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**
12,203	7,246	4,59	0,5	54,823	1,67318	112	11,9

12,28	7,201	2,59	0,3	55,203	1,662	27,9	3
12,872	6,872	5,3	0,6	55,493	1,654	60,3	6,4
13,18	6,712	0,33	0	55,929	1,642	66,6	7
13,42	6,592	4,66	0,5	56,527	1,626	17	1,8
15,98	5,541	3,29	0,3	56,84	1,618	6,53	0,7
16,78	5,279	7,87	0,8	57,871	1,592	46,5	4,9
17,018	5,205	5,44	0,6	58,3	1,581	55,3	5,8
19,747	4,492	36,4	3,8	58,586	1,574	19,7	2,1
21,77	4,079	21,7	2,3	59,058	1,562	56,8	6
24,578	3,619	69,7	7,4	59,568	1,550	4,99	0,5
25,356	3,509	7,29	0,8	59,941	1,541	9,17	1
25,759	3,455	158	16,7	61,533	1,505	49,3	5,2
26,139	3,406	21,9	2,3	61,862	1,498	42,9	4,5
26,945	3,306	293	30,9	62,38	1,487	15,1	1,6
27,396	3,252	946	100	62,506	1,484	37	3,9
27,68	3,220	0,3	0	63,57	1,462	20,3	2,1
28,039	3,179	239	25,3	65,958	1,415	4,92	0,5
29,062	3,070	67,8	7,2	66,3	1,408	26,1	2,8
29,52	3,02	21,8	2,3	66,88	1,397	25,2	2,7
30,716	2,908	45,6	4,8	67,53	1,385	5,82	0,6
31,161	2,867	2,48	0,3	67,923	1,378	23,7	2,5
32,502	2,752	48	5,1	68,253	1,373	1,47	0,2
33,07	2,706	291	30,7	68,618	1,366	29,9	3,2
33,279	2,690	285	30,1	69,003	1,359	11,4	1,2
33,58	2,666	6,35	0,7	69,385	1,353	5,18	0,5
33,987	2,635	75	7,9	69,802	1,346	16,8	1,8
34,774	2,577	13,6	1,4	70,275	1,338	2,65	0,3
35,06	2,557	128	13,5	70,904	1,328	6,98	0,7
35,433	2,531	71,9	7,6	71,461	1,319	37,7	4
35,922	2,498	50,8	5,4	72,06	1,309	15,6	1,6
36,989	2,428	54,4	5,8	72,395	1,304	18,7	2
37,633	2,388	94,1	9,9	72,767	1,298	2,98	0,3

37,92	2,370	1,21	0,1	73,495	1,287	6,65	0,7
40,073	2,248	66,5	7	73,8	1,282	2,24	0,2
40,305	2,235	6,22	0,7	74,061	1,279	21,2	2,2
40,653	2,217	9,55	1	74,425	1,273	23,5	2,5
40,88	2,205	3,61	0,4	74,958	1,265	10,5	1,1
41,477	2,175	34,5	3,6	75,349	1,260	1,13	0,1
41,923	2,153	33,5	3,5	76,06	1,250	0,33	0
42,382	2,130	63,1	6,7	77,14	1,235	11,7	1,2
42,645	2,118	3,92	0,4	77,557	1,229	21,3	2,3
44,402	2,038	9,46	1	77,897	1,225	3,7	0,4
44,678	2,026	5,96	0,6	78,677	1,215	16,2	1,7
45,148	2,006	42,5	4,5	79,298	1,207	23	2,4
45,668	1,985	28,6	3	79,769	1,201	18,9	2
46,339	1,957	190	20	80,449	1,192	12,3	1,3
47,625	1,907	35,2	3,7	80,76	1,189	4,55	0,5
47,934	1,896	3,9	0,4	80,862	1,187	8,46	0,9
48,42	1,878	66,9	7,1	81,328	1,182	17,8	1,9
48,62	1,871	80	8,5	81,783	1,176	2,35	0,2
49,138	1,852	6,15	0,6	81,88	1,175	6,12	0,6
49,484	1,840	43,2	4,6	82,244	1,171	28,8	3
49,988	1,823	55,7	5,9	83,053	1,161	13,2	1,4
50,2	1,815	8,76	0,9	84,302	1,147	26,9	2,8
50,445	1,807	12,1	1,3	84,988	1,140	7,09	0,7
51,345	1,778	11,2	1,2	85,455	1,135	4,94	0,5
51,727	1,765	62,3	6,6	85,908	1,130	1,25	0,1
51,982	1,757	61,4	6,5	86,04	1,129	2,58	0,3
52,41	1,744	136	14,3	86,585	1,123	18,9	2
52,82	1,731	9,53	1	86,873	1,120	23,8	2,5
53,05	1,724	95,9	10,1	87,227	1,116	3,64	0,4
53,532	1,710	3,84	0,4	87,666	1,112	18,3	1,9
53,852	1,701	7,26	0,8	87,928	1,109	3,39	0,4
54,222	1,690	8,52	0,9	88,358	1,105	15,2	1,6

54,52	1,681	3,3	0,3	89,737	1,091	4,75	0,5

EK- 14. %4 Gd_2O_3+%1 Eu_2O_3 Katkılı Bi_2O_3, 650 °C 48s Isıl İşlem Sonrası XRD Verileri

$2\Theta^0$	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**	**Açı 2Θ**	**d değeri Angstrom**	**Şiddet (gözlenen)**	**I/I_0**
10,171	8,690	11,4	1,2	54,294	1,688	14,8	1,5
10,42	8,482	5,39	0,5	54,62	1,678	3,4	0,3
10,54	8,386	11,9	1,2	54,899	1,671	131	13,3
10,63	8,315	9,61	1	55,551	1,652	77,8	7,9
11,86	7,455	13,5	1,4	56,031	1,639	58,5	5,9
16,22	5,460	2,16	0,2	56,538	1,626	5,96	0,6
19,835	4,472	46,7	4,7	56,88	1,617	4,18	0,4
21,873	4,060	18	1,8	57,946	1,590	28,2	2,9
24,675	3,605	48,7	4,9	58,385	1,579	52,7	5,3
25,445	3,497	8,88	0,9	58,7	1,571	19,8	2
25,863	3,442	144	14,5	59,141	1,560	48,8	4,9
26,218	3,396	32,7	3,3	60,01	1,540	11	1,1
27,042	3,294	226	22,8	60,679	1,524	9,26	0,9
27,501	3,240	989	100	60,996	1,517	5,61	0,6
27,8	3,206	2,48	0,3	61,32	1,510	2,87	0,3
28,123	3,170	191	19,3	61,612	1,504	43,3	4,4
29,15	3,061	56,1	5,7	61,948	1,496	33	3,3
30,772	2,903	29,4	3	62,541	1,483	41	4,1
31,16	2,868	1,84	0,2	63,32	1,467	3,55	0,4
31,469	2,840	3,78	0,4	63,684	1,460	24,8	2,5
32,24	2,774	1,15	0,1	64,124	1,451	6,4	0,6
32,38	2,762	-1,39	-0,1	65,133	1,431	3,09	0,3
32,623	2,742	55,4	5,6	65,547	1,423	6,13	0,6
33,16	2,699	248	25,1	65,988	1,414	0,89	0,1
33,344	2,684	287	29	66,373	1,407	12,8	1,3

33,62	2,663	9,23	0,9	66,97	1,396	28,7	2,9
33,84	2,646	3,12	0,3	67,26	1,390	3,69	0,4
34,077	2,628	54	5,5	67,619	1,384	5,75	0,6
34,4	2,604	3,14	0,3	68	1,377	22,7	2,3
35,161	2,550	132	13,3	68,245	1,373	8,23	0,8
35,509	2,526	71,5	7,2	68,667	1,365	24,4	2,5
36,012	2,491	45,9	4,6	69,88	1,344	12,1	1,2
37,104	2,421	56,7	5,7	70,961	1,327	10,5	1,1
37,708	2,383	97,3	9,8	71,551	1,317	32,4	3,3
40,177	2,242	41,8	4,2	72,14	1,308	18,3	1,9
40,563	2,222	1,47	0,1	72,461	1,303	22,2	2,2
41,16	2,191	-0,89	-0,1	73,149	1,292	3,17	0,3
41,58	2,170	45,4	4,6	74,156	1,277	17,4	1,8
41,82	2,158	4,86	0,5	74,483	1,272	23,3	2,4
42	2,149	36,5	3,7	75,08	1,264	11,8	1,2
42,49	2,125	54,2	5,5	75,26	1,261	6,78	0,7
42,82	2,110	4,18	0,4	75,595	1,256	3,78	0,4
42,995	2,101	2,09	0,2	77,656	1,228	14,7	1,5
44,466	2,035	9,43	1	78,768	1,213	13,5	1,4
45,258	2,002	36,1	3,6	79,04	1,210	7,03	0,7
45,79	1,979	26,3	2,7	79,344	1,206	13,6	1,4
46,419	1,954	173	17,5	79,818	1,200	26	2,6
46,88	1,936	5,46	0,6	80,343	1,194	18,4	1,9
47,679	1,905	27,7	2,8	80,754	1,189	8,07	0,8
47,991	1,894	2,78	0,3	81,2	1,183	1,15	0,1
48,513	1,875	54	5,5	81,427	1,180	14,1	1,4
48,689	1,868	67,5	6,8	81,789	1,176	4,06	0,4
49,121	1,853	6,05	0,6	82,293	1,170	35,3	3,6
49,563	1,837	43,4	4,4	82,726	1,165	4,99	0,5
49,84	1,828	2,33	0,2	83,116	1,161	11,6	1,2
50,094	1,819	63	6,4	83,56	1,156	2,18	0,2
50,492	1,806	9,72	1	83,867	1,152	11,5	1,2

50,87	1,793	15,8	1,6	84,363	1,147	26,2	2,6
51,128	1,785	12,9	1,3	85,058	1,139	6,12	0,6
51,449	1,774	20,5	2,1	85,44	1,135	6,85	0,7
51,81	1,763	65,5	6,6	86,657	1,122	27,4	2,8
52,041	1,755	51,3	5,2	86,941	1,119	12,7	1,3
52,481	1,742	139	14	87,752	1,111	14,6	1,5
52,78	1,733	13,1	1,3	87,966	1,109	4,43	0,4
53,11	1,723	65,8	6,7	88,459	1,104	13,1	1,3
53,889	1,699	4,82	0,5	89,76	1,091	8,9	0,9

ÖZGEÇMİŞ

Özgül Demir Bulut 1980 yılında Kayseri'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kayseri'de tamamladı. 1998 yılında Ankara Üniversitesi Fizik bölümünü kazandı. 1999–2000 eğitim öğretim yılında Ankara Üniversitesine devam ederken, İTÜ Fizik Mühendisliği'ni kazandı. 2005 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'ni dereceyle bitirdi. Eğitim gördüğü 2001–2005 yılları arasında İTÜ'de öğrenci asistanı olarak çalıştı. 2005–2007 yılı arasında DDI Technology Firması'nda yazılım geliştirici mühendis olarak çalıştı, aynı dönemde yine İTÜ Fizik Mühendisliğinde yüksek lisans eğitimine devam etti. 2007 yılı bahar döneminde Erciyes Üniversitesi Fizik Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Evli olup akademik eğitimine devam etmektedir. İyi derecede İngilizce, Almanca ve başlangıç seviyesinde Fransızca bilmektedir. Hobileri arasında kitap okumak, masa tenisi, buz pateni, dalış ve planör kullanmak yer alır.

Adres : Crayerstr. 2 92224 Amberg/Almanya
Telefon : Türkiye +90 (505) 486 97 71
Almanya +49 (177) 549 82 51
E-mail : ozgul.dmr@gmail.com

Characterization of Ternary Solid Electrolyte $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$

Ozgul Demir[1], Selma Erat[2, 3], Meral Gokkoyun[1], Semra Durmus[1], Mehmet Bozoklu[1], Artur Braun[2], Hulya Metin[4], Mehmet Ari[1]

[1] Erciyes University, Faculty of Science and Art, Department of Physics, 38039 Kayseri, Turkey

[2] EMPA - Swiss Federal Laboratories for Materials Testing & Research, Überlandstrasse 129, CH-8600 Dübendorf, Switzerland

[3] ETH-Zurich-Swiss Federal Institute of Technology, Departments of Materials, Nonmetallic Inorganic Materials, CH-8093 Zurich, Switzerland

[4] University of Mersin, Faculty of Science and Art, Department of Physics, 33343 Mersin, Turkey

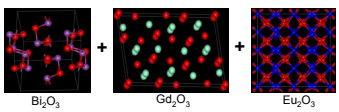
The aim of this study is to investigate the polymorphic phase transitions, crystallographic and electrical properties and Gd_2O_3-Eu_2O_3 content dependence of the lattice parameters of the ternary solid solution $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$. The SEM, XRD, TG/DTA and electrical measurements have been carried out in order to clarify structural and thermo-electrical transport properties. The mechanisms of the ionic oxygen conductivity of the system have been discussed by using the electrical and structural measurement results. The dominant β-phase of the system has been obtained at 700°C. The obtained unit cell parameters of the system increase with the increasing Gd_2O_3 content. This ternary solid solution can be used as an essential component in the production of solid state electrochemical devices especially solid oxide fuel cell (SOFC), due to their high oxygen ionic conductivity.

Crystallographic Structure

Pure Bi_2O_3 has four crystallographic polymorphs. It has a monoclinic crystal structure, designated α- Bi_2O_3, at room temperature. β- Bi_2O_3, δ-Bi_2O_3, γ-Bi_2O_3 are the unstable phases of the Bi_2O_3 at room temperature. So, α-Bi_2O_3 phase can be stabilized only doping some other types of oxides M_2O_x) by special solid state reactions [1]. In our study, instead of one type , two different types of oxides (M_2O_x + N_2O_x, M=Gd, N=Eu) are used for doping. As a result of that crystallographic structure changes are observed.

Table 1: Relative Gd_2O_3 + Eu_2O_3 Doping (Gd%-Eu% mol)

Temperature (°C)	Relative Gd_2O_3 + Eu_2O_3 Doping (Gd%-Eu% mol)			
	1%Gd+ 4%Eu	2%Gd+ 3%Eu	3%Gd+ 2%Eu	4%Gd+ 1%Eu
650	α+ β	α+ β	α+ β	α+ β
700	α+ β	β	β	α+ β
750	β	β	β	β
800	β	β	β	β

In the $(Bi_2O_3)_{1-x-y}(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$ system, depending on the temperature and the percentage of doping concentration of Gd - Eu, single phases and heterogeneous solid mixtures are listed in Table 1. According to XRD results of Bi_2O_3, predominant phase has tetragonal type. This tetragonal phase (shown as β phase), has high oxide ionic conductivity.

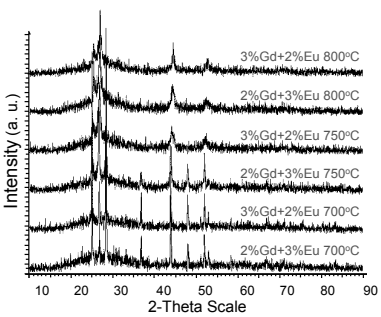

Fig. 1: X-ray diffractograms for $(Gd_2O_3)_x(Eu_2O_3)_y$

The XRD patterns shown in Fig. 1 achieved heating relatively doped samples at different temperatures for 48 hours and then cooling the samples. Doping rates and temperatures for the samples in Fig.1 are: 2% Gd_2O_3 + 3% Eu_2O_3 at 700°C, 3% Gd_2O_3 + 2% Eu_2O_3 at 700°C, 3% Gd_2O_3 + 2% Eu_2O_3 at 800°C addition. Obtained XRD patterns well fit to literal XRD patterns of Bi_2O_3.

Surface Morphology

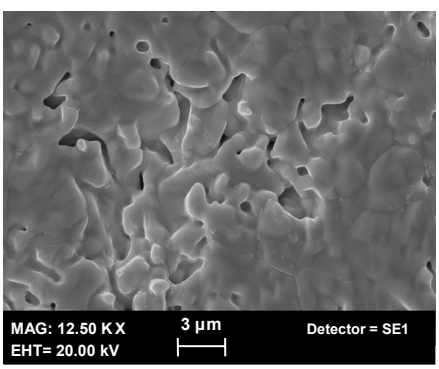
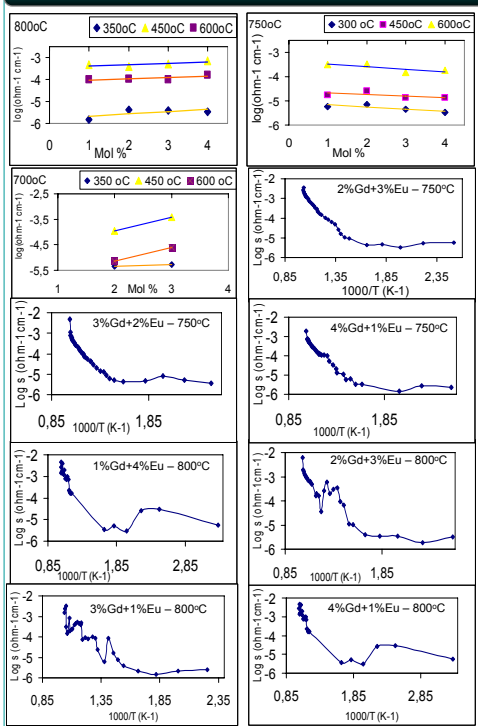

Fig. 2: SEM micrograph of the sample with 750°C %1Ga+%4Eu

SEM micrograph of the sample with 1%Gd+ 4% Eu heated at 750°C for 48 hours is shown in Fig. 2. The micrograph of the ground powders indicates that grain size distribution is not uniform.

In the micrograph, it is visible that grain size changes between 3µm and 5µm, and also grain boundaries are quite sharp. This boundary behaviour indicates better crystallographic structure of the tetragonal phase which has high oxide ionic conductivity.

Electrical Properties

The electrical resistivity measurement is made by using Four point probe technique. The resistivity of the films decreased by increasing temperature which is known as semi conducting behaviour.

Temperature and impurity are the most important influence on the ionic conductivity [3] In log(ohm^{-1} cm^{-1})- Mol % graphs, shown on left top, effects of impurity and temperature can be observed. According to these graphs, sample heated up to 600°C has the most high ionic conductivity at 800°C .

Also in Arrhenius plots it is clear that the samples heated up to high temperatures exhibit high ionic conductivity.

Thermogravimetric Properties

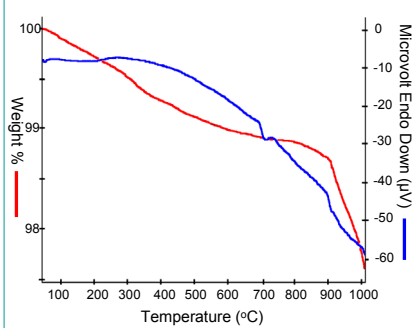

Fig. 3: TG/DTA graph of 2%Gd + 3%Eu doped Bi_2O_3 at 750°C

When the graphs of conductivity versus temperature are analyzed, peaks are seen at the phase transition temperatures. It is considered that phase transition starts at the peak temperatures. These peak temperatures are consistent with the literal phase transition temperatures of Bi_2O_3 detected by DTA. In the Fig. 3, transition temperature of the 2%Gd + 3%Eu doped sample at 750°C, from β to δ phase, is around 690°C. Reason of the decrease in the weight is the literal behaviour of Bi_2O_3 [2].

When results of TG/DTA graphs are examined together with conductivity graphs, during the phase transition, the resistivity of the sample drops sharply. The reason of the sharp increase in conductivity is the phase change, therefore the change in the crystal structure possibly causing a change in the conductivity mechanism. Also, the structural disorder during transformation may also contribute to the improvement of ionic conductivity [3].

Acknowledgement

The authors would like thank to the Erciyes University research fund for financial support (project no: FBA-07-41). Financial support by the European Union (MIRG # CT-2006-042095) and the Swiss National Science Foundation (SNF # 200021-116688) (for A. Braun and S. Erat) is gratefully acknowledged.

Contact: Assc. Prof. Mehmet Ari: ari@erciyes.edu.tr

MARIE CURIE ACTIONS

FONDS NATIONAL SUISSE
SCHWEIZERISCHER NATIONALFONDS
FONDO NAZIONALE SVIZZERO
SWISS NATIONAL SCIENCE FOUNDATION

References

[1] Harwig, H. A., On the Structure of Bismuthsesquioxide: the α, β, γ, , δ -Phase. Z. Anorg. Allg. Chem., 444, 151-166, 1978.

[2] Turkoglu, O., Soylak, M., "Synthesis of the β , δ Phases of Bi_2O_3 Stabilized by Gd_2O_3", Asian Journal of Chemistry, 14: 3-4, 2002.

[3] Yilmaz, S., Belenli ,İ., Turkoglu, O., " Syntesis of *β*-phase $(Bi_2O_3)_{1-x}(Dy_2O_3)_x$ (0.01<x<0.10) System and Measurement of Ionic Oxygen Conductivity ", *Research Letters in Material Science*, Vol. 2007, Article ID 97204, 5 pages (2007). doi:10.1155/2007/97204